

ภาพสะท้อนวิถีชีวิตชาวเหนือในเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์

สารนิพนธ์

ของ

นิภาภัทร เทศหมวก

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

ตุลาคม 2549

ภาพสะท้อนวิถีชีวิตชาวเหนือในเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์

สารนิพนธ์
ของ
นิภาภัทร เทศหมวก

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
ตุลาคม 2549
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ภาพสะท้อนวิถีชีวิตชาวเหนือในเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์

บทคัดย่อ

ของ

นิภาภัทร เทศหมวก

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

ตุลาคม 2549

นิภาภัทร เทศหมวก. (2549). ภาพสะท้อนวิถีชีวิตชาวเหนือในเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์.

สารนิพนธ์ กศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทร
วิโรฒ. อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ : ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมเกียรติ คู่ทวีกุล.

สารนิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาวิเคราะห์ ภาพสะท้อนวิถีชีวิตชาวเหนือในเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ ผลการศึกษาพบว่าเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ สะท้อนภาพวิถีชีวิตของชาวเหนือ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านสังคมและเศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรม ด้านศาสนา ด้านการศึกษา และด้านการเมืองการปกครอง ในด้านสังคมและเศรษฐกิจ มีภาพสะท้อนสภาพชีวิตความเป็นอยู่ อาชีพ ปัญหาสังคมและเศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรม มีภาพสะท้อนความเชื่อ ประเพณี การแต่งกาย ภาษา วรรณกรรม เครื่องดนตรี เพลงพื้นบ้าน การละเล่น ด้านศาสนา มีภาพสะท้อนความเชื่อ เรื่องกฎแห่งกรรม อาณิสสผลบุญ นรกสวรรค์ ชาตภพ พฤติกรรมของพระสงฆ์ ด้านการศึกษา มีภาพสะท้อนสภาพการศึกษาในชนบท และบุคลากรทางการศึกษา ด้านการเมืองการปกครอง มีภาพสะท้อนลักษณะการปกครองในระดับท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ส่วนวิธีการสะท้อนภาพวิถีชีวิตชาวเหนือของมาลา คำจันทร์ มี 3 วิธี ได้แก่ การสะท้อนผ่านมุมมองผู้เขียน ตัวละครและฉาก ภาพสะท้อนและวิธีการสะท้อนภาพชีวิตชาวเหนือดังกล่าว มีผลทำให้เรื่องสั้นของ มาลา คำจันทร์ จัดเป็นวรรณกรรมแนวภูมิภาคนิยม.

**REFLECTIONS OF NORTHERN PEOPLE'S WAY OF LIFE
IN MALA KHAMCHAN'S SHORT STORIES**

**AN ABSTRACT
BY
NIPAPAT TEDMUAK**

**Presented in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Master of Education degree in Thai
at Srinakharinwirot University
October 2006**

Nipapat Tedmuak. (2006). *Reflections of Northern People's Way of Life in Mala Kamchan's Short Stories*. Master's Dissertation. M.Ed. (Thai). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Dissertation Advisor: Assistant Professor Somkiat Khuthaweekul.

The purpose of this dissertation was to study the reflections of the northern people's way of life in Mala Kamchan's short stories. The study revealed that the northern people's way of life was reflected in five aspects: the economic and social aspects, the cultural aspect, the religious aspect, the educational aspect and the political aspect. To begin with the economic and social aspects, living conditions, careers, social and economical problems were discussed. Regarding the cultural aspect, issues reflected were people's beliefs and traditions, dress, language, literary work, musical instruments, folk songs and traditional games. In terms of religious aspect, the belief in karmic law, the consequence of virtue, the heaven-hell concept, incarnation and Buddhist monks' conduct were presented. Regarding the educational aspect, education in the rural area and educational personnel were discussed. Lastly, the political aspect depicted the characteristics of local administration and government officers. Talking about literary techniques, the northern people's way of life was reflected through three techniques which were the author's point of view, characters and settings. The reflections of life and literary techniques used in creating it made Mala Kamchan's short stories a regionalism literature.

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร และ
คณะกรรมการสอบได้พิจารณาสารนิพนธ์เรื่อง ภาพสะท้อนวิถีชีวิตชาวเหนือในเรื่องสั้น
ของมาลา คำจันทร์ ของ นางสาวนิภาภัทร เทศหมวก ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ของมหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒได้

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมเกียรติ คู่ทวีกุล)

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร

.....
(รองศาสตราจารย์อัครา บุญทิพย์)

คณะกรรมการสอบ

..... ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมเกียรติ คู่ทวีกุล)

..... กรรมการสอบสารนิพนธ์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชวนพิศ อิฐรัตน์)

..... กรรมการสอบสารนิพนธ์
(อาจารย์ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์)

อนุมัติให้รับสารนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีคณะมนุษยศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์เจลิยวศรี พิบูลชล)
วันที่.....เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2549

ประกาศคุณูปการ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมเกียรติ คู่ทวีกุล อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ รองศาสตราจารย์อัศรา บุญทิพย์ ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชวนพิศ อิฐรัตน์และอาจารย์ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์ กรรมการสอบสารนิพนธ์ ซึ่งเสียสละเวลาเพื่อให้คำปรึกษา แนะนำ ตลอดจนการตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ในการทำสารนิพนธ์ด้วยดีมาโดยตลอด ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณนายลิและนางบัวนาค เทศหมวก บิดามารดา ขอขอบคุณเพื่อนๆ ที่เรียนปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย ปีการศึกษา 2544 เพื่อนๆร่วมงานทั้งที่โรงเรียนประถมสาธิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา และโรงเรียนวัดวิเศษการ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ที่มีส่วนให้ความช่วยเหลือ และเป็นกำลังใจแก่ผู้วิจัยมาโดยตลอด

ประโยชน์และคุณค่าอันพึงมีของสารนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้ศึกษาขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณบิดามารดา และครูอาจารย์ ผู้มีพระคุณทุกท่าน ที่ทำให้ผู้วิจัยสามารถทำสารนิพนธ์จนสำเร็จการศึกษา

นิภาภัทร เทศหมวก

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	3
ความสำคัญของการวิจัย.....	3
ขอบเขตของการวิจัย.....	3
วิธีดำเนินการวิจัย.....	5
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับสภาพสังคมชาวเหนือ.....	6
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานเขียนของมาลา คำจันทร์.....	9
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับภาพสะท้อนและวิธีการสะท้อนภาพวิถีชีวิต.....	10
3 ภาพสะท้อนวิถีชีวิตชาวเหนือในเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์.....	13
3.1 ด้านสังคมและเศรษฐกิจ.....	14
3.1.1 สภาพชีวิตความเป็นอยู่.....	14
3.1.2 อาชีพ.....	25
3.1.3 ปัญหาสังคมและเศรษฐกิจ.....	36
3.2 ด้านวัฒนธรรม.....	47
3.2.1 ความเชื่อ.....	48
3.2.2 ประเพณี.....	59
3.2.3 การแต่งกาย.....	62
3.2.4 ภาษา.....	64
3.2.5 วรรณกรรม.....	66
3.2.6 เครื่องดนตรี.....	68
3.2.7 เพลงพื้นบ้าน.....	70
3.2.8 การละเล่น.....	73
3.3 ด้านศาสนา.....	75

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3(ต่อ) 3.3.1 ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม.....	75
3.3.2 ความเชื่อเรื่องอาณิสยสัมผัญ.....	77
3.3.3 ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ ชาตภาพ.....	78
3.3.4 การประพฤติตัวไม่เหมาะสมของพระ.....	79
3.4 ด้านการศึกษา.....	81
3.4.1 สภาพการศึกษาในชนบท.....	82
3.4.2 เด็กในชนบทมีการศึกษาน้อย.....	82
3.4.3 บุคลากรทางการศึกษา.....	83
3.5 ด้านการเมืองการปกครอง.....	85
3.5.1 การเมืองการปกครองในท้องถิ่น.....	85
3.5.2 ปัญหาเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ.....	86
4 วิธีการสะท้อนภาพวิถีชีวิตชาวเหนือในเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์.....	88
4.1 สะท้อนภาพผ่านมุมมองผู้เขียน.....	88
4.2 สะท้อนภาพผ่านตัวละคร.....	92
4.3 สะท้อนภาพผ่านฉาก.....	95
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	98
สรุป.....	98
อภิปรายผล.....	99
ข้อเสนอแนะ.....	100
บรรณานุกรม.....	101
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	104

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

วรรณกรรม เป็นผลงานการเขียนที่มนุษย์สร้างสรรค์มาจากการคิดและประสบการณ์ ผสมผสานกับจินตนาการของตน วรรณกรรมมีประโยชน์ต่อมนุษย์ ทั้งในด้านความสำเร็จ อารมณ์และการจรรโลงใจจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของการใช้ชีวิตใน อย่างไรก็ตามผู้เขียนก็ไม่ได้มุ่งเพียงความบันเทิงอย่างเดียวแต่ได้สอดแทรกสาระความรู้ แง่คิดต่างๆ ช่วยยกระดับจิตใจ และสติปัญญา รวมถึงเป็นภาพสะท้อนสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อมอีกด้วย ดังที่ชัยสิทธิ์ พิศเพ็ญ (2538: 1) ได้กล่าวว่า วรรณกรรมเปรียบเสมือนกระจกสะท้อนสังคม และสะท้อนภาพชีวิตของคนในสังคมแต่ละยุคสมัย โดยเฉพาะเรื่องสั้นได้มีพัฒนาการขึ้นทั้งรูปแบบและเนื้อหา ลักษณะโครงเรื่อง และเนื้อเรื่องมีความเกี่ยวพันกับชีวิตความเป็นอยู่ วิถีชีวิต จารีตประเพณี ความเชื่อ เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งผู้อ่านจะต้องใช้การวิเคราะห์วิจารณ์อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น วรรณกรรมยังสะท้อนความแปลกแยกของมนุษย์ต่อสังคมมากขึ้น และสะท้อนปัญหาสังคมใกล้ตัวที่ผู้คนมักประสบในชีวิตประจำวัน

วรรณกรรมกับสังคมและผู้เขียนจึงมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันเป็นอย่างมาก ดังที่วิทย์ ศิวะศรียานนท์ (2544: 185) ได้กล่าวว่า ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคม เป็นเรื่องที่ไม่อาจปฏิเสธได้ ทั้งนี้เพราะนักเขียนคนเดียวเปรียบเสมือนคนสามคน คือเป็นนักประพันธ์ เป็นหน่วยหนึ่งของคนรุ่นนั้นและเป็นพลเมืองของสังคม นักเขียนจึงยากที่จะหลีกเลี่ยงอิทธิพลของสังคมในยุคสมัยของตนได้ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า วรรณกรรมมีความสัมพันธ์กับสังคมและสะท้อนชีวิตความเป็นไปในยุคสมัยนั้น โดยผ่านนักเขียน แม้ว่านักเขียนจะจงใจหรือไม่จงใจสะท้อนสังคมก็ตาม

เรื่องสั้นเป็นรูปแบบหนึ่งของวรรณกรรมประเภทบันเทิงคดี ที่ผู้เขียนได้เสนอความคิดไว้อย่างกว้างขวาง และตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันมีงานเขียนและนักเขียนประเภทเรื่องสั้นเกิดขึ้นมากมาย ทั้งนี้เกิดจากความนิยมของผู้อ่านและความโดดเด่นในงานเขียนของนักเขียนแต่ละคน มาลา คำจันทร์ เป็นนักเขียนเรื่องสั้นที่น่าสนใจผู้หนึ่ง ที่มีงานเขียนอย่างสร้างสรรค์ทั้งกลวิธีในการแต่ง ภาษาและการเสนอแนวความคิดและการสะท้อนภาพของสังคมในด้านต่างๆ โดยเฉพาะ สังคมชนบททางภาคเหนือของไทย ดังที่กุสุมา รัชชเมณี (2545: 113-120) กล่าวถึงเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ ว่า มาลา คำจันทร์ “เล่น” กับอารมณ์ของตัวละครได้ตลอดเรื่องในเรื่องสั้นหลายเรื่องโดยที่ไม่ต้องพึ่งโครงเรื่อง เรื่องสั้นยุคแรกๆแต่ละเรื่องเด่นในการสร้างบรรยากาศให้เกิดอารมณ์ มีปมขัดแย้งช่วยเสริมให้อารมณ์โดดเด่นยิ่งขึ้น มักจะเปิด

เรื่องด้วยบทพรรณนาที่จะเน้นรายละเอียดจนดูดำเนินเรื่องช้า แต่ไม่ทันเปื่อก็จะถึงผู้อ่านเข้าสู่ประเด็นปัญหาได้ในทันทีโดยไม่ทิ้งความสัมพันธ์กับฉากที่พรรณนานั้น และเมื่อถึงจุดสูงสุดของเรื่องก็จะปิดฉากจบเรื่องลงทันทีไม่บรรยายให้ผู้อ่านรู้สึกว่ามีข้อความที่เป็นส่วนเกิน มีบทพรรณนาและบทสนทนาทำให้เห็นบุคลิกลักษณะของตัวละครได้เด่นชัด ส่วนมากเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ จะใช้ส้นท้องถิ่นเหนือ มีการสร้างบรรยากาศให้เป็นถิ่นเหนือด้วยการใช้ภาษาพูด โดยเฉพาะในบทสนทนา

นอกจากนี้ จันทนา อินทรรัตน์ (2536: 3) ได้สรุปคำกล่าวของนักวิจารณ์งานเขียนของมาลา คำจันทร์ ว่ามาลา คำจันทร์ เป็นนักเขียนผู้หนึ่งที่ประสบผลสำเร็จในงานเขียนสามารถที่จะนำภาษามาสื่อสารกับผู้อ่าน สะท้อนให้เห็นสภาพของสังคมภาคเหนือได้อย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นภาษาที่ใช้ในการบรรยายหรือพรรณนาถึงธรรมชาติ ได้อย่างอ่อนโยนลึกซึ้งละเอียดอย่างมีเสน่ห์ ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพทั่วไปของภูมิประเทศไม่ผิดจากความเป็นจริง ทั้งนี้เพราะมาลา คำจันทร์ ได้พบเห็นสิ่งเหล่านั้นด้วยตาตัวเอง จึงถ่ายทอดประสบการณ์ตรงจนได้งานเขียนที่มีคุณภาพ

ผลงานวรรณกรรมของมาลา คำจันทร์ ได้รับการยกย่องในระดับชาติหลายเรื่อง ทั้งประเภทวรรณกรรมเยาวชน นวนิยายและเรื่องสั้น สำหรับประเภทเรื่องสั้นได้รับรางวัลมี 3 เรื่อง คือ

1. “เจ้าที่” ได้รับรางวัลช่อการะเกด จากนิตยสารโลกหนังสือปี พ.ศ. 2521.
2. “วันนี้แม่ไม่มา” ได้รับคัดเลือกเป็นเรื่องสั้นสร้างสรรค์ดีเด่น จากกลุ่มวรรณกรรมพิณี ประจำปี พ.ศ. 2522.
3. “ไปไม่เสียเลื่อง” ได้รับรางวัลรองชนะเลิศ จากสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทยปี พ.ศ.2523

จากผลงานการเขียนของมาลา คำจันทร์ ที่ได้รับรางวัลและการตอบรับที่ดีจากผู้อ่านจนสำนักพิมพ์ได้พิมพ์ผลงานของมาลาหลายครั้ง ทำให้มาลา คำจันทร์ มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับและผลงานวรรณกรรมของมาลา คำจันทร์ ก็เป็นเครื่องยืนยันคุณค่าทางความคิดและภาพสะท้อนด้านต่างๆ โดยเฉพาะในด้านที่เกี่ยวกับการสะท้อนภาพวิถีชีวิตชาวเหนือหรือคนทางภาคเหนือแล้ว มาลา คำจันทร์ ได้สะท้อนภาพของสังคมในทุกแง่มุมทั้งด้านดี ไม่ว่าจะเป็นความเป็นอยู่ ความเชื่อ ความคิด ประเพณีวัฒนธรรมพื้นบ้านทางภาคเหนือ วิถีชีวิตหรือการดำเนินชีวิตในแบบคนที่อยู่ทางตอนเหนือของประเทศที่แตกต่างจากคนทางภาคอื่น เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนและท้องถิ่นทางเหนือ และด้านไม่ดีหรือปัญหาต่างๆที่คนทางภาคเหนือกำลังประสบอยู่หรือเคยประสบมาแล้วในอดีต ซึ่งได้นำเสนอได้อย่างละเอียด ชัดเจนและน่าสนใจ เพราะมาลา คำจันทร์เองเป็นคนทางภาคเหนือ ทุกอย่างจึงมาจากประสบการณ์ตรงเป็นส่วนใหญ่ มีการสร้างบรรยากาศให้เป็นภาคเหนือ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ฉากหรือภาษา โดยเฉพาะบทสนทนาของตัวละครในแต่ละเรื่องมีการใช้ภาษาพูดที่เป็นภาษาเหนือ ซึ่งช่วยทำ

ให้เรื่องมีความกลมกลืนกันทั้งเรื่อง ถึงแม้ผู้อ่านบางคนจะไม่ค่อยรู้จักภาษาเหนือเท่าที่ควรแต่ก็พอเข้าใจ เพราะการใช้บริบทที่ช่วยให้เรื่องเดินไปได้โดยที่ผู้อ่านไม่จำเป็นต้องพยายามค้นหาความหมายที่แท้จริงของคำก็เข้าใจความหมายและเนื้อเรื่องได้ตลอดตั้งแต่ต้นจนจบ

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาว่า มาลา คำจันทร์ สะท้อนภาพวิถีชีวิตชาวเหนือภาพใดไว้บ้างและสะท้อนภาพชีวิตไว้โดยใช้วิธีการแบบใด

ความมุ่งหมายของการวิจัย

เพื่อศึกษาภาพสะท้อนและวิธีการสะท้อนภาพวิถีชีวิตชาวเหนือที่ปรากฏในเรื่องสั้นของ มาลา คำจันทร์

ความสำคัญของการวิจัย

การศึกษานวนิยายวิถีชีวิตชาวเหนือที่ปรากฏในเรื่องสั้นของ มาลา คำจันทร์ ทำให้รู้จัก และเข้าใจวิถีชีวิตของคนภาคเหนือและสังคมท้องถิ่นทางภาคเหนือดีขึ้น ซึ่งอาจช่วยลดความแตกต่างระหว่างท้องถิ่นและช่วยสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างคนต่างท้องถิ่นได้

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษานี้จะศึกษาวิเคราะห์ หนังสือรวมเรื่องสั้นของ มาลา คำจันทร์ จากหนังสือรวมเรื่องสั้น จำนวน 4 เล่ม 35 เรื่อง ดังนี้

1. รวมเรื่องสั้นชุด “ทางที่ต้องเดิน” จำนวน 8 เรื่อง พิมพ์ครั้งแรก ปีพ.ศ. 2523
ดังนี้

- 1.1 เจ้าที่
- 1.2 ประกันชีวิต
- 1.3 วันนี้แม่ไม่มา
- 1.4 ทางที่ต้องเดิน
- 1.5 รถยนต์จะไปไหน
- 1.6 เรื่องเล็กๆในหมู่บ้านเล็กๆ
- 1.7 ไปไม่เสียเลือด
- 1.8 ห่า

2. รวมเรื่องสั้นชุด “ลมเหนือและป่าหนาว” จำนวน 13 เรื่อง พิมพ์ครั้งที่ห้า ปี พ.ศ. 2545 ดังนี้
 - 2.1 นกเอี้ยง
 - 2.2 เมืองเขษมศรี
 - 2.3 ไร่ไผ่
 - 2.4 ชีวิตที่หายไป
 - 2.5 ฟาร์องกับฟ้าลั่น
 - 2.6 คนแก่
 - 2.7 คนตกค้าง
 - 2.8 เจ้าพ่อ
 - 2.9 หมู่บ้านคนบาป
 - 2.10 กลับที่เก่า
 - 2.11 ดำเนินจากพ่อเฒ่า
 - 2.12 ร่วงแล้วที่ราวป่า
 - 2.13 ความช่วยเหลือ
3. รวมเรื่องสั้นชุด “ไฟพรางเทียน” จำนวน 8 เรื่อง พิมพ์ครั้งที่สาม ปีพ.ศ. 2545 ดังนี้
 - 3.1 วันล้างใจ
 - 3.2 มรดกรรมของหลวงพ่อ
 - 3.3 ไฟพรางเทียน
 - 3.4 แม่ผัวลูกสะใภ้
 - 3.5 ตู๋ปู้
 - 3.6 กะหรืกลับบ้าน
 - 3.7 หล้าง่อย
 - 3.8 แข่งโคม
4. รวมเรื่องสั้นชุด “นาคบาศ” จำนวน 6 เรื่อง พิมพ์ครั้งแรก ปีพ.ศ. 2544 ดังนี้
 - 4.1 ครอบฟ้าผ่า
 - 4.2 นาคบาศ
 - 4.3 ปลาหางแหง
 - 4.4 ผ้าดัวบั้ง
 - 4.5 แม่ช่าง
 - 4.6 หนองเขียว

วิธีดำเนินการศึกษา

การดำเนินการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการศึกษาค้นคว้าและวิจัยเอกสาร โดยมีขั้นตอนของการศึกษาวิเคราะห์ดังนี้

1. ศึกษาหนังสือรวมเรื่องสั้นของ มาลา คำจันทร์ จำนวน 4 เล่ม รวม 35 เรื่อง
2. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาพสะท้อนสังคมและวิถีชีวิต เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์
3. ศึกษาภาพสะท้อนวิถีชีวิตชาวเหนือที่ปรากฏในเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ ในด้านต่าง ๆ
4. ศึกษาวิธีการสะท้อนภาพวิถีชีวิตชาวเหนือที่ปรากฏในเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์
5. เสนอผลการศึกษาค้นคว้าโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิเคราะห์เรื่องสั้นของ มาลา คำจันทร์ ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

- 2.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับสภาพสังคมชาวเหนือ
- 2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานเขียนของมาลา คำจันทร์
- 2.3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับภาพสะท้อนและวิธีการสะท้อนภาพวิถีชีวิต

2.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับสภาพสังคมชาวเหนือ

เอกสารที่เกี่ยวกับสภาพสังคมชาวเหนือ

สุรพล ดำริห์กุล (2542: 9-13) กล่าวถึง ภูมิศาสตร์การตั้งถิ่นฐานในดินแดนล้านนาไว้ในล้านนา สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรมว่า ดินแดนล้านนามีขอบเขตพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย มีที่ตั้งอยู่ในระหว่างเส้นเมริเดียน 97 องศา 20 ลิปดา กับ 101 องศา 20 ลิปดา ตะวันออก และเส้นละติจูด 17 องศา กับ 20 องศาเหนือ ซึ่งอยู่ในเขตภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย และมีพื้นที่ครอบคลุมอยู่ในขอบเขตของ 8 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ลำพูน แพร่ น่าน พะเยา และแม่ฮ่องสอน อาณาเขตด้านทิศตะวันตก ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ และด้านทิศเหนือจดประเทศพม่า ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ และทิศตะวันออกจดประเทศลาว ทางด้านทิศใต้จดเขตจังหวัดตาก สุโขทัย และอุตรดิตถ์

ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไป ประกอบด้วยภูเขาและทิวเขาสูงทอดยาวในแนวเหนือถึงใต้ แนวทิวเขาเหล่านี้ต่อเนื่องมาจากเทือกเขาหิมาลัยและเทือกเขาในแคว้นยูนนานของจีน เกิดที่ราบระหว่างภูเขา และแม่น้ำสายสำคัญๆ ที่เกิดจากบริเวณทิวเขาสูงใหญ่ผ่าน เช่น แม่น้ำกก กิง ปิง วัง ยม น่าน และสาขาต่างๆ ด้านตะวันตกเฉียงเหนือ มีแนวทิวเขาแดนลาวเป็นพรมแดนระหว่างประเทศไทยกับพม่า ส่วนด้านทิศตะวันตกของจังหวัดเชียงใหม่มีทิวเขาถนนธงชัยทอดยาวลงไปทางใต้ ประกอบด้วยทิวเขาสูงสลับซับซ้อน มีที่ราบแคบๆ บริเวณที่แม่น้ำยมไหลผ่านยอดเขาที่สำคัญ ได้แก่ ดอยอินทนนท์และดอยสุเทพ ตอนกลางของภาคมีทิวเขาผีปันน้ำ ทิวเขานี้เป็นสันปันน้ำที่แบ่งน้ำให้แยกกันไปสองทาง คือ ไหลลงไปทางทิศใต้สู่แม่น้ำเจ้าพระยา และไหลไปทางทิศเหนือลงสู่แม่น้ำโขง ด้วยเหตุนี้จึงได้ชื่อว่าผีปันน้ำ ในส่วนพื้นที่ตอนบนจะเป็นที่ราบในเขตจังหวัดเชียงราย ที่ราบบริเวณนี้จะกว้างใหญ่กว่าที่ราบลุ่มแม่น้ำใดๆ ในภาคเหนือตอนบน แม่น้ำส่วนใหญ่จะไหลขึ้นไปทางทิศเหนือลงสู่แม่น้ำโขง

สภาพดินฟ้าอากาศของภาคเหนือตอนบนจัดอยู่ในเขตภูมิอากาศประเภทร้อนค่อนข้างไปทางเขตอบอุ่น ในฤดูหนาวจึงมีอากาศค่อนข้างเย็น แต่การที่อยู่ห่างไกลจากทะเลจึงทำให้มีฤดูแล้งที่ยาวนานและมีอากาศร้อนจัดในฤดูร้อน ตำแหน่งที่ตั้งนี้อยู่ในเขตมรสุมมีฤดูฝนสลับกับฤดูแล้งอย่างละประมาณ 6 เดือน พอสรุปได้ว่าดินแดนล้านนามีภูมิอากาศร้อนและชุ่มชื้นเป็นเวลาประมาณ 6 เดือน และมีฤดูแล้งที่มีอากาศเย็นประมาณ 4 เดือน ฤดูแล้งที่มีอากาศร้อน 2 เดือน นับได้ว่าเป็นสภาพอากาศที่เหมาะสมแก่การอยู่อาศัย ช่วงฤดูฝนที่มีอากาศร้อนเหมาะแก่การเพาะปลูก และฤดูแล้งก็เหมาะแก่การเก็บพืชผล และใช้เวลาว่างจากการทำไร่ทำการซ่อมแซมปลูกสร้างบ้านเรือนและเครื่องใช้ไม้สอย ตลอดจนกิจกรรมอื่นๆได้

บุปผา บุญทิพย์ (2543: 21) กล่าวถึง สภาพภูมิศาสตร์โดยสังเขปของภาคเหนือไว้ในคติชาวบ้านว่า ภาคเหนือมีภูมิประเทศที่เป็นป่าและภูเขา มีที่ราบอยู่ตามลุ่มน้ำเป็นแห่งๆ แม่น้ำปิงเป็นที่ตั้งของจังหวัดเชียงใหม่ แม่น้ำวังเป็นที่ตั้งของจังหวัดลำปาง แม่น้ำน่านและแม่น้ำยมเป็นที่ตั้งของจังหวัดน่านและแพร่ แม่น้ำอิงและแม่น้ำกกเป็นที่ตั้งของจังหวัดเชียงราย ประชากรนับถือศาสนาพุทธ เชื้อชาติไทยแต่ได้มีการติดต่อใกล้ชิดกับพวกลื้อ เขิน ลาว ดังนั้นวัฒนธรรมหลายอย่างจึงคล้ายกัน เช่น ภาษา ประเพณี เป็นต้น ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพปลูกผัก ทำป่าไม้ ทำนาและหัตถกรรมในครัวเรือน

วนิดา เสนีเศรษฐ (2530: 25-28) กล่าวถึง ความเชื่อในท้องถิ่นภาคเหนือ ไว้ว่า คนในท้องถิ่นภาคเหนือหรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า ชาวล้านนา มีความเชื่อในเรื่องต่างๆ แตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น แต่จะมีส่วนหนึ่งที่สอดคล้องกัน ถือเป็นแนวปฏิบัติได้ร่วมกันและถือได้ว่าเป็นความเชื่อของชาวล้านนาโดยส่วนรวม ความเชื่อเหล่านี้แบ่งเป็นประเภทต่างๆได้ดังนี้

1. ความเชื่อเรื่องสิ่งแวดลอมและธรรมชาติ
2. ความเชื่อเรื่องศาสนา
3. ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์
4. ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์

งานวิจัยที่เกี่ยวกับสภาพสังคมชาวเหนือ

ศิริรัตน์ อาสนะ (2529: 16-31) ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง “สตรีในวรรณกรรมล้านนา” ผลการศึกษาในเรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอาณาจักรล้านนา พบว่า ภูมิประเทศอาณาจักรล้านนาประกอบด้วยภูเขาและเทือกเขาที่มีระดับความสูงแตกต่างกัน ทอดยาวในแนวเหนือใต้ และมีที่ราบระหว่างภูเขาเป็นแนวนานกันไป แต่มีภูเขาเดี่ยวๆกั้นระหว่างหุบเขาเป็นตอนๆทำให้ที่ราบระหว่างภูเขาไม่ต่อเนื่องกัน เนื่องจากอาณาจักรล้านนาประกอบไปด้วยภูเขาและป่าไม้ ดังนั้นจึงเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำหลายสาย เช่น ปิง วัง ยม น่าน กก อิง เป็นต้น ที่ราบลุ่ม

แม่น้ำเหล่านี้เป็นบริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก บริเวณนี้จึงเป็นแหล่งที่มีประชากรหนาแน่นเป็นที่ตั้งของเมืองสำคัญ เช่น เชียงใหม่ เชียงราย เป็นต้น

ในด้านสังคม วัฒนธรรมและประเพณีของชาวล้านนา ได้ศึกษาเกี่ยวกับลักษณะประชากร อาชีพ ศาสนา วัฒนธรรมที่เน้นในเรื่องประเพณี ดังนี้

ประชากรประกอบด้วยคนหลายชาติหลายภาษา แต่ส่วนใหญ่เป็นชาวไทยยวนซึ่งอพยพเข้ามาอยู่ในดินแดนแถบนี้เมื่อประมาณพ.ศ. 1600 ซึ่งชาวไทยยวนเรียกตนเองว่า คนเมือง หมายถึงพวกเดียวกันใช้ในสมัยตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า มีภาษาพูดเป็นสำเนียงเฉพาะท้องถิ่นเรียกว่า คำเมือง และมีชนบประเพณีเป็นลักษณะเฉพาะของตน นอกจากนี้ยังมีชาวพื้นเมืองที่เคยอาศัยอยู่ในดินแดนแถบนี้มาก่อนที่ชาวล้านนาจะอพยพเข้ามา เช่น พวกมอญ ละว้า เขิน ลื้อ ไทยใหญ่ ซึ่งต่อมาชาวพื้นเมืองเหล่านี้ได้รับอิทธิพลของชาวไทยยวนจึงมีวิถีชีวิตและความเป็นอยู่คล้ายกันและกลายเป็นคนเมืองในที่สุด นอกจากนี้ยังมีชาวเขาเผ่าต่างๆ อีก เช่น แม้ว เย้า มูเซอร์ อีกอ เป็นต้น

ชาวล้านนาส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม คือ ทำนา ทำสวน ทำไร่ เพาะปลูกพืชต่างๆ โดยมีระบบชลประทานที่มีลักษณะเฉพาะของตนเอง คือ ระบบเหมืองฝาย มีการเลี้ยงสัตว์ เช่น สุกร โค กระบือ เป็ด ไก่ เป็นต้น ชาวล้านนาแลกเปลี่ยนสินค้าที่ กาด หรือตลาดมาตั้งแต่สมัยพญามังรายมหาราชแล้ว นอกจากนี้ชาวล้านนายังประกอบอาชีพเป็นช่างฝีมือ ประเภทต่างๆ และได้มีการถ่ายทอดวิชาชีพแก่ลูกหลานสืบต่อมา เช่นอาชีพช่างทำเครื่องเงิน ปั่นฝ้าย ช่างทองคำเปลว ช่างทำร่ม ช่างทำเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น ทำให้เกิดอุตสาหกรรมในครอบครัวของชาวล้านนาถึงปัจจุบัน

ศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่ชาวล้านนานับถือ แต่ในขณะเดียวกันก็นับถือผีและวิญญาณต่างๆ เช่น ผีประจำภูเขายอดเขา ป่าไม้ ต้นไม้ แม่น้ำ ไร่นา บ้านเรือน และวิญญาณของบรรพบุรุษ และจะประกอบพิธีต่างๆ ควบคู่กันไป นอกจากนี้ชาวล้านนายังเชื่อในเรื่องโหราศาสตร์และโชคลางด้วย

ชาวล้านนามีประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่โบราณและส่วนใหญ่จะเป็นประเพณีเกี่ยวกับศาสนา ทั้งนี้เพราะชาวล้านนาเลื่อมใสในพุทธศาสนา ดังนั้นจึงมีประเพณีเกี่ยวกับศาสนาอย่างใกล้ชิด และชาวล้านนายังเชื่อถือในเรื่องไสยศาสตร์ โชคลาง และนับถือผี โดยเฉพาะผีบรรพบุรุษอีกด้วย ด้วยเหตุนี้ชาวล้านนาจึงมีประเพณีที่ได้รับอิทธิพลความเชื่อทางด้านไสยศาสตร์ เช่น ประเพณีเข้าอินทขิล ประเพณีพ่อนผีมดผีเม็ง ประเพณีเลี้ยงผีปู่และย่าแสะ ประเพณีการนับถือผี เป็นต้น

2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานเขียนของมาลา คำจันทร์

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานเขียนของมาลา คำจันทร์

ไพลิน รุ่งรัตน์ (2530: 18) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับวรรณกรรมของมาลา คำจันทร์ ว่า วรรณกรรมของมาลา ได้สะท้อนชีวิตของคนทางภาคเหนือทั้งที่เป็นคนไทยและเชื้อชาติอื่นๆ ที่อยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทยได้อย่างละเอียดและได้บรรยายภาพ โดยให้เหตุผลว่าทั้งนี้ เพราะมาลา คำจันทร์ เป็นคนทางภาคเหนือ

ภิญโญ กองทอง (2541: 150-155) ได้กล่าวถึงมาลา คำจันทร์ ในหัวข้อ สอ ทศวรรษเรื่องสั้นไทย (2520-2540) จากวารสารภาษาและหนังสือ ว่าเป็นนักเขียนเรื่องสั้นที่มีความโดดเด่น และเมื่อพิจารณาถึงเนื้อหาของเรื่องสั้นแล้วได้จัดให้งานเขียนของมาลา คำจันทร์ อยู่ในกลุ่มสะท้อนปัญหาสังคมชนบท ซึ่งเป็นนักเขียนที่เสนอปัญหาสังคมชนบทได้ดี เพราะเป็นนักเขียนที่มีภูมิสำเนาอยู่ในชนบทภาคเหนือเช่นกัน จึงสามารถเขียนได้อย่างเห็น สีสันของท้องถิ่น มีการใช้ภาษาถิ่นช่วยสื่อความ ปัญหาชนบทที่เสนอไว้ เช่น ปัญหาเรื่อง ชนบทเปลี่ยนแปลงไปเพราะอิทธิพลของสังคมเมือง ปัญหาคนในชนบทอพยพเข้ามาขาย แรงงานในเมือง ปัญหาความเชื่อและวัฒนธรรม ตลอดจนปัญหาในท้องถิ่น เป็นต้น

กุสุมา รัชมณี (2545: 113-120) กล่าวถึงเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ ว่า มาลา คำจันทร์ “เล่น” กับอารมณ์ของตัวละครได้ตลอดเรื่องในเรื่องสั้นหลายเรื่องโดยที่ไม่ต้องพึ่งโครง เรื่อง เรื่องสั้นยุคแรกๆแต่ละเรื่องเด่นในการสร้างบรรยากาศให้เกิดอารมณ์ มีปมขัดแย้งช่วย เสริมให้อารมณ์โดดเด่นยิ่งขึ้น มักจะเปิดเรื่องด้วยบทพรรณนาที่จะเน้นรายละเอียดจนดูดำเนิน เรื่องช้า แต่ไม่ทันเบื่อก็จะดึงดูดผู้อ่านเข้าสู่ประเด็นปัญหาได้ในทันทีโดยไม่ทิ้งความสัมพันธ์กับฉาก ที่พรรณนานั้น และเมื่อถึงจุดสูงสุดของเรื่องก็จะปิดฉากจบเรื่องลงทันทีที่ไม่บรรยายให้ผู้อ่านรู้สึก ว่ามีข้อความที่เป็นส่วนเกิน มีบทพรรณนาและบทสนทนาทำให้เห็นบุคลิกลักษณะของตัวละคร ได้เด่นชัด ส่วนมากเรื่องสั้นของมาลาจะใช้สีสันท้องถิ่นเหนือ มีการสร้างบรรยากาศให้เป็นถิ่น เหนือด้วยการใช้ภาษาพูด

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานเขียนของมาลา คำจันทร์

จันทนา อินทร์รัตน์ (2536: 353-355) ได้ศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์นวนิยาย ของ มาลา คำจันทร์” ผลการศึกษาพบว่า แก่นเรื่อง เสนอแนวคิดในการดำเนินชีวิตทั่วไป รวมทั้ง ปัญหาในการดำเนินชีวิตของชาวชนบทภาคเหนือ เช่นชี้ให้เห็นว่ามนุษย์ต้องมีการต่อสู้เพื่อให้มี ชีวิตที่อยู่รอด ความทะเยอทะยาน ความโลภมาก และการมีภรรยาหลายคนเป็นสิ่งสร้างความ ทุกข์ ความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลังเป็นสิ่งที่ยังมีอยู่ สำหรับปัญหามีการเสนอปัญหาการ ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาการด้อยโอกาสในการศึกษา ตลอดจนให้แนวคิดว่าการ ประพฤติตนผิดเพี้ยนอย่างไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างนวนิยายของ

มาลา คำจันทร์ กับสภาพสังคมในชนบทภาคเหนือในด้านสภาพความเป็นอยู่ ความเชื่อและค่านิยม พบว่านวนิยายของมาลา คำจันทร์ สะท้อนสภาพความเป็นอยู่ของคนในชนบทภาคเหนือในด้าน สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ภาษา สภาพที่อยู่อาศัย อาหาร พืชที่มีในท้องถิ่น เครื่องใช้ อาชีพ วรรณกรรม การละเล่น ปัญหาสังคม และประเพณี ด้านความเชื่อ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องขวัญ ความเชื่อเรื่องความฝัน ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง ความเชื่อเรื่องโชคลาง ความเชื่อเรื่องยากกลางบ้านและความเชื่อเรื่องเกี่ยวกับคำสอน ด้านค่านิยม ได้แก่ ค่านิยมในการทำบุญ ค่านิยมในการจัดงานพิธี ค่านิยมในการแต่งงาน ค่านิยมในการประกวดเทพี ค่านิยมเล่นการพนัน และค่านิยมความสนุกสนาน

จากการศึกษานวนิยายของมาลา คำจันทร์ ผู้วิจัยพบว่าเป็นนวนิยายที่สะท้อนภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชนบทภาคเหนือทั้งทางด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ วัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม จัดเป็นนวนิยายแสดงสีสันและกลิ่นอายของท้องถิ่น

2.3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาพสะท้อนและวิธีการสะท้อนภาพวิถีชีวิต

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับภาพสะท้อนและวิธีการสะท้อนภาพวิถีชีวิต

ตรีศิลป์ บุญขจร (2523: 6-10) กล่าวถึงความสัมพันธ์ของวรรณกรรมกับสังคมไว้ 3 ลักษณะ คือ

1. วรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนของสังคม ภาพสะท้อนนี้มิใช่เป็นการบันทึกเหตุการณ์แบบเอกสารประวัติศาสตร์ แต่เป็นภาพสะท้อนประสบการณ์ของกวีหรือนักเขียน และเหตุการณ์ส่วนหนึ่งของสังคม วรรณกรรมจึงมีความเป็นจริงของสังคมแทรกอยู่ วรรณกรรมอาจสะท้อนสังคมในด้านรูปธรรม คือ เหตุการณ์ทั่วไปที่เกิดในสังคม และนามธรรมอันหมายถึง ค่านิยมในชีวิตจิตใจของคนในสังคม ตลอดจนความรู้สึกนึกคิดของกวีหรือนักเขียน

2. สังคมมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมหรือต่อนักเขียน นักเขียนอยู่ในสังคมย่อมได้รับอิทธิพลจากสังคมทั้งด้านวัฒนธรรม ขนบประเพณี ศาสนา ปรัชญาและการเมือง สิ่งเหล่านี้จึงเป็นสิ่งที่กำหนดทัศนะของนักเขียน

3. วรรณกรรมหรือนักเขียนมีอิทธิพลต่อสังคม ซึ่งเป็นได้ทั้งอิทธิพลภายนอก เช่น การแต่งกาย หรือการกระทำตามอย่างในวรรณกรรม และอิทธิพลภายใน คืออิทธิพลทางความคิด การสร้างค่านิยมรวมทั้งความรู้สึกนึกคิด

สำหรับวิธีการสะท้อนภาพวิถีชีวิตชาวเหนือของมาลา คำจันทร์ เป็นแบบที่ราชบัณฑิตยสถาน (2545: 243-244) ให้ความหมายในพจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม ของวิธีการสะท้อนภาพชีวิตลักษณะนี้ว่า สีสันท้องถิ่น (Local colour) หมายถึง การใช้รายละเอียดที่เป็นลักษณะพิเศษของภูมิภาคและสิ่งแวดล้อมแห่งหนึ่งโดยเฉพาะเพื่อความน่าสนใจและความสมจริงให้แก่เรื่องเล่า ด้วยการบรรยายสถานที่เกิดเหตุ การแต่งกาย ประเพณี ดนตรี ฯลฯ ส่วนใหญ่แล้วใช้เป็นองค์ประกอบเสริม แต่เมื่อกลายมาเป็นสาระสำคัญและเนื้อแท้ของวรรณกรรม นักเขียนอเมริกันหลายคนใช้สีสันท้องถิ่นอย่างได้ผลเช่น โจเอล แชนด์เลอร์ แฮร์ริส ทอรัส เนลสัน เพจ, แมรี เอ็น เมอร์ฟรี, จอร์จ วอชิงตัน เคเบิล และมาร์ก ทเวน เอมีล-เอดูอาร์-ชาร์ล-องตวน โซลาก็เป็นผู้แต่งบรรยายกาตท้องถิ่นที่ดีคนหนึ่ง รวมทั้งรัตยาร์ด คิปลิง และทอมัส ฮาร์ดีย์ด้วย ตัวอย่างนวนิยายไทยที่มีสีสันท้องถิ่นได้แก่ ลูกอีสาน ของคำพูน บุญทวี เรื่องสั้นชุดเหมืองแร่ ของอาจันต์ ปัญจพรรค์ และ สร้อยทอง ของนิมิตร ภูมิถาวร

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาพสะท้อนวิถีชีวิต

ลาวัลย์ สังขพันธานนท์ (2529: 160-164) ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง “ภาพสะท้อนสังคมไทยจากเรื่องสั้นร่วมสมัย” ผลการศึกษาพบว่า จากการศึกษาสภาพสังคมไทยจากเรื่องสั้นร่วมสมัย สามารถแยกตามฉากของเรื่องได้ 2 ด้าน คือ ภาพสะท้อนด้านสังคมชนบทและสังคมเมือง พบว่า คนในชนบทและในเมืองมีปัญหาและสะท้อนภาพหลายด้าน คือ

- ด้านเศรษฐกิจ
- ด้านการเมืองการปกครอง
- ด้านการศึกษา
- ด้านศาสนา
- ด้านสภาพชีวิตความเป็นอยู่ทั่วไป

จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า การเสนอภาพสะท้อนสังคมจากเรื่องสั้นร่วมสมัย มี 3 ลักษณะ คือ กลุ่มแรกสะท้อนภาพสังคมเพียงด้านเดียว กลุ่มนี้มีจำนวนมากที่สุด กลุ่มรองลงมาคือกลุ่มที่สะท้อนและแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์สังคม และกลุ่มที่มีจำนวนน้อยที่สุด คือกลุ่มที่แสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์สังคมและเสนอแนวทางแก้ปัญหา

ประเสริฐ ไสยวรรณ (2532: 190-192) ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง “วิเคราะห์นวนิยายและเรื่องสั้นที่สะท้อนชีวิตชาวชนบทอีสานของ คำพูน บุญทวี” ผลการศึกษาพบว่า ได้สะท้อนชีวิตชาวชนบทอีสานในด้าน สภาพสังคมชนบท ด้านค่านิยม และความเชื่อ ซึ่งคำพูน บุญทวี เป็นนักเขียนบันเทิงคดีที่นำเสนอชีวิต และความเป็นอยู่ของชาวชนบทอีสาน เขาได้นำประสบการณ์ทั้งในชนบทอีสานและและภาคใต้ ที่ได้ไปใช้ชีวิตอยู่มา สร้างสรรค์เป็นวรรณกรรมขึ้นด้วยการใช้ถ้อยคำสำนวนภาษาอย่างมีศิลปะ ภาพชีวิตของชาวชนบทอีสานที่ปรากฏนั้นมีลักษณะเรียบง่าย ผูกพันอยู่กับธรรมชาติอย่างแน่นแฟ้น ยึดถือค่านิยม และความเชื่อของ

บรรพบุรุษอย่างมั่นคง และเหนียวแน่น แม้จะมีฐานะยากจนผู้คนก็ดำรงชีวิตอย่างมีความสุขตามอัตภาพ วรรณกรรมของคำพูนจึงสามารถสะท้อนสภาพความเป็นอยู่ของคนชนบทอีสานได้อย่างแท้จริง

พิเชษฐ คงโต (2546: 168-169) ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง “แนวความคิดและภาพสะท้อนสังคมในเรื่องสั้นของประชาคม ลุนาชัย : การศึกษาวิเคราะห์” ผลการศึกษาพบว่าประชาคม ลุนาชัย ได้สะท้อนภาพสังคมในแง่มุมต่างๆ คือด้านสังคมได้แก่ สภาพสังคมอาชีพ ปัญหาสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านวัฒนธรรมได้แก่ ครอบครัว ค่านิยมและความเชื่อ ความมีมนุษยธรรม และด้านมลภาวะและสิ่งแวดล้อม โดยได้มีการนำเสนอเรื่องสั้นที่สะท้อนภาพชีวิตมนุษย์ในมุมมองที่หลากหลายอย่างเป็นจริง อย่างเป็นกลาง และอย่างเป็นธรรม ด้วยการสอดแทรกแนวความคิดและสัญลักษณ์สอดผสานกับการเป็นผู้โฆษณในชีวิตด้วยการกลั่นกรองมุมมอง และแนวคิดที่หลากหลายออกมาเป็นเรื่องสั้น ทำให้ผู้อ่านได้รับอรรถรสอย่างเต็มเปี่ยม

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของข้างต้น ผู้วิจัยจะได้นำความรู้ดังกล่าวมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์ ภาพสะท้อนและวิธีการสะท้อนภาพชีวิตชาวเหนือในเรื่องสั้นของ มาลา คำจันทร์.

บทที่ 3

ภาพสะท้อนวิถีชีวิตชาวเหนือในเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์

ผลงานวรรณกรรมที่นักเขียนสร้างสรรค์ขึ้น นอกจากจะมาจากความคิดและจินตนาการแล้ว อีกสิ่งหนึ่งที่นับว่ามีความสำคัญคือ ประสบการณ์ตรง ซึ่งแต่ละคนก็มีประสบการณ์ที่แตกต่างกันออกไปตามสภาพสังคมหรือวิถีชีวิตที่ผู้นั้นอาศัยอยู่ สิ่งที่ถ่ายทอดออกมาเป็นตัวอักษรจึงมีความสัมพันธ์กับสภาพสังคมในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม เศรษฐกิจ ประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา การศึกษา และการเมืองการปกครอง เป็นต้น

มาลา คำจันทร์ ก็เป็นนักเขียนร่วมสมัยอีกผู้หนึ่งที่สามารถนำเสนอผลงานที่นอกจากผู้อ่านจะได้รับความรู้ ข้อคิดและความบันเทิงแล้ว ยังสะท้อนภาพวิถีชีวิตในหลายๆด้านได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเป็นเพราะเป็นสังคมในท้องถิ่นของตน ดังที่มาลา คำจันทร์ (2545: 145) ได้กล่าวไว้ในหมายเหตุผู้เขียนว่า

งานเขียนในเชิงวรรณศิลป์เท่าที่ผมได้ทำมาทั้งหมดทั้งที่เป็นเรื่องสั้นเรื่องยาวดูเหมือนจะหนีไม่พ้นแวดวงชีวิตของชาวเหนือ หนีไปจากวิถีชีวิตของผู้คนเหล่านี้ผมคงเขียนไม่ได้ ไม่ใช่การถ่อมตัว ที่พูดเช่นนี้และไม่ได้การอวดโอ้ความดีงามของท้องถิ่นภูมิปัญญาของตนเอง เป็นด้วยว่าวิถีชีวิตแบบอื่นลักษณะจำเพาะทางวัฒนธรรมท้องถิ่นอื่น ผมรู้จักน้อยหากเทียบกับถิ่นเกิดของตัวเอง อาจพูดได้ว่าผมไม่รู้จัก ผมไม่อาจเอื้อมจะไปแตะต้อง มีคนในท้องถิ่นนั้นๆอีกมากมายที่รู้ดีกว่าผม เก่งกว่าผมในเชิงนี้ และแม้ในท้องถิ่นภาคเหนือเพียงแห่งเดียว ผมก็ไม่หาญกล้าจะพูดได้ว่าตัวเองคือคนที่รู้ดีที่สุด เก่งที่สุด มีคนรู้ดีกว่าผมเก่งกว่าผมอีกมากมาย

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่านักเขียน วรรณกรรมและสังคมมีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน โดยสามารถแบ่งการสะท้อนวิถีชีวิตชาวเหนือในเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ ได้ 5 ด้านดังนี้

- 3.1 ด้านสังคมและเศรษฐกิจ
- 3.2 ด้านวัฒนธรรม
- 3.3 ด้านศาสนา
- 3.4 ด้านการศึกษา
- 3.5 ด้านการเมืองการปกครอง

3.1 ด้านสังคมและเศรษฐกิจ

มนุษย์ต้องอยู่รวมกันในสังคม ต้องมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเป็นอย่างมากจึงจำเป็นต้องมีกฎระเบียบแบบแผนปฏิบัติที่เป็นข้อตกลงร่วมกันเพื่อความสงบ สันติของการอยู่ร่วมกันในสังคม คอยควบคุมพฤติกรรมของคนให้อยู่ในขอบเขตที่สังคมต้องการ ในสังคมทางภาคเหนือก็เช่นกัน แต่ในความเป็นจริงทุกสังคมไม่ได้มีแต่ในด้านดีหรือสุขสงบเพียงอย่างเดียวเสมอไป ย่อมมีด้านไม่ดีที่เกิดจากผู้คนในสังคมและสภาพชีวิตความเป็นอยู่ทางกายภาพประกอบกันทำให้เกิดปัญหาต่างๆในสังคมขึ้น รวมถึงองค์ประกอบทางเศรษฐกิจด้วย ซึ่งเศรษฐกิจมีผลกระทบโดยตรงต่อชีวิตความเป็นอยู่ของแต่ละคนแต่ละครอบครัวและสังคมส่วนรวม ด้านเศรษฐกิจในสังคมชนบทหรือต่างจังหวัดมักมีชีวิตที่เรียบง่าย มักมีอาชีพเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ เช่น อาชีพการเกษตร เลี้ยงสัตว์ หาของป่า เป็นต้น แต่เมื่อเวลาเปลี่ยนไปสิ่งใหม่ๆเข้ามาหลายอย่างจึงมีทั้งคงเดิมและเปลี่ยนไปตามกาลเวลาและเหตุปัจจัยต่างๆทั้งทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งต้องกล่าวควบคู่กันไปเพราะมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน

จากการศึกษาพบว่า เรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ สะท้อนวิถีชีวิตชาวเหนือทางด้านสังคมและเศรษฐกิจทั้งของคนเมือง ชนบทและชาวเขา โดยแบ่งเป็นหัวข้อต่างๆได้ดังนี้

3.1.1 สภาพชีวิตความเป็นอยู่

3.1.2 อาชีพ

3.1.3 ปัญหาสังคมและเศรษฐกิจ

3.1.1 สภาพชีวิตความเป็นอยู่

สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนชนบททางภาคเหนือ มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย การดำเนินชีวิตประจำวันขึ้นอยู่กับธรรมชาติ ที่ปรากฏในเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ แบ่งเป็น ที่อยู่อาศัย อาหารและเครื่องมือเครื่องใช้

3.1.1.1 ที่อยู่อาศัย

คนชนบททางภาคเหนือมักจะอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้าน สภาพบ้านเรือนส่วนใหญ่จะปลูกง่าย ๆ ตามสภาพความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย ทางเหนือจะเรียกตัวบ้านว่า เรือน เวลาออกเสียงตามภาษาถิ่นจะออกว่า เฮือน ส่วนคำว่า บ้าน จะหมายถึงหมู่บ้าน

สำหรับที่อยู่อาศัยที่ปรากฏในเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ จะเป็นแบบตึกหรือเป็นกระท่อม ได้แก่เรื่อง วันนี้แม่ไม่มา ทางที่ต้องเดิน เมืองเขมสมศรี ไร่ไฉ่ยง และวันล้างใจ

ในเรื่องสั้นชื่อวันนี้แม่ไม่มา เป็นเรื่องของครอบครัวอ้อม เด็กผู้หญิงคนหนึ่งที่รอแม่กลับมาจากการไปหาของป่าบนเขา ซึ่งครอบครัวของอ้อมถูกให้ออกจากหมู่บ้านมาอยู่ในป่า ทำให้ที่อยู่อาศัยจึงสร้างอย่างง่าย ๆ ตามที่จะหาอุปกรณ์ได้ คือเป็นกระท่อมไม้ไผ่หลังคามุงตองตึง ตั้งตัวอย่างต่อไปนี้

บ้านของอ้อมเป็นกระท่อมไม้ไผ่หลังคามุงตองตึงอยู่โดดเดี่ยวท่ามกลางหมู่ไม้
และหญ้าสลับสูงท่วมหัว

(วันนี้แม่ไม่มา : 34)

ในเรื่องสั้นชื่อทางที่ต้องเดิน ครอบครัวของ มงคล ที่มีฐานะยากจน พ่อแม่ต้องมีภาระในการเลี้ยงดูลูกๆหลายคน ไม่พอที่จะส่งเสียให้มงคลและน้องๆได้เรียน มงคลและน้องๆจึงต้องเลิกเรียนและมาช่วยพ่อแม่ทำมาหากิน จากความยากจนและมีรายได้น้อยทำให้มีสภาพที่อยู่อาศัยจึงเป็นแบบกระท่อมไม้ไผ่ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ใต้ร่มบงชางกระคร่ำ มีกระท่อมไม้ไผ่หลังหนึ่ง มงคลนั่งตามสบายเบื้องหน้าไคมวอมวาม
ในมือมีเส้นตอกย้อมสีกำมือหนึ่ง

(ทางที่ต้องเดิน : 45)

ในเรื่องสั้นชื่อเมืองเขษมศรี เป็นเรื่องที่กล่าวถึงครอบครัวของนายไวและนางแดง มีชีวิตที่อดมือกินมือ มีอาชีพที่รับจ้างทั่วไปเล็กๆน้อยๆ ความยากจนทำให้มีที่อยู่อาศัยแบบเรียบง่าย คือเป็นกระท่อม มีฟากเป็นไม้ไผ่ที่เก่าและผุเพราะมีมอดมาเจาะ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นายไอด้วยยาวกับพ่ในกระท่อม ฟากไม้ไผ่เก่าผุ มอดแมงเจาะไซ จนมันอ่อนยวบและ
หักเปราะเป็นบางแห่ง

(เมืองเขษมศรี : 13)

ในเรื่องสั้นชื่อวันล้างใจ เนื้อเรื่องเกิดที่จังหวัดแพร่ กล่าวถึงสภาพแวดล้อมในชนบทและผู้คนทางภาคเหนือ ผ่านตัวละครคือนางคำ ที่มีอาชีพจับสัตว์น้ำ กล่าวถึงที่อยู่อาศัยในหมู่บ้าน มีลักษณะเป็นบ้านที่สร้างและล้อมด้วยแนวไผ่ มุงด้วยหลังคาแบบต่างๆทั้งหลังคาตองตึง หญ้าคา ดีชันมาอีกจะเป็นหลังคาสังกะสีแต่มีน้อย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ปากทางเข้าหมู่บ้านเจียบหมอง แแนวไผ่รายรั้วชุมพลเหมือนคนก้มต่ำ ทางใดเป็นที่ว่าง
ก็มองเห็นหลังคาบ้านชุมเย็นอาบฝน หลังคาตองตึงก็มี ตองเหียงก็หลาย หลังคาหญ้าคา
ก็เปื้อนละเยอะเยอะเสียแต่ว่าหลังคากระเบื้องกับสังกะสีไม่ค่อยมีให้เห็น

(วันล้างใจ : 3)

ในเรื่องสั้นชื่อไอ้เตี้ย เนื่องจากเตี้ยและยาย อาศัยอยู่ใกล้วัดและได้รับความช่วยเหลือ
จากพระที่วัดในเรื่องที่อยู่อาศัย ซึ่งมีลักษณะที่อยู่เป็นแบบกระท่อมแต่สร้างด้วยไม้แป้นไม้รัง
หลังคามุงด้วยสังกะสี ดังตัวอย่างต่อไปนี้

บ้านของแม่เฒ่าอยู่หลังวัด เป็นกระท่อมปะสร้างจากไม้แป้นไม้รัง หลังคามุงสังกะสี
เป็นเมตตาคิดจากเจ้าอาวาสตอนเมื่อผิวเฒ่าล่วงลับ กระท่อมปะของแกปะปนอยู่
ท่ามกลางดงกระท่อมอัดแออัด แต่ก่อนนั้นบริเวณนี้เทศบาลเช่าไว้สำหรับทิ้งขยะ
ต่อมามันกลายเป็นที่ซุกหัวนอนของคนหลายพวกหลาย

(ไอ้เตี้ย : 22)

จากตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมด ที่อยู่อาศัยของคนชนบททางภาคเหนือจึงมี
ลักษณะส่วนหนึ่งเหมือนที่ อนุรักษ์ ปัญญาวิวัฒน์ (2538: 78) ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับเรือนของ
คนชนบททางภาคเหนือ คือลักษณะเรือนของชนบทจะมีรูปทรงและขนาดจะแตกต่างกันไปตาม
ฐานะทางเศรษฐกิจ และตามขนาดของแต่ละครอบครัว สภาพบ้านเรือนโดยทั่วไปจะเป็นแบบ
สังคมเกษตรกรรม มีความเป็นอยู่อบอุ่นระหว่างเครือญาติ ส่วนใหญ่เป็นบ้านใต้ถุนสูงและมี
บันได หลังคาทรงสูงลาดเอียง เพื่อให้น้ำไหลลงไปสะดวก ตัวบ้านเป็นรูปสี่เหลี่ยม
ประกอบด้วยห้องต่างๆเรียบง่ายไม่ซับซ้อน แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ เรือนหย่างหรือตูปหย่าง
ตูปหรือกระท่อม และเรือนไม้

ในส่วนของตูปหรือกระท่อมชนิดเรือนเครื่องผูก วัสดุที่ใช้สร้างได้แก่ ไม้ไผ่ หวาย ใบ
จาก หญ้าคา ใบตาล นำมาคูกันขึ้นเป็นรูปทรงเรือน องค์กรประกอบเรือนแต่ละส่วนล้วนต่อให้
ติดและยึดกันไว้ได้ด้วยเส้นตอก เส้นหวายผูกมัดร้อยรั้งซึ่งซึ่งกันและกัน เป็นเรือนที่ปลูกด้วย
เครื่องไม้ไผ่ชนิดชั่วคราวตามแต่ฐานะของเจ้าของ พวกที่มีฐานะยากจน มักจะปลูกด้วยไม้ไผ่
เสาใช้ไม้เนื้อแข็งแต่รอด ดง โครงเรือนมักจะใช้ไม้ไผ่ พื้นทำจากไม้ไผ่เรียกว่า ฟาก ฝา
อาจจะใช้ฟากตีตั้งขึ้นก็ได้ โดยใช้ขนากอีกทีให้แข็งแรง ส่วนหลังคามุงด้วยตองตึงเป็นตอง
พลวง หรือใบคาที่เอามาร้อยเป็นแผ่นๆ เรียกว่า คาไฟ แต่เรือนชนิดนี้ไม่ถาวรอย่างมากก็มี
อายุเพียงสิบปีเศษเท่านั้น หลังคาต้องซ่อมกันทุกปี

ที่อยู่อาศัยของคนชนบททางภาคเหนือ นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงสภาพความเป็นอยู่ ที่เรียบง่ายแล้ว ยังบ่งบอกถึงฐานะเศรษฐกิจที่ยากจน เพราะบ้านเรือนที่กล่าวถึงมีแบบเดียว คือเป็นกระท่อมเล็กๆ การใช้วัสดุก็มีทั้งเหมือนและแตกต่างกันไปบ้าง เช่น กระท่อมสร้าง ด้วยไม้ไผ่ หลังคามุงด้วยใบตองตึง หรือหญ้าคา ถ้าเป็นวัสดุที่ดีก็จะสร้างด้วยไม้แป้นไม้รัง หลังคามุงสังกะสี

3.1.1.2 อาหาร

อาหารที่พบในเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ ก็เป็นอาหารที่มีในท้องถิ่นภาคเหนือเป็น ส่วนใหญ่ ปรากฏอยู่ในหลายเรื่องได้แก่ ประกันชีวิต ทางที่ต้องเดิน รถยนต์จะไปไหน เรื่อง เล็กๆในหมู่บ้านเล็กๆ คนตกค้าง กระท่อกลับบ้าน วันล้างใจ ใบไม้สีเหลือง ตู๋ปู้ และปลา หางแห้ว

ในเรื่องสั้นชื่อประกันชีวิต เป็นเรื่องของแม่เฒ่าคนหนึ่งที่มาอาศัยอยู่กับครอบครัวลูก ชาย ซึ่งลูกสะใภ้ได้ปฏิบัติตัวต่อแม่เฒ่าไม่ค่อยดีนักในตอนแรก แต่พอต้องการให้แม่เฒ่าประกัน ชีวิตเพื่อมอบเงินประกันให้ตนจึงแกล้งทำเป็นดีด้วย อย่างการซื้อเมี่ยงให้กิน ดังตัวอย่าง ต่อไปนี้

นับแต่ได้เงินส่งเสียจากอีหน้อยมานี้ นางคำดูจะเพลาคความเกรี้ยวกราดลงมาก บางวัน นางก็มีแกใจซื้อเมี่ยงซื้อยามาฝาก....ขอให้มันดีตลอดไปเถิด...

(ประกันชีวิต : 26)

ในเรื่องสั้นชื่อทางที่ต้องเดิน ครอบครัวของ มงคล ที่มีฐานะยากจน พ่อแม่ต้องมีภาระ ในการเลี้ยงดูลูกๆหลายคน ไม่พอที่จะส่งเสียให้มงคลและน้องๆได้เรียน มงคลและน้องๆจึง ต้องเลิกเรียนและมาช่วยพ่อแม่ทำมาหากิน รายได้ส่วนหนึ่งมาจากการที่แม่ค้าขายอาหารเหนือ คือจิ้นส้มและแคบหมู ดังตัวอย่างต่อไปนี้

แม้อย่างรับจ้างหาจิ้นส้ม แคบหมูออกเร่ขายทุกเย็น

(ทางที่ต้องเดิน : 47)

ในเรื่องสั้นชื่อรถยนต์จะไปไหน เป็นเรื่องที่กล่าวถึงปัญหาการทำนาของชาวบ้านในชนบทภาคเหนือ ทำให้มีรายได้น้อยและมีผลกระทบในเรื่องอาหารการกินที่หาได้ตามที่มีอย่างเล็กๆได้ก็กินแต่หน่อไม้ต้มกับน้ำพริก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ทั้งๆที่พวกเขาคือลูกหลานคนทำนา แต่บางครั้งอาหารกลางวันที่พวกหนูๆห่อมาก็คือ
หน่อต้มขอยเป็นชิ้นๆกับน้ำพริก

(รถยนต์จะไปไหน : 58)

ในเรื่องสั้นชื่อเรื่องเล็กๆในหมู่บ้านๆ เป็นเรื่องของชาวบ้านที่ทำงานอยู่ในปางเมียง ถูกโกงที่ดินและเอาเปรียบกดขี่ค่าจ้างแรงงาน จนทำให้ชาวบ้านประท้วงและแสดงความไม่พอใจ นอกจากนี้ยังสะท้อนในเรื่องอาหารการกินคือ การจับขี้กุ้งหรือจิ้งหรีดมาแกงใส่ผักกาด ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นางล้างหม้อดินด่าปี่ลวกๆ ขี้กุ้ง(จิ้งหรีด) พวกหนึ่งถูกร้อยคอเหน็บราวฝา
มือนี้แกงขี้กุ้งใส่ผักกาดคงดี ผักกาดนั้นผัวนางปลูกในสวน

(เรื่องเล็กๆในหมู่บ้านเล็กๆ : 68)

ในเรื่องสั้นชื่อคนตกค้าง เป็นเรื่องของครอบครัวของนายพรานผู้หนึ่งที่ยังประกอบอาชีพล่าสัตว์ แม้สภาพแวดล้อมเปลี่ยนไป และส่วนหนึ่งก็นำมาเป็นอาหารด้วย เช่นการสอยรังมดแดงมากิน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ไอ้โง่ลูกคนโตกับไอน้อยไปสอยรังมดแดงมาไว้กิน แดดร่อนจัดอย่างนี้มดแดงมันเปลี่ยนเร็ว
สอยลงมาเทใส่ถาดสังกะสีตากแดดร่อนมันตายเร็ว

(คนตกค้าง : 59)

ในเรื่องสั้นชื่อกะหรีกลับบ้าน กล่าวถึงแดงสา ที่ทำงานเป็นผู้หญิงขายบริการอยู่ที่กรุงเทพฯ แล้ววันหนึ่งก็ได้กลับบ้านมาเยี่ยมครอบครัวที่ชนบททางภาคเหนือ ซึ่งเป็นช่วงที่ตรงกับประเพณีงานปอยหลวงพ่อดี เป็นงานบุญที่มีทั้งกิจกรรมทางศาสนาและงานรื่นเริงสนุกสนาน มีการประกอบอาหารหลายอย่างด้วยเช่น การนำปูมาทำน้ำปู ลาบควายและแกงฮังเล ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ได้ปูมาพล่านนาเสียแท้ ก็ได้ข้อไขนี่อีกที่ล่ำปูเป็นหมื่นตัวแสนตัว ได้ปูเต็มช่องก็นำมา
 โขลกสดๆ จนปูแหลกเหลวคกรกก็ควักขึ้นคั้นเอาแต่น้ำ นำน้ำอันได้แต่ปูสดหมื่นแสน
 โขลกขึ้นไปเคี่ยวไฟเคี่ยวจนงวดแห้งเป็นเมือกขัดดำก็ควักใส่อมเก็บไว้กินกับข้าว
 นางจะแต่งแปลงลาบควายใส่ปากลูกผัวน้อยหนึ่ง ที่เหลือจะเอาแกงฮังเลเลี้ยงแขกถวายพระ
 (กะหรีกลับบ้าน : 70)

ในเรื่องสั้นชื่อวันล้างใจ เนื้อเรื่องเกิดที่กล่าวถึงสภาพแวดล้อมในชนบทและผู้คนทาง
 ภาคเหนือ ผ่านตัวละครคือนางคำ ที่มีอาชีพจับสัตว์น้ำ ยังแสดงถึงอาหารที่จัดแบบชาวเหนือ
 คือมีขันโตก และมีน้ำพริกผักต้ม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ขึ้นจากชุ่มน้ำ ขันโตกสำหรับมีน้ำพริกกับผักต้ม

(วันล้างใจ : 3,5)

ในเรื่องสั้นชื่อไข่มุกในน้ำ เป็นเรื่องของหมู่บ้านชาวเขาทางเหนือแห่งหนึ่ง ที่ประสบ
 กับปัญหาสภาพดินฟ้าอากาศที่แห้งแล้ง แม่เฒ่าในเรื่องต้องคอยดูแลหลานๆ ในขณะที่พ่อแม่
 ไปทำงานที่อื่นเพราะไม่สามารถทำมาหากินในพื้นที่ของหมู่บ้านได้ รวมทั้งยังทำอาหารเลี้ยง
 หลานๆเอง มีแกงเห็ด ข้าวสวยผสมข้าวโพด ข้าวที่คลุกพริกเผาและเกลือ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

แม่เฒ่าจำได้ดีว่าอาหารมื้อสุดท้ายที่พวกมันกินคือแกงเห็ด

แม่เฒ่าบีข้าวสวยหุงผสมข้าวโพดใส่ปากได้สามสี่คำน้ำลายก็ฝืดคอ

สีวันติดกันแล้วที่มันกินแต่ข้าวคลุกมูสะ (พริกเป่าเผาแล้วฉีกคูกเกลือ)

(ไข่มุกในน้ำ : 80.81)

ในเรื่องสั้นชื่อตุ๋น เป็นเรื่องของพระชราที่ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นผู้วิเศษ ขนาดเมื่อ
 มรณภาพไปแล้วยังแย่งทุกอย่างที่เป็นของท่านเก็บไว้บูชา เพราะท่านเองก็ปฏิบัติตัวได้เป็น
 อย่างดี ผู้คนจึงมีความเลื่อมใสศรัทธานำอาหารไปทำบุญใส่บาตรที่วัดอยู่ตลอด อาหารที่นำมา
 ทำบุญคือ ข้าว แคมหมู หนั๋งพอง ปลาทุบ ปลาเค็ม แกงหอย อาหารแห้งต่างๆ ดัง
 ตัวอย่างต่อไปนี้

สีกากุเขากับดินและเอากล่องข้าวจบเหนือหัวก่อนบันไสบาตรกับข้าวกับปลาอันเป็นแคบหมู
หนังพอง ปลาทุ ปลาเค็ม สรรพของแห่งของเหี่ยวเหล่านั้น
 “วันนี้เข้าเจ้าเอาแกงหอยไสบาตร”

(ตู่ปู้ : 49)

ในเรื่องสั้นชื่อปลาหางแหวง ผู้เขียนกล่าวถึงวิธีการตกปลาที่แตกต่างกันระหว่างวิธีของ
 คนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ มีการนำปลาที่ตกได้มาทำเป็นอาหารการกินคือ ออมแปลงปลาจอม
 ดังตัวอย่างต่อไปนี้

แม่ละอ่อนมันหมั่นหากิน ยามฝนมาน้ำนองก็แบกยอไปตก ตกได้ปลาชีวิตน้อยก็เอามา
 ยัดออมแปลงเป็นปลาจอม บัดนี้หมดออมแล้ว

(ปลาหางแหวง :105)

จากตัวอย่างที่ยกมาทั้งหมดข้างต้น เป็นอาหารทางภาคเหนือก็มีหลากหลายอย่าง
 ดังที่ อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ (2538: 86) ได้กล่าวว่า คนภาคเหนือนิยมรับประทานข้าว
 เหนียว ที่เรียกกันว่า“ข้าวเหนียว” และอาหารชั้นดีของชาวพื้นเมืองคือ ลาบ จะทำในกรณีพิเศษ
 เช่นในงานต่างๆ แต่ถ้าปรุงด้วยเลือดสดจะเรียกว่า หลู้ อาหารที่เป็นอาหารชั้นดีอีกอย่างคือ
 แกงอ่อม ส่วนอาหารที่รับประทานกันในหมู่ชาวพื้นเมือง คือน้ำพริกผักจิ้ม ตำมะเขือ ตำขุน
 ยำผัก ส่วนอาหารที่ต้มหรือแกงเช่น แกงหน่อไม้ แกงเห็ด แกงปลา แกงอ่อม แกงแค แกง
 ขนุน แกงผักกาดใส่ปลา แกงหอยวก แกงบอน เป็นต้น ส่วนที่เป็นแกงจะปรุงด้วยน้ำพริก
 นอกจากนี้ก็ยังรับเอาวัฒนธรรมแบบไทยใหญ่หรือพม่า ได้แก่ ขนมหินน้ำเงี้ยว แกงฮังเล
 น้ำพริกอ่อง ผักกาดจ้อ และส่วนพืชที่ปลูกเองตามรั้วบ้าน ได้แก่ ผักตำลึง ผักปลัง ผักโขม
 ผักหวาน เห็ดและหน่อไม้ได้มาจากป่า นอกจากนี้อาหารที่ได้ส่วนหนึ่งได้มาจากไร่นา
 นอกจากปลาแล้วก็มีแมงต่างๆ เช่น แมงจระ แมงดาและสัตว์ต่างๆที่นิยมรับประทาน เช่น
 กบ เขียด อีงอ่าง และมีแมลงเล็กๆ เรียกว่า แมงมัน โดยการชุตรูเพื่อจับไปขายหรือไม่มันก็จะ
 บินออกมาเอง เอามาควักกินเป็นอาหารที่โปรดปรานของชาวพื้นเมืองอย่างหนึ่งด้วย เมือ่ง ถือ
 เป็นของขบเคี้ยวหลังอาหารของชาวเหนือ เป็นการล้างปากให้หายคาว ใบเมือ่งมีคุณลักษณะ
 เหมือนใบชา เก็บแล้วนำมาหมักจนได้ที่จะมีรสฝาดอมเปรี้ยว เวลารับประทานก็จะดึงเส้นกลาง
 ใบออก นำมาห่อใส่เมือ่งซึ่งประกอบด้วยเกลือ ขิงอ่อน มะพร้าวคั่ว บางแห่งใส่กระเทียมดอง
 ด้วย เรียกว่าเมือ่งส้ม ส่วนเมือ่งหวานนั้นนำใบเมือ่งที่นึ่งแล้วหมักกับน้ำกระเทียมดองและ
 น้ำตาล ห่อใส่เมือ่งโดยไม่ใส่ขิงอ่อน ส่วนเกลือจะใส่หรือไม่ก็ได้ นิยมรับประทานหลังอาหาร
 หรือใช้รับแขกทั่วไป

อาหารพื้นบ้านทางภาคเหนือส่วนใหญ่จะใช้ภาชนะที่เรียกว่า ชันโตก เป็นที่วางอาหาร มีลักษณะเป็นวงกลมมีขอบ ยกสูงจากพื้นพอประมาณด้วยการทำขาครอบชันโตก ในอดีตทำด้วยไม้สัก ปัจจุบันเปลี่ยนไปใช้ถาดสังกะสีเคลือบแทนเนื่องจากหาง่าย ราคาถูก มีน้ำหนักเบา เก็บรักษาง่าย วัฒนธรรมในการรับประทานอาหารนิยมนั่งล้อมวงบนเสื่อรอบชันโตกรับประทานพร้อมกันทั้งครอบครัวโดยให้เกียรติผู้สูงอายุในบ้านหรือหัวหน้าครอบครัวเป็นผู้เริ่มรับประทานอาหารก่อนแล้วคนอื่นจึงรับประทานตาม

3.1.1.3 เครื่องมือเครื่องใช้

เครื่องมือเครื่องใช้ของคนชนบททางภาคเหนือจะเป็นงานหัตถกรรม ที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยมากจะนำวัสดุที่มีในท้องถิ่นมาทำเป็นเครื่องมือใช้ไม่สอยตามความนิยมของท้องถิ่นนั้นๆ ส่วนมากจะเป็นเครื่องจักสานมักทำด้วยวัสดุประเภทไม้ไผ่ ไม้เอี้ยะ ไม้ซาง หวาย และแห่ (ต้นคล้า) เป็นต้น สำหรับเครื่องมือเครื่องใช้ที่พบในเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ สามารถแบ่งได้เป็น 4 ชนิด คือ เครื่องใช้ภายในครัวเรือน เครื่องใช้สำหรับดักสัตว์ เครื่องใช้ในการทำไร่ทำนา และเครื่องใช้ในอุตสาหกรรมในบ้าน

เครื่องใช้ภายในครัวเรือน

เครื่องใช้ภายในครัวเรือนของคนชนบททางภาคเหนือ ที่ปรากฏในเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ ได้แก่ เกรียง เภาที่ และประกันชีวิต

ในเรื่องสั้นชื่อเภาที่ กล่าวถึงครอบครัวของน้อยยวง ที่ลูกชายเกิดไม่สบาย โดยเชื่อกันว่าเกิดจากการไปปัสสาวะแล้วหันหน้าไปทางเภาที่ จึงได้ทำพิธีขอมาเภาที่และรักษาด้วยยาหมอชาวบ้านด้วย เครื่องใช้ภายในครัวเรือนที่น้อยยวงใช้กับการฝัดข้าวคือ กระดัง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นางฝัดกระดังโยนข้าวขึ้นสูงแล้ววัดมือรอนับ แม่ไก่กุกๆเรียกลูกเจี๊ยบมาคอยจิกกิน
ปลายข้าวที่ปลิวตก

(เภาที่ : 14)

จากตัวอย่างที่ยกมากล่าวถึงการใช้ กระดัง ในการฝัดข้าวเพื่อเอาสิ่งที่ไม่ต้องการออกไปที่เรียกว่าปลายข้าวเป็นพวกแกลบรำ กระดัง เป็นเครื่องจักสานที่ใช้ไม้ไผ่สาน มีลักษณะเป็นวงกลมแบนกว้าง มีการยกขอบขึ้นไว้จับฝัดข้าว หรือตากพืชผักก็ได้ มีขนาดพอประมาณที่จะถือได้

ในเรื่องสั้นชื่อประกันชีวิต เป็นเรื่องของแม่เฒ่าคนหนึ่งที่มาอาศัยอยู่กับครอบครัวลูกชาย ซึ่งลูกสะใภ้ได้ปฏิบัติตัวต่อแม่เฒ่าไม่ค่อยดีนัก เช่นยังให้แม่เฒ่าตื่นแต่เช้ามาเตรียมหุงหาอาหาร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

...เดิมพื้นลงไปอีกสี่ห้าดุ้น ยกหม้อหนึ่งดินเผาขึ้นตั้ง
แม่เฒ่าจุ่มมือลงวิกเม็ดข้าวขึ้นใส่ ข้าวหวด เพื่อพักน้ำ
แม่เฒ่าบีข้าวเหนียวค้ำกลองแอ็บข้าวเพื่อจะเอากลับปากไห

(ประกันชีวิต : 15,16,17)

จากตัวอย่างที่ยกมาจะเห็นว่าเครื่องใช้ภายในครัวเรือนที่ใช้ในการนึ่งข้าวคือ หม้อหนึ่งดินเผา ข้าวหวด แอ็บข้าวและไห ซึ่งมีลักษณะดังนี้

ข้าว มีลักษณะคล้ายกระบุงแต่ลักษณะลวดลายจะสานแตกต่างกัน การสานอาจสานห่างให้เป็นช่อง เรียกว่า ข้าวตาห่าง ถ้าสานเพื่อวัตถุประสงค์นำมาใช้ในการหวดข้าวจะสานถี่ เรียกว่า ข้าวหวด ซึ่งเป็นภาชนะที่ใช้สำหรับชาวข้าวหรือแช่ไว้มาพักให้สะเด็ดน้ำก่อนใส่ลงไหหนึ่ง

แอ็บข้าว มีลักษณะรูปทรงกระบอก เตี้ย สานด้วยตอก 2 ชั้นทั้งส่วนตัวและฝาปิด นิยมสานด้วยลานสาม ส่วนบนฝาปิด นิยมสานด้วยลายเกล็ดเต่า เป็นภาชนะที่ไว้ใส่ข้าวเหนียวที่นึ่ง ทำให้ข้าวเหนียวอ่อนนุ่มและเก็บไว้ได้นาน

ส่วนหม้อหนึ่งและไห เป็นเครื่องใช้ประเภทเครื่องปั้นดินเผา ที่เกิดจากการนำดินเหนียวมาปั้นและเผาเป็นภาชนะรูปร่างต่างๆตามที่ต้องการ มีวิธีการผลิตแบบปั้นตีและแบบหมุนมือ ขั้นตอนการปั้นจะประกอบไปด้วยการเตรียมดิน การปั้นและการเผาตามลำดับ

จากตัวอย่างที่ยกมาในเรื่องสั้นแต่ละเรื่อง แสดงให้เห็นถึงเครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือนของชาวชนบทภาคเหนือที่นำมาสอดแทรกในวิถีชีวิตของตัวละคร ได้แก่ กระดังใช้ฝัดข้าว ส่วนหม้อหนึ่งดินเผา ข้าวหวด แอ็บข้าวและไหเป็นอุปกรณ์ที่ใช้นึ่งข้าวเหนียว

เครื่องใช้สำหรับดักสัตว์

เครื่องใช้สำหรับดักสัตว์ที่ปรากฏในเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ ได้แก่เรื่อง วันล้างใจ ปลาหางแห้ว และตำนานจากผู้เฒ่า

ในเรื่องสั้นชื่อวันล้างใจ เนื้อเรื่องเกิดที่จังหวัดแพร่ กล่าวถึงสภาพแวดล้อมในชนบท และผู้คนทางภาคเหนือ ผ่านตัวละครคือนางคำ ที่มีอาชีพจับสัตว์และเครื่องใช้สำหรับดักสัตว์คือ ยอและตะข้อง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นางก็แบกยอออกมา ประจำอยู่หัวแดอันเป็นผนังแบ่งน้ำ

กำกึ่งยัดใส่ตะข้องงา ช้องเก่าผูกเส้นตอกหักเหียน

(วันล้างใจ : 1,3)

และในเรื่องสั้นชื่อปลาหางแหวง กล่าวถึงการตกปลาของคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ที่มีวิธีการตกปลาแตกต่างกัน เครื่องมือที่ใช้ในการตกปลา คือ ยอ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

แม่ละอ่อนมันหมั่นหากิน ยามฝนมาน้ำนองก็แบกยอไปตก ตกได้ปลาชิวตัวน้อย

ก็เอามายัดออมแปลงเป็นปลาจ่อม

(ปลาหางแหวง : 105)

จากตัวอย่างทั้งสองเรื่องที่ยกมา ยอและตะข้อง จึงเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการจับสัตว์น้ำ ซึ่งมีลักษณะดังนี้

ยอ เป็นอุปกรณ์สำหรับหาปลาที่มีลักษณะคล้ายแห แต่มีตาข่ายที่มีตาเล็กกว่าและรูปร่างเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัส ซึ่งมีไม้เป็นด้ามถือและหางปลายแยกไม้ออกมาเป็นสี่มุมขึงกับตาข่าย วิธีการใช้ก็คือ นำยอไปแช่ไว้ในน้ำสักพักแล้วยกขึ้นมาดูเป็นระยะๆ เพื่อดูว่ามีปลาหรือสัตว์น้ำติดมาในยอหรือไม่

ตะข้องหรือข้อง ใช้ขังหรือใส่สัตว์น้ำชั่วคราว มีลักษณะเดียวกับพื้นที่อื่นๆของไทยคือ มีก้นสี่เหลี่ยม ตัวกลมป่อง คอและปากสอบแคบ ติดงาที่ปากเสริมขาทั้ง 4 มุม อาจจะยัดตัวข้องให้ยาวออกไปดูคล้ายกับเปิด จึงเรียกข้องเปิดหรือข้องนอน

ในเรื่องสั้นชื่อตำนานจากพ่อเฒ่า กล่าวถึงหมู่บ้านชาวเขาทางเหนือแห่งหนึ่ง ซึ่งมีพ่อเฒ่าที่ชาวบ้านและเด็กๆให้ความเคารพนับถือ เพราะารู้เรื่องต่างๆของหมู่บ้านเป็นอย่างดี โดยเฉพาะตำนานเรื่องราวต่างๆ ส่วนเรื่องการหาอาหารจากการจับสัตว์ชาวบ้านก็มีวิธีการใช้เครื่องดักจับสัตว์ ที่เรียกว่า แร้ว ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ชวนไปตรวจแร้วดักหนูที่หางบ้าน แต่หนูไฟไม่ไป คุรุหนึ่งพ่อก็กลับมา ได้นำผึ้งมาได้

(ตำนานจากพ่อเฒ่า : 99)

แร้วดักสัตว์ เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการดักหนูหรือสัตว์อื่นๆที่มีขนาดเล็กไม่ใหญ่มาก ซึ่งมีลักษณะเป็นไม้อันเดียวทำจากแขนงไม้ไผ่ มีเชือกผูกที่ปลายไม้ และปลายเชือกทำเป็นห่วงรูด

นำไม้มาปลักดินแล้วดึงเชือกมาขัดไว้กับไม้ที่ปลักติดดินอีกฝากหนึ่ง นำปลายเชือกที่เป็นห่วงไปวางไว้บนไม้ที่แยกเป็นสองแฉกเรียกว่าสะพานไม้ จะวางขวางทางเดินของสัตว์ เมื่อสัตว์เดินผ่านมาเหยียบสะพานไม้ แร้วจะติดตัวขึ้นและห่วงรูดก็จะมัดสัตว์ติดไว้กับแร้ว

จากตัวอย่างที่ยกมาในเรื่องสั้นแต่ละเรื่อง แสดงให้เห็นถึงเครื่องใช้สำหรับดักสัตว์ทางภาคเหนือ ได้แก่ ยอ คือเครื่องมือที่ใช้จับสัตว์น้ำ ตะข่อง เป็นที่สำหรับใส่สัตว์ และแร้ว เป็นเครื่องมือสำหรับจับหนู ส่วนใหญ่เครื่องดักจับสัตว์จะเป็นสัตว์น้ำมีหลายรูปทรงและเรียกแตกต่างกันไป

เครื่องใช้ในการทำไร่ทำนา

เครื่องใช้ในการทำไร่ทำนาหรือที่เกี่ยวกับการเกษตร ปรากฏในเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ ได้แก่เรื่อง คนแก่ เป็นเรื่องของย่านาง หญิงชราคนหนึ่ง ซึ่งมีชีวิตเดียวดายอยู่ตามลำพังหลังจากที่สามีมาตายจาก คอยเก็บผักขายเลี้ยงตัวเอง แก่มีชีวิตที่เรียบง่ายอยู่กับกิจวัตรแบบเดิมๆไปวันๆ อุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บผัก ก็คือ งอบ กระดังกระบุงและตะแกรง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นาง**อบบั้ง**ได้แต่หัวแต่ไม่บั้งตัว วาง**กระดังกระบุงและตะแกรง**ลงใกล้กองกากถั่ว โยกกากถั่ว
กรอบแกรบใส่ตะแกรงแล้วร่อน

(คนแก่ : 43)

งอบ เป็นเครื่องจักรสานที่ใช้สวมศีรษะกันแดดฝน ทางเหนือจะเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า กุบเก็ง จะสานด้วยลายตาจีนโปร่งสองชั้น รูปวงกลมกระทะคว่ำ กรุด้วยใบมะม่วงงาหรือกระดาด หรือแผ่นพลาสติก เพื่อกันแดดฝน ยึดให้ชิดกับรังอบที่เรียกว่า หมุง เพื่อสวมศีรษะ

กระดัง เป็นทรงกลม ยกขอบไว้ตากพืชผัก หรือไว้พัดข้าว

กระบุงหรือบุง เป็นภาชนะสำหรับใส่ ข้าวเปลือก ข้าวสาร เมล็ดพันธุ์พืช และผักต่างๆ มีลักษณะก้นสี่เหลี่ยม ตัวกลมโค้งป่อง ปากยาว มักจะสานเข้าคู่หาบกัน รวมทั้งใช้เป็นเครื่องตวงด้วย นิยมสานกัน 3 ขนาด คือ บุงเล็กเรียกว่าเพียดหน้อย บุงกลางเรียกว่าเพียดฮาม และบุงใหญ่เรียกว่าเพียดหลวง

ตะแกรงหรือเหิง มีลักษณะรูปทรงคล้ายกระดัง แต่จะมีตาที่สานห่างกว่า ใช้ในการร่อนเมล็ดพันธุ์พืชหรือตากผัก ปลา พริก เป็นต้น

จากข้อความที่ยกมาในเรื่องสั้นในเรื่องคนแก่ แสดงให้เห็นถึงเครื่องใช้ในการทำไร่นา ได้แก่ ฆอบ เป็นหมวกสำหรับใส่ศีรษะบังแดดแต่เป็นงานจิกรสาน กระดังกระบุงและตะแกรง เป็นอุปกรณ์ในการใส่ผลิตผลทางการเกษตร

เครื่องใช้ในอุตสาหกรรมในบ้าน

เครื่องใช้ในอุตสาหกรรมในบ้าน ที่ปรากฏในเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ ไตแก่เรื่อง ประกันชีวิต ซึ่งเป็นเรื่องของแม่เฒ่าคนหนึ่งที่มาอาศัยอยู่กับครอบครัวลูกชาย ซึ่งลูกสะใภ้ได้ปฏิบัติตัวต่อแม่เฒ่าไม่ค่อยดีนัก งานหนึ่งที่แม่เฒ่าทำมานานจนกลายเป็นอาชีพแล้วก็คือ การทอผ้า ดังตัวอย่างต่อไปนี้

แม่เฒ่าในเย็นหนึ่งที่แม่นั่งจ่อมอยู่กับก๊อทผ้าที่ได้ถนุบ้าน

(ประกันชีวิต : 20)

จากข้อความที่ยกมาในเรื่องสั้นเรื่องประกันชีวิต แสดงให้เห็นถึงเครื่องใช้ในอุตสาหกรรมในบ้าน ได้แก่ ก๊อทผ้าหรือหูก เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งของการทอผ้า ขั้นตอนการทอผ้า พอสังเขปก็คือ การย้อมเส้นด้าย นำด้ายไปกรอเข้ากับหลอดด้าย นำด้ายไปที่กรอแล้วไปเดินด้าย สอดฟืม การสับหูก การเก็บเขาฟืม เก็บลายและทอผ้า การทอผ้าเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือนอย่างหนึ่งที่เป็นงานของผู้หญิงทางเหนือ เป็นหัตถกรรมพื้นบ้านทำกันมาทั่วไปในชนบทมาแต่อดีต เนื่องจากผ้าทอคือสิ่งจำเป็นที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ทั้งเป็นเครื่องนุ่งห่มเครื่องนอน เครื่องใช้ต่างๆ นอกจากนี้ยังใช้ในพิธีกรรมและทอสำหรับถวายให้กับพุทธศาสนา นับตั้งแต่เครื่องนุ่งห่มของพระภิกษุสามเณร ยาม ผ้าห่มคัมภีร์ ตุง เป็นต้น

3.1.2 อาชีพ

อาชีพของคนทางภาคเหนือมีหลากหลายอาชีพ ซึ่งแต่ละอาชีพเป็นอาชีพที่เรียบง่ายเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนและคนกับธรรมชาติ เช่นอาชีพเกษตรกรรม เลี้ยงสัตว์ หาของป่า เป็นต้น แต่เมื่อเวลาเปลี่ยนไป สิ่งใหม่ๆเข้ามาอาชีพหลายๆอย่างจึงมีทั้งคงมีอยู่เดิมและเปลี่ยนไปตามกาลเวลาและเหตุปัจจัยต่างๆ สำหรับเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ ได้สะท้อนอาชีพของคนทางภาคเหนือ ได้แก่อาชีพเกษตรกรรม เลี้ยงสัตว์ อุตสาหกรรมในครัวเรือน หาของป่าล่าสัตว์ ค้าขาย และรับจ้าง

3.1.2.1 อาชีพเกษตรกร

อาชีพเกษตรกรหรือเพาะปลูกเป็นอาชีพหลักของชาวบ้านในชนบท โดยเฉพาะการปลูกข้าว ซึ่งมีอยู่สองอย่างคือ ทำการเกษตรบนที่นาของตนเอง และเช่าที่หรือทำแบบแบ่งผลผลิต ซึ่งส่วนมากก็จะได้ผลผลิตเป็นของตัวเองน้อยไม่คุ้มกับที่ทำไป อาชีพการเพาะปลูกได้ปรากฏในเรื่องสั้นหลายเรื่อง ได้แก่เรื่อง รถยนต์จะไปไหน ทางที่ต้องเดิน และไปไม่มีเสียง

ในเรื่องสั้นชื่อรถยนต์จะไปไหน เป็นเรื่องที่กล่าวถึงการทำนาของชาวบ้านในชนบทภาคเหนือและธรรมชาติแวดล้อม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เดือนยี่มาถึง ข้าวฟุ้งจะตั้งรวงออกรับลมและน้ำค้างกลั่นดอกข้าวหอมอ่อนๆ

(รถยนต์จะไปไหน : 62)

จากตัวอย่างที่ยกมาในเรื่อง รถยนต์จะไปไหน เป็นเรื่องที่กล่าวถึงอาชีพการทำนาปลูกข้าว บรรยายสภาพท้องนาที่หลังจากปลูกข้าวจนตั้งรวงแล้วจนได้กลิ่นหอมของดอกข้าว

ในเรื่องสั้นชื่อทางที่ต้องเดิน ครอบครัวของ มงคล ที่มีฐานะยากจน พ่อแม่ต้องมีการะในการเลี้ยงดูลูกๆหลายคน ไม่พอที่จะส่งเสียให้มงคลและน้องๆได้เรียน มงคลและน้องๆจึงต้องเลิกเรียนและมาช่วยพ่อแม่ทำมาหากิน รายได้ส่วนหนึ่งมาจากการทำเกษตรกรรม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

พ่อเป็นลูกจ้างทำนา ฝ่าแกง (แบ่งครึ่ง)กับลุงแก้วผู้เป็นเจ้าของโรงสี

รถเล่นโยกเยกลงถนนใหญ่ ตัดเข้าทุ่งข้าวและนาถั่วข้าวดอหรือข้าวสามเดือน

ทางรวงพันกาบหุ้มเหมือนๆจะมีกลิ่นอ่อนๆหอมโชยอยู่เบาบาง

(ทางที่ต้องเดิน : 43,46)

จากตัวอย่างที่ยกมาในเรื่อง ทางที่ต้องเดิน เป็นเรื่องที่กล่าวถึงอาชีพการทำนาปลูกข้าว แต่เป็นการรับจ้างทำนา มีการบรรยายถึงสภาพทุ่งนาเมื่อนั่งรถผ่านเห็นต้นข้าวและมีกลิ่นหอมของดอกข้าว

ในเรื่องสั้นชื่อใบไม้สีเหลือง เป็นเรื่องของหมู่บ้านชาวเขาทางเหนือแห่งหนึ่ง ที่ประสบกับปัญหาสภาพดินฟ้าอากาศที่แห้งแล้ง แม่เฒ่าในเรื่องต้องคอยดูแลหลานๆ ในขณะที่พ่อแม่ไปทำงานที่อื่นเพราะไม่สามารถทำมาหากินในพื้นที่ของหมู่บ้านได้ แม่เฒ่าเองก็ต้องทำงานด้วยเช่นกัน อย่างหนึ่งที่แม่เฒ่าทำก็คือการถางป่าทำไร่ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

บางที่แม่เฒ่าอาจไม่ต้องลำบากลำบากอย่างนี้ มีดสองเล่มที่ถางป่าย่อมได้เนื้อที่
ไรมากกว่ามีดเล่มเดียว

(ใบไม้สีเหลือง : 83)

จากตัวอย่างที่ยกมาในเรื่อง ใบไม้สีเหลือง เป็นเรื่องที่มีการกล่าวถึงอาชีพการทำไร่ ซึ่งก่อนจะทำต้องถางป่าด้วยมีดก่อน

3.1.2.2 อาชีพเลี้ยงสัตว์

ชาวบ้านในชนบทภาคเหนือแต่ละบ้านจะมีสัตว์เลี้ยงเป็นของตนเอง โดยมีทั้งสัตว์ที่เลี้ยงไว้ขาย กิน และใช้แรงงาน เรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ ที่กล่าวถึงสัตว์เลี้ยงได้แก่ เรื่อง เจ้าที่ ห่า ประกันชีวิต คนแก่ และตำนานจากพ่อเฒ่า แบ่งตามชนิดของสัตว์เลี้ยงได้ดังนี้

การเลี้ยงหมู เพื่อนำไปขาย ได้แก่ เรื่องเจ้าที่ และเรื่องห่า

ในเรื่องสั้นชื่อเจ้าที่ กล่าวถึงครอบครัวของหนานลุนผู้เป็นพ่อและน้อยยวงผู้เป็นแม่ ที่ลูกชายคนเล็กที่ชื่อแดงไม่สบาย โดยเชื่อกันว่าเกิดจากการไปปัสสาวะแล้วหันหน้าไปทางเจ้าที่เหมือนเป็นการลบหลู่ท่าน จึงได้ทำพิธีขอมาเจ้าที่และรักษาด้วยยาหมอชาวบ้านด้วย แต่ก็ทำไม่ได้มากนักเพราะไม่มีเงิน อาชีพเลี้ยงหมูก็พึ่งจะเอาหมูน้อยมาเลี้ยง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

หมูน้อยของแม่ละอ่อนเชื่อเขามายังไม่ได้อะไรให้เงิน

(เจ้าที่ : 19)

ในเรื่องสั้นชื่อหา กล่าวถึงชีวิตชาวเขาในภาคเหนือในด้านสภาพความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิต รวมถึงอาชีพการเลี้ยงหมูที่มีการทำคอกให้หมูอยู่ด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

กระทั่งถึงคอกหมูก็พบว่าอีดำเหลือแต่ขนดำเหลือบเขียวแวววาวของหนึ่ง

(หา : 96)

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้น การนำหมูมาเลี้ยงโดยการเชื่อก่อน คือนำมาก่อนและให้เงินทีหลัง แสดงให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องในเรื่องของเศรษฐกิจที่ไม่ค่อยดีนัก ทำให้มีผลต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านในการประกอบอาชีพ ซึ่งเมื่อไม่มีเงินทุนก็ต้องใช้วิธีการเชื่อก่อนและผ่อนชำระทีหลัง ทำให้เมื่อหักค่าใช้จ่ายแล้วจึงได้ผลตอบแทนน้อยหรือแทบไม่เหลืออะไรเลย

การเลี้ยงไก่ ได้แก่เรื่องเจ้าที่ เรื่องหา และเรื่องประกันชีวิต

ในเรื่องสั้นชื่อเจ้าที่ กล่าวถึงครอบครัวของน้อยยวง ที่ลูกชายคนเล็กเกิดไม่สบาย โดยเชื่อกันว่าเกิดจากการไปปัสสาวะแล้วหันหน้าไปทางเจ้าที่ เหมือนเป็นการลบหลู่ท่าน จึงได้ทำพิธีขอมาเจ้าที่และรักษาด้วยยาหมอชาวบ้านด้วย กิจวัตรประจำวันอย่างหนึ่งของนางก็คือการมัดข้าวนอกจากจะเป็นการเตรียมอาหารแล้ว ยังเป็นการให้อาหารไก่ด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นางคำผัดกระด้างโยนข้าวขึ้นสูงแล้ววัดวัดมือรอนรับ แม่ไก่ก็กกๆเรียกกลูกเจี๊ยะบมา
คอยจิกกินปลายข้าวที่ปลิวตก

(เจ้าที่ : 14)

ในเรื่องสั้นชื่อประกันชีวิต เป็นเรื่องของแม่เฒ่าคนหนึ่งที่มาอาศัยอยู่กับครอบครัวลูกชาย แต่ก็ยังต้องทำงานอยู่ สัญลักษณ์อย่างหนึ่งที่เป็นการเริ่มต้นของการทำงานในตอนเช้า ก็คือเสียงไก่ขัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ไก่ขันกังวานแว่วๆมาจากหัวบ้านยันท้ายบ้าน แล้วมันก็ขันรับกันเป็นทอดๆ ตีปีกพื้พื้

(ประกันชีวิต : 15)

ในเรื่องสั้นชื่อหา กล่าวถึงชีวิตชาวเขาในภาคเหนือในด้านสภาพความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิต รวมถึงการเลี้ยงไก่ด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นจะเห็นว่าการเลี้ยงวัวควาย จะเลี้ยงไว้ตามชายทุ่ง และมีการกันคอกไว้บริเวณบ้าน มีการใส่เกราะผูกคอกไว้ให้เกิดเสียงดัง เมื่อวัวควายเดินไปไหนก็จะรู้ว่ามันอยู่ที่ไหน นอกจากนี้การเลี้ยงควายยังมีการรับจ้างเลี้ยงควายให้คนอื่นด้วย

3.1.2.3 อาชีพอุตสาหกรรมในครัวเรือน

อุตสาหกรรมในครัวเรือน คือเป็นการผลิตงานต่างๆของชาวบ้านในแต่ละครอบครัว ชายเป็นรายได้ตามความถนัดและความเชี่ยวชาญของตน สำหรับอุตสาหกรรมในครัวเรือนที่ปรากฏในเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ จะเป็นประเภท ทอผ้า และจักสานต่างๆ ได้แก่เรื่อง ประกันชีวิต ทางที่ต้องเดิน เรื่องเล็กๆในหมู่บ้านเล็กๆ และคนแก่

ในเรื่องสั้นชื่อประกันชีวิต เป็นเรื่องของแม่เฒ่าคนหนึ่งที่มาอาศัยอยู่กับครอบครัวลูกชาย นอกจากแม่เฒ่าจะต้องทำงานบ้านแล้ว ยังได้ทอผ้าซึ่งทำมานานแล้ว ตัวอย่างต่อไปนี้

แม่เฒ่าทอผ้ามาแต่สาวจนเฒ่า

(ประกันชีวิต : 21)

จากตัวอย่างที่ยกมาเรื่องเรื่องประกันชีวิต กล่าวถึง อุตสาหกรรมในครัวเรือนประเภททอผ้า ซึ่งเป็นงานของผู้หญิง ชาวบ้านส่วนใหญ่จะทอผ้าไว้ใส่เอง และส่วนหนึ่งก็นำไปขาย แม้แต่แม่เฒ่าได้ทอผ้ามาตั้งแต่ยังสาวๆแม้จะอายุมากแล้วก็ยังทอผ้าอยู่จนถึงตอนนี้

ในเรื่องสั้นชื่อทางที่ต้องเดิน มงคล เป็นนักเรียนที่เรียนเก่งและมีความประพฤติดีจนเขาได้รับการทุนการศึกษา แต่สุดท้ายมงคลก็ตัดสินใจไม่เรียนต่อ เพราะครอบครัวมีฐานะยากจน มงคลหารายได้พิเศษในระหว่างเรียนจากการจักสานสัตว์พวกกบ กุ้ง ส่งขายศูนย์สินค้าพื้นเมือง ตัวอย่างต่อไปนี้

“แกจ้างกุสณกบसानกั้งนะ แกเอาไปขายศูนย์สินค้าพื้นเมืองตอนกลางคืน”

(ทางที่ต้องเดิน : 45)

ในเรื่องสั้นชื่อเรื่องเล็กๆในหมู่บ้านเล็กๆ เป็นเรื่องของชาวบ้านที่รับจ้างทำงานอยู่ในปางเมียง และเมื่อกลับมาบ้านก็ได้ในเวลาว่างในการสานตะกร้า ของใช้ต่างๆด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ส่วนหนานลุนผู้มันกลับตรงข้าม ขานันวันๆเอาแต่นั่งสูบบุหรี่ยาควันๆๆ สานตะกร้าตะแกรงไปตามเรื่องของมัน

(เรื่องเล็กๆในหมู่บ้านเล็กๆ : 67)

ในเรื่องสั้นชื่อคนแก่ เป็นเรื่องของย่านาง หญิงชราคนหนึ่ง ซึ่งมีชีวิตเดียวดายอยู่ตามลำพังหลังจากที่สามีมาตายจาก คอยเก็บผักขายเลี้ยงตัวเองและมีชีวิตที่เรียบง่าย อีกอาชีพหนึ่งของแกก็คือการถักเปียไว้ขายให้คนเย็บหมวก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

วิทยุบ้านลูกหลานออกข่าวมาแว่วๆ กระทั่งถั่วสุกทั่วจึงลำเลียงลงกระบุงไว้ไปตลาดตำบล
พรุ่งนี้เช้า นุ่งอมหมากอีกคำ เอาเส้นดอกมาถักเปียไว้ขายให้พวกเย็บหมวก

(คนแก่ : 48)

จากตัวอย่างที่ยกมาในเรื่อง ทางที่ต้องเดิน เรื่องเล็กๆในหมู่บ้านเล็กๆ คนแก่กล่าวถึง อุตสาหกรรมในครัวเรือนประเภทการจักสาน ซึ่งทำได้ทั้งผู้ชายและผู้หญิง ตัวอย่างชนิดของการสานเช่น สานสัตว์ สานตะกร้า สานหมวก ส่วนหนึ่งไว้ใช้เองและส่วนหนึ่งก็นำไปขาย ถือได้ว่าอาชีพจักสานเป็นงานหัตถกรรมที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยนำวัสดุที่มีในท้องถิ่นพวกไม้ไผ่ หวาย เป็นต้น มาทำเป็นเครื่องใช้ไม้สอยต่างๆตามความนิยมของท้องถิ่น

3.1.2.4 อาชีพหาของป่าล่าสัตว์

การหาของป่าล่าสัตว์แล้วนำมาเป็นอาหารและขาย เป็นอาชีพหนึ่งที่ทำกันมาก เพราะไม่ต้องลงทุนอะไรลงแต่แรงอย่างเดียว เรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ ที่มีการกล่าวถึงการล่าสัตว์ได้แก่เรื่อง วันนั้นแม่ไม่มา ไปไม้สีเหลือง คนตกค้าง ดำนานพ่อเฒ่า และวันล้างใจ

ในเรื่องสั้นชื่อวันนั้นแม่ไม่มาเป็นเรื่องของอ้อม เด็กผู้หญิงคนหนึ่งที่รอแม่กลับมารับที่โรงเรียน หลังจากแม่ไปหาของป่าบนเขา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

บ้านก็อยู่ใกล้ติดป่าโน่น อ้อมไม่ยากมาเลย แต่แม่บังคับให้มา แม่บอกว่าเวลาแม่เข้าป่า
ไม่มีใครอยู่เป็นเพื่อนอ้อมที่บ้าน

(วันนี้แม่ไม่มา : 34)

ในเรื่องสั้นชื่อใบไม้สีเหลือง เป็นเรื่องของหมู่บ้านชาวเขาทางเหนือแห่งหนึ่ง ที่ประสบ
กับปัญหาสภาพดินฟ้าอากาศที่แห้งแล้ง ได้มีผลต่อการประกอบอาชีพล่าสัตว์ซึ่งหายาก
เครื่องมือที่ใช้ในการล่าสัตว์ก็คือ ปืน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

บางคนก็แบกปืนสะพายย่ามเปล่าไปสู่ห้วยดิบดงดำที่ยังเหลืออยู่ พวกมันคงวาดหวังกัน
ว่าหมีหมาแก้งวงอาจจะมีให้ล่าได้บ้าง

(ใบไม้สีเหลือง : 85)

ในเรื่องสั้นชื่อคนตกค้าง เป็นเรื่องของนายพรานผู้หนึ่งที่ยังประกอบอาชีพล่าสัตว์ ทั้งๆ
ที่สภาพแวดล้อมเปลี่ยนไปคือมีสัตว์ป่าและป่าไม้ที่น้อยลง เครื่องมือที่ใช้ในการล่าสัตว์ก็คือ ปืน
แก๊ป ดังตัวอย่างต่อไปนี้

พ่อพรานวางปืนลง หยิบตามองฝ่าแดดออกไปนอกร่มตะโกนไ้โตให้เอน้องมันเข้าร่ม
แล้วก็นอนอยู่กับการชำระล้างลำกล้องปืนตามเดิม เป็นปืนแก๊ปเก่าแก่ที่ครูอินกับพ่อหลวง
บ้านเลิกใช้กันไปนานแล้ว แต่แกยังให้อยู่

(คนตกค้าง : 57)

ในเรื่องสั้นชื่อตำนานจากพ่อเฒ่า กล่าวถึงหมู่บ้านชาวเขาทางเหนือแห่งหนึ่ง ซึ่งมีพ่อ
เฒ่าที่ชาวบ้านและเด็กๆให้ความเคารพนับถือ และอาชีพอย่างหนึ่งที่คนในหมู่บ้านรวมทั้งเด็กๆ
ทำก็คือการดักจับสัตว์พวก ผึ้ง หนู เป็นต้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

พ่อยังไม่กลับมาจากตีผึ้ง แต่หม่อมเองพอมันมาหา ชวนไปตรวจแร้วดักหนูที่ทางบ้าน
แต่นุโฟไม่ไป ครูหนึ่งพอก็กลับมา ได้นำผึ้งมาได้ไขผึ้งมา

(ตำนานจากพ่อเฒ่า : 99)

ในเรื่องสั้นชื่อวันล้างใจ เนื้อเรื่องเกิดที่จังหวัดแพร่ กล่าวถึงสภาพแวดล้อมในชนบท
และผู้คนทางภาคเหนือ ผ่านตัวละครคือนางคำ ที่มีอาชีพจับสัตว์น้ำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นางยื่นมือเขย่าขายยให้สะเด็ดน้ำ แรงสะเทือนส่งถึงผืนยอ กุ้งฝอยพล่านตายเลยตาย
หงายตกรวบรวมกันอยู่กันยอ มีแต่กุ้งหอย และปู เท่านั้นที่ยังอุดมในผืนน้ำบ้านทุ่ง
 ปลาชีว ปลากระดี่ก็ยังพอมืออยู่ แต่ปลาหลายพวกหลายเผ่าอันเป็นปลาใหญ่ตัวหลวง
 ตัวหนึ่งหนักเป็นกิโลสองกิโลกลับสิ้นหนหายไปทางใดไม่รู้

(วันล้างใจ : 2)

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นทั้งหมดจะเห็นว่า ชาวบ้านที่หาของป่าล่าสัตว์ได้อย่าง
 ชำนาญ เรียกว่านายพราน และสิ่งที่มีอยู่ในป่าที่ชาวบ้านเข้าไปหา มีพวกสัตว์ต่างๆ เช่น หมู
 เก้ง กวาง หนู รวมถึงสัตว์น้ำ นอกจากนี้จำนวนของสัตว์ยังเป็นการแสดงถึงความอุดม
 สมบูรณ์ของทรัพยากรป่าไม่ว่ามีมากน้อยแค่ไหนด้วย

3.1.2.5 อาชีพค้าขาย

การค้าขายในชนบทภาคเหนือก็เป็นที่ยอมรับกันมาก ที่ได้ก็ตามที่เป็นแหล่งชุมชนหรือ
 หมู่บ้าน ย่อมมีการค้าขาย เรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ ที่มีการกล่าวถึงการค้าขาย ได้แก่
 เรื่อง ทางที่ต้องเดิน ได้เตียง และชีวิตที่หายไป

ในเรื่องสั้นชื่อทางที่ต้องเดิน ในเรื่องสั้นชื่อทางที่ต้องเดิน ครอบครัวของ มงคล ที่มี
 ฐานะยากจน พ่อแม่ต้องมีการะในการเลี้ยงดูลูกๆหลายคน ไม่พอที่จะส่งเสียให้มงคลและน้องๆ
 ได้เรียน มงคลและน้องๆจึงต้องเลิกเรียนและมาช่วยพ่อแม่ทำมาหากิน รายได้ส่วนหนึ่งมาจาก
 การค้าขายอาหารคือ จิ้นส้มหรือแหม่มและแคบหมู ดังตัวอย่างต่อไปนี้

แม้อย่างรับจ้างหาบจิ้นส้ม แคบหมูออกเร่ขายทุกเย็น

(ทางที่ต้องเดิน : 47)

ในเรื่องสั้นชื่อไอ้เตียง กล่าวถึงยายและหลานที่อาศัยอยู่ใกล้วัดและได้รับความ
 ช่วยเหลือจากพระที่วัดในเรื่องที่อยู่อาศัย อีกทั้งเงินและอาหารการกิน แต่ยายก็ยังทำงานด้วย
 การขายผักคือ หอมจิ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

...หอมจิ้นในหาบขายไม่ค่อยออกหน้านี้...หอมจิ้นหัวน้อยหัวใหญ่มากมายแถมได้มาเปล่าๆ

ไม่ได้ซื้อได้หา ไปเก็บเอาจากกองหอมคั้ดทิ้งหลังโกดังเก็บพืชไร่

(ไอ้เตียง : 21)

ในเรื่องสั้นชื่อชีวิตที่หายไป เป็นเรื่องที่เกิดกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมที่จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งกล่าวถึงพ่อเฒ่าที่มีชีวิตอยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงต่างๆ แต่แกก็ยังใช้ชีวิตเหมือนเดิม คือประกอบอาชีพด้วยการเก็บของเก่าขาย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

พ่อเฒ่าดูเป็นคนง่าย ๆ เรียบเย็น พอกพอใจกับการเก็บกล่องกระดาษ ขวดเหล้า เศษเหล็ก หรือเศษวัสดุอื่นๆ ขาย ใส่สามล้อแดงจนพูน

(ชีวิตที่หายไป : 29)

จากข้อความที่กล่าวมาจะเห็นว่า การค้าขายของชาวชนบททางภาคเหนือมีหลายอย่าง ทั้งที่เป็นอาหาร และสิ่งของ ถ้าเป็นอาหารก็จะเป็นอาหารประจำท้องถิ่นเป็นส่วนมากของทางภาคเหนือ เช่น จิ้นส้ม แคนหมู ผักทางเหนือ และอาชีพการขายสิ่งของคือการเก็บของเก่าขายด้วย และเวลาขายจะไม่ขายอยู่กับที่แต่จะเร่ขายด้วยการหาบใส่ตะกร้าหรือกระบุงแล้วไปขายตามที่ต่างๆ

3.1.2.6 อาชีพรับจ้าง

อาชีพรับจ้างก็เป็นอีกอาชีพของคนชนบทภาคเหนือที่ไม่มีที่ดินทำกิน เป็นการใช้แรงกายในการทำงาน มีทั้งรับจ้างทำงานทั่วไปและทำงานโรงงาน เรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ ที่มีการกล่าวถึงการรับจ้าง ได้แก่เรื่อง วันนี้แม่ไม่มา ทางที่ต้องเดิน ไปไม้สือเหลือง เมืองเขมมศรี ความช่วยเหลือ และเรื่องเล็กๆในหมู่บ้านเล็กๆ

ในเรื่องสั้นชื่อวันนี้แม่ไม่มา เป็นเรื่องของอ้อม เด็กผู้หญิงคนหนึ่งที่รอแม่กลับมาจากการไปทำงาน อาชีพหนึ่งของแม่อ้อม ก็คือการรับจ้างทั่วไปทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นซดสั้วม หรือดีข้าว ดังตัวอย่างต่อไปนี้

แม่จะทำงานทุกอย่าง ขอให้มันเปลี่ยนเป็นเงินเถอะ ไม่ว่างานผู้ชายผู้หญิง ถ้ามีคนจ้าง แม่ทำทั้งนั้น ซดสั้วมแม่ก็เคยมาแล้วดีข้าวซึ่งผู้ชายธรรมดาแล้วยังเลี้ยง แม่ก็ทำมาแล้ว

(วันนี้แม่ไม่มา : 37)

ในเรื่องสั้นชื่อทางที่ต้องเดิน ครอบครัวของ มงคล ที่มีฐานะยากจน พ่อแม่ต้องมีภาระในการเลี้ยงดูลูกๆหลายคน ไม่พอที่จะส่งเสียให้มงคลและน้องๆได้เรียน มงคลและน้องๆจึงต้องเลิกเรียนและมาช่วยพ่อแม่ทำมาหากิน อาชีพหนึ่งของน้องของมงคลทำคือการเป็นคนงานโรงบ่มใบยาและเป็นลูกจ้างอุ้งรถ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

อีแดงจบป.เจ็ด ออกมาเป็นคนงานโรงบ่มใบยา คนถัดไปซื้อไอ้ทองไม่ได้ร่ำได้เรียนอะไรสัก
ตอนนี่ไปเป็นลูกจ้างอุ้งรถที่ตัวเมือง

(ทางที่ต้องเดิน : 46)

ในเรื่องสั้นชื่อใบไม้สีเหลือง เป็นเรื่องของหมู่บ้านชาวเขาทางเหนือแห่งหนึ่ง ที่ประสบ
กับปัญหาสภาพดินฟ้าอากาศที่แห้งแล้ง แม่เฒ่าในเรื่องต้องคอยดูแลหลานๆ ในขณะที่พ่อแม่ไป
รับจ้างทำงานที่อื่น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ข้ากับเมียอาจอยู่รับจ้างเขาจนกว่าจะหมดงาน”

(ใบไม้สีเหลือง : 83)

ในเรื่องสั้นชื่อเมืองเขมศรี เป็นเรื่องที่กล่าวถึงครอบครัวของนายไวและนางแดง มี
ชีวิตที่อดมือกินมือ มักฝากความหวังไว้กับหวยและมีความสุขกับเรื่องหรือความคิดใน
จินตนาการที่สุขสมสมบูรณ์อย่างเมืองเขมศรี นายไวมีอาชีพรับจ้างแบกข้าวส่วนนางแดงมี
อาชีพรับจ้างหิ้วปูนในงานก่อสร้าง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

...พ่อมันไปแบกข้าวแม่มันไปหิ้วปูน มันต้องดูแลน้อยกับอีเล็ก

(เมืองเขมศรี : 13)

ในเรื่องสั้นชื่อความช่วยเหลือ กล่าวถึงการเป็นลูกจ้างทำงานของชาวเขาในโครงการที่
ได้รับความช่วยเหลือแบบให้เปล่าจากมูลนิธิต่างประเทศ โดยการปลูกไม้ดอกเมืองหนาวเพื่อ
ส่งเสริมรายได้ของชาวเขา ทำให้มีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นและเปลี่ยนไป ดังตัวอย่าง
ต่อไปนี้

ชาวเผ่ายังไม่พร้อมจะรับเทคนิควิทยาทางการปลูกเพาะสมัยใหม่ จึงอยู่ในฐานะลูกจ้างรายวัน
ไปพลงๆค่าจ้างวันละสิบแปดบาทในระยะเริ่มต้นของโครงการนี้ พวกเขาจะมีรายได้ครอบครัว
ละห้าสิบบาทต่อเดือน

(ความช่วยเหลือ : 132)

ในเรื่องสั้นชื่อเรื่องเล็กๆในหมู่บ้านเล็กๆ เป็นเรื่องของชาวบ้านที่เป็นลูกจ้างทำงานอยู่ในปางเมียง ถูกโกงที่ดินและเอาเปรียบกดขี่ค่าจ้างแรงงาน จนทำให้ชาวบ้านประท้วงและแสดงความไม่พอใจ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

อีหล่าเป็นลูกจ้างเก็บใบเมี่ยงให้กับปางเมียง เหมือนไอ้สี อีออน ลูกชาย ลูกสะใภ้ของแกนี่แหละ

(เรื่องเล็กๆในหมู่บ้านเล็กๆ : 67)

จากตัวอย่างที่กล่าวมา เกี่ยวกับอาชีพรับจ้าง มีหลากหลายรูปแบบเช่น ชุดสั้ว อู่อถ แบกข้าวสาร ทำงานโรงงานพวกโรงบ่มใบยา ปางเมียง รวมทั้งเป็นคนงานหรือเจ้าหน้าที่ของโครงการหลวง ส่วนใหญ่จะเป็นการออกไปทำงานต่างถิ่นมากกว่าในท้องถิ่นของตน แสดงให้เห็นว่าแต่ละท้องถิ่นไม่ค่อยมีงานหรืออาชีพที่แน่นอนและมั่นคงให้ทำกัน จึงต้องหารับจ้างทำงานไปเรื่อยๆแล้วแต่ว่าจะมีงานอะไรที่ไหนให้ได้ทำบ้าง ส่งผลถึงคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ไม่แน่นอนด้วยเช่นกัน คือถ้าวันไหนมีงานก็จะมีเงินมาซื้อกินแต่ถ้าวันไหนไม่มีงานก็ต้องอดหรือเชื่อเขามาก่อน วนเวียนอยู่เช่นนี้

3.1.3 ปัญหาสังคมและเศรษฐกิจ

เนื่องจากมนุษย์ต้องอยู่ร่วมกันในสังคมและมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน การอยู่ร่วมกันในสังคมย่อมมีทั้งสิ่งที่ดีและไม่ดี ในส่วนของสิ่งที่ไม่ดีเรามักจะเรียกว่าเป็นปัญหา ซึ่งต้องพยายามหาทางแก้ไขต่อไปเพื่อความสงบสุขในสังคม ในเรื่องสั้นแต่ละเรื่องของมาลา คำจันทร์ ได้สะท้อนปัญหาทางสังคมและเศรษฐกิจของคนทางภาคเหนือไว้หลายอย่าง คือปัญหาความยากจน ปัญหาหนี้สิน ปัญหาครอบครัว ปัญหาการทำนาและขาดแคลนที่ดินทำกิน ปัญหาการเอาเปรียบจากพ่อค้านายทุน ปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า และปัญหาสาธารณสุข

3.1.3.1 ปัญหาความยากจน

คนในชนบทภาคเหนือส่วนใหญ่มีปัญหาในเรื่องความยากจน สาเหตุสืบเนื่องมาจากการประสบปัญหาในเรื่องการทำมาหากิน เช่นการทำเกษตรที่ประสบกับปัญหาร้ายแล้ง หรือความผิดเคืองในเรื่องการทำมาหากิน โดยสะท้อนออกมาให้เห็นจากพฤติกรรมการใช้ชีวิตในเรื่องต่างๆที่ไม่สามารถทำได้เพราะไม่มีเงิน ในเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ สะท้อนปัญหาในเรื่องความยากจนเกือบทุกเรื่อง เรื่องที่เห็นได้ชัดเจนได้แก่เรื่อง ทางที่ต้องเดิน รถยนต์จะไปไหน และใบไม้สีเหลือง

ในเรื่องสั้นเรื่องทางที่ต้องเดิน มงคล เป็นนักเรียนที่เรียนเก่งและมีความประพฤติดี รู้จักช่วยครอบครัวหารายได้พิเศษจากการจักสาน เขาได้รับการทุนการศึกษา แต่สุดท้ายมงคลก็ตัดสินใจไม่เรียนต่อ เพราะครอบครัวมีฐานะยากจน พ่อแม่ต้องมีการะในการเลี้ยงดูลูกๆหลายคน ทั้งที่มีรายได้ต่ำซึ่งมาจากการรับจ้างและขายของ ไม่พอที่จะส่งเสียให้มงคลและน้องๆได้เรียน มงคลเป็นลูกคนโตจึงต้องเลิกเรียนและมาช่วยพ่อแม่ทำมาหากินและดูแลน้องๆ ดังตัวอย่างที่กล่าวถึงการที่เรียนต่อไม่ได้เพราะขาดเงินต่อไปนี้

ไม่ว่าจะร่ำเรียนที่ไหนมันต้องใช้เงินทั้งนั้น จะไปไหนหรือ ? แต่...ถ้าไม่เรียนก็ไม่มีทาง ถีบตัวพ้นปลักแห่งความยากจนไปได้...

(ทางที่ต้องเดิน : 50)

ในเรื่องสั้นเรื่องรถยนต์จะไปไหน เรื่องนี้แสดงให้เห็นความยากจน ที่ชาวบ้านประสบปัญหาจากการงานคือการทำนา ชาติที่ดินทำกินต้องเช่าที่นาพวกนายทุนและเมื่อทำนาแล้วได้ค่าตอบแทนไม่คุ้มกับที่ทำไป ส่งผลกับการใช้ชีวิตประจำวันอย่างขาดแคลนอดอยาก และความยากจนยังส่งผลมายังเด็กๆ ทำให้มีสุขภาพไม่สมบูรณ์เป็นเด็กขาดอาหาร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ลึกลงไปในความเจ็บคือความอดอยาก ความหิวโหย บ้านดงมีประชากรราวห้าสิบครอบครัว... เด็กๆคือตัวแทนของความอดอยากยากจน สองปีที่หน้าชั้นเรียนเขาพบแต่ดวงตาซีดเซียวอมโรคและท่าทีขลาดกลัวไม่เชื่อมั่นในตนเอง

(รถยนต์จะไปไหน : 58)

ในเรื่องสั้นเรื่องใบไม้สีเหลือง เป็นเรื่องของหมู่บ้านชาวเขาทางเหนือแห่งหนึ่ง ที่ประสบกับปัญหาสภาพดินฟ้าอากาศที่แห้งแล้ง แม่เฒ่าในเรื่องต้องคอยดูแลหลานๆอย่างอดมื้อกินมื้อ ในขณะที่พ่อแม่ไปทำงานที่อื่นเพราะไม่สามารถทำมาหากินในพื้นที่ของหมู่บ้านได้ ดังที่ได้บรรยายถึงสภาพความแห้งแล้งและความอดอยากหิวโหยต่อไปนี้

เกือบหกเดือนละคร่มงที่ฝนไม่ตก เหมือนว่าผีฟ้ากลั่นแกล้งลงโทษลูกหลานที่อาจทำผิดบาปอะไรสักอย่าง แล้งวิปริตอาเพศอะไรหรือ ตั้งแต่เกิดเป็นคนมาก็พึ่งพบบี้นี้แหละที่มันแล้งติดต่อกันนานยาวนานมากจนผู้คน และหมู่หมาต่างอ่อนล้าอดโรยไปตามกัน ความแล้งสำหรับคน

ที่นี้ไม่ได้หมายถึงอากาศอบอุ่นเท่านั้น หากแต่มันหมายถึงความอดอยากหิวโหย

ความกันดารแร้นแค้นและขลุ่ยหลักขาดแคลนไปสารพัด

(ใบไม้สี่เหลือง : 78)

3.1.3.2 ปัญหาหนี้สิน

ชาวบ้านทางภาคเหนือเมื่อทำงานแล้วมีรายได้แต่ไม่พอกับรายจ่ายหรือขาดรายได้ ก็มักจะแก้ปัญหาด้วยการไปยืมเงินหรือติดเงินไว้ก่อน เมื่อสะสมเข้ามาก ๆ ไม่สามารถหาเงินมาชำระได้จึงกลายเป็นภาวะหนี้สิน ซึ่งเป็นเป็นผลสืบเนื่องมาจากความยากจน ในเรื่องสั้นของ มาลา คำจันทร์ ปรากฏภาพสะท้อนเกี่ยวกับหนี้สิน ได้แก่เรื่อง ทางที่ต้องเดิน รถยนต์จะไปไหน และคนตกค้าง

ในเรื่องสั้นชื่อทางที่ต้องเดิน แสดงให้เห็นถึงการเป็นหนี้ของครอบครัวมวงคล จากการที่พ่อเป็นลูกจ้างทำนาซึ่งเป็นทีนาของเจ้าของโรงสี โดยตกลงกันว่าเมื่อได้ผลผลิตมาก็แบ่งครึ่ง และเมื่อทำนาได้ผลผลิตแล้วนำมาหักลบหนี้ต่างๆที่ต้องใช้จ่ายในการปลูกดูแลเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว ก็เหลือข้าวน้อยทำให้ไม่พอกินสำหรับคนในครอบครัว ดังนั้นจึงต้องเป็นหนี้ในการทำงานและการดำเนินชีวิตต่อไป โดยต้องจ่ายทั้งหนี้และดอกเบี้ยอย่างนี้ทุกปี ดังตัวอย่างต่อไปนี้

บางปีพ่อเหลือข้าวไม่ถึงร้อยถังหลังจากหักลบกลบหนี้ต่างๆแล้ว ข้าวร้อยเดียวคนกิน

ตั้งเจ็ดคนแปดคน ถึงจะกินวันละมือก็ไม่พอกู้ยืมปีหรือก ดั้งนั้นหนี้สินและดอกเบี้ยมันจึง

บานปลายออกทุกปี

(ทางที่ต้องเดิน : 46)

ในเรื่องสั้นชื่อรถยนต์จะไปไหน กล่าวถึงผลผลิตจากการทำนาที่ได้น้อย ไม่คุ้มกับการลงทุน แม้จะหวังการทำนาครั้งต่อไปหรือชาติต่อไป แต่ในความเป็นจริงชาตินี้ยังต้องเป็นหนี้เขาอยู่ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“สามร้อย...หักครึ่งให้พ่อเลี้ยง มีงเหลือร้อยห้าสิบ ปอยเดือนยี่ขายข้าวเขียวสามสิบ

ทานสลาภกัตมีงขายอีก บุญข้าวใหม่เดือนห้าก็คงจะขายอีก ไหนจะค่ายา ค่าปุ๋ย

ไ้อเมืองมีงจะเหลือสักเท่าไร?” “ก็...คงราวๆ เจ็ดแปดสิบ”

“แล้วมันจะพอกินหรือ อีกหนอยกะโหลกหัวมีงก็ไม่เหลือ”

“ทำไ้ได้พ่อนาน...ทำบุญทำทานมันจะหายไปไหน ของเราทั้งนั้น ลงบุญชาติหน้า”

“ชาติหน้ามันจะมีหรือเปล่าไม่รู้ แต่ที่รู้แน่ๆชาตินี้ลูกมึง หลานมึง จะเป็นหนี้
เป็นข้าเขาไปทั้งชาติ”

(รถยนต์จะไปไหน : 64)

ในเรื่องสั้นชื่อคนตกค้าง เป็นเรื่องของนายพรานผู้หนึ่งที่ยังประกอบอาชีพล่าสัตว์ ทั่วๆ
ที่สภาพแวดล้อมเปลี่ยนไปป่าและสัตว์มีจำนวนน้อยลงทำให้ไม่ค่อยได้สัตว์มาขาย รายได้ก็
ลดลง ความเป็นอยู่จึงฝืดเคืองจนต้องเป็นหนี้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“สุเป็นหนี้พะตีพ่อค้าเพิ่มอีกยี่สิบห้าบาทแล้ว หน่อปอยโพ”

“ช่างมัน แร่งข้ายังมี”

“แกไปพูดกับมันอีท่าไหนหือ? มันถึงยอมให้แกเชื่อ”

“ข้ารับปากมันว่าคืนนี้จะนั่งห้าง ได้แก่งได้ฟานจะยกใช้หนี้มัน”

(คนตกค้าง : 59)

3.1.3.3 ปัญหาครอบครัว

ครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมที่เล็กที่สุด ไม่ว่าครอบครัวใดก็ย่อมมีปัญหากันทั้งสิ้น
อยู่ที่ว่าจะเป็นปัญหาเล็กหรือปัญหาใหญ่ ปัญหาจะสามารถแก้ไขได้หรือไม่ ในชนบทภาคเหนือ
ก็เช่นกัน ถึงแม้จะมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายแต่ก็ยังมีปัญหาต่างๆอยู่ เป็นปัญหาที่สืบเนื่องมาจาก
ความยากจนและหนี้สิน และด้วยลักษณะนิสัยของคนในครอบครัวเอง ได้แก่ ปัญหาการมีลูก
มาก แม่ฝัวลูกสะไภ้ สามีมียารยาน้อย พ่อแม่ขายลูก

ปัญหาการมีลูกมาก จะเห็นว่าเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ส่วนมากที่เล่าถึง

ครอบครัวแต่ละครอบครัวมักจะมีลูกมากและยากจน ดังปรากฏในเรื่อง ทางที่ต้องเดิน และ
เรื่องเล็กๆในหมู่บ้านเล็กๆ เป็นต้น จะกล่าวถึงลูกหรือพี่น้องที่มีมาก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ในเรื่องสั้นชื่อทางที่ต้องเดิน กล่าวถึงครอบครัวของ มงคล เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
ที่เรียนเก่งและมีความประพฤติดีจนได้รับการทุนการศึกษา แต่สุดท้ายมงคลก็ตัดสินใจไม่เรียน
ต่อ เพราะครอบครัวมีฐานะยากจน พ่อแม่ต้องมีภาระในการเลี้ยงดูลูกๆซึ่งมีถึง 7 คน ทั้งที่
รายได้น้อยไม่พอที่จะส่งเสียให้มงคลและน้องๆได้เรียน มงคลในฐานะลูกคนโตจึงต้องเลิกเรียน
และมาช่วยพ่อแม่ทำมาหากินและดูแลน้องๆ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

...มงคลมีน้องหกคน อีแดงป.เจ็ด ออกมาคนงานโรงบ่มใบยา คนถัดไปชื่อไอ้ทองไม่ได้รู้

ได้เรียนอะไรนัก ตอนนี้ไปเป็นลูกจ้างอยู่รถที่ตัวเมือง เหลืออีกสี่คนกำลังกินกำลังนอนทั้งนั้น

(ทางที่ต้องเดิน : 46)

ในเรื่องสั้นชื่อเรื่องเล็กๆในหมู่บ้านเล็กๆ เป็นเรื่องของชาวบ้านที่ทำงานอยู่ในปางเมียง ถูกโกงที่ดินและเอาเปรียบกดขี่ค่าจ้างแรงงาน จนทำให้ชาวบ้านประท้วงและแสดงความไม่พอใจ นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงครอบครัวของเหล่าในเรื่องการมีลูกมากกว่ามีลูกเกือบ 10 คน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

อีหล่ามีลูกเกือบสิบ พ่อลุงเห็นมันเกิดเอาเกิดเอา ตายไปบ้าง รอดบ้าง

(เรื่องเล็กๆในหมู่บ้านเล็กๆ : 67)

ปัญหาแม่ผัวลูกสะใภ้ การมีปัญหาระหว่างแม่สามีและลูกสะใภ้ เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากลักษณะนิสัยของแต่ละคนที่ดีหรือไม่ดีอย่างไร การไม่ปรับตัวเข้าหากัน การไม่รักเคารพกัน โดยที่คนกลางคือสามีหรือลูกชายอาจจะเป็นตัวปัญหาให้แม่และเมียทะเลาะกันหรือมีความคิดเห็นไม่ตรงกันก็ได้ ซึ่งถ้าทุกฝ่ายรู้จักปฏิบัติตัวให้ดีและถูกต้อง รู้จักปรับตัวเข้าหากันและอภัยให้กัน ปัญหาเหล่านี้ก็จะไม่เกิดขึ้น ดังที่ปรากฏในเรื่องสั้นเรื่อง ประกันชีวิต และแม่ผัวลูกสะใภ้

ในเรื่องสั้นชื่อประกันชีวิต เรื่องนี้เป็นเรื่องที่ลูกสะใภ้ทำตัวไม่ดีกับแม่สามี เมื่อลูกชายรับแม่เฒ่าแม่ ของตนมาอยู่ด้วยกับครอบครัว ลูกสะใภ้ก็ยังให้แม่เฒ่าทำงานบ้านและทอผ้าหาเงินใช้เอง สุดท้ายก็แกล้งทำดีเพื่อให้แม่เฒ่าทำประกันและยกเงินประกันให้ เมื่อสำเร็จแล้วก็วางแผนฆาตกรรมด้วยการทำให้แม่เฒ่าลื่นล้ม ดังข้อความที่แม่เฒ่าและเพื่อนบ้านเคยได้กล่าวถึง ความใจดำใจบาปของลูกสะใภ้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

แม่เฒ่าไม่รู้จะโทษใครดี จึงได้แต่โทษเวรที่บันดาลให้แกมีลูกสะใภ้ใจจิตด่าอย่าง
 อีนางคำคนนี่...

...“มีงมันใจบาปยาบช้าแท้ๆ ตายไปประวังนรกจะขบหัวมึง”

(ประกันชีวิต : 16,17)

ในเรื่องสั้นชื่อแม่ผัวลูกสะใภ้ เป็นการตั้งชื่อเรื่องที่ตรงประเด็นกับหัวข้อ คือทั้งฝ่ายลูกสะใภ้และแม่สามีไม่ยอมให้กัน สาเหตุหนึ่งเกิดจากพฤติกรรมของสามีที่ชอบทำร้ายร่างกายและนอกใจภรรยา แม่สามีกับต่อว่าลูกสะใภ้ว่าชอบโววายวาย และไม่อดทน ซึ่งลูกสะใภ้ก็ไม่ยอมรับและในที่สุดก็ไม่ยอมทน จึงต้องเลิกรากันไป ดังตัวอย่างที่แม่สามีและลูกสะใภ้กล่าวต่อไปนี้

แม่สามี- ตานางจ้องมวยในจอ พลงก่อนแคะกับผัวว่าอีลูกสะใภ้มันดัดจริตเกินเหตุ

ผัวมันบีบแขนแรงหนอยก็หาว่าผัวจะหักแขน...

ลูกสะใภ้- แม่ผัวเอ๋ย หนูใช้สะใภ้ซักครอกจะบอกให้ นือะไรไม่ทันใจก็ดำ

(แม่ผัวลูกสะใภ้ : 35,38)

ปัญหาสามีมีเมียน้อย ในสังคมชนบทก็ยังมีกรณีที่สามีนอกใจมีเมียน้อย ส่วนมากจะเป็นครอบครัวที่ไม่มีปัญหาในเรื่องฐานะ คือไม่เดือดร้อนในการทำมาหากิน มีพอกินพอใช้ ดังปรากฏในเรื่อง เจ้าพ่อ และ แม่ผัวลูกสะใภ้ ในเรื่องเจ้าพ่อ คือปลัดอำเภอมีเมียน้อย ส่วนเรื่องแม่ผัวลูกสะใภ้ สามีที่มีเมียน้อยก็เป็นคนหนุ่มที่ยังอาศัยอยู่กับพ่อแม่และยังไม่มีลูก และฝ่ายที่ต้องเป็นทุกข์หรือเสียใจคือฝ่ายภรรยา ซึ่งก็ไม่สามารถทำอะไรได้

ในเรื่องสั้นชื่อเจ้าพ่อ กล่าวถึงความเชื่อเรื่องการเข้าทรงและการนับถือเจ้าพ่อของชาวบ้านชนบท ซึ่งมักจะยึดเป็นที่พึ่งยามลำบาก คุณนายปลัดก็เช่นกันได้มาขอให้เจ้าพ่อช่วยเพราะสามีของตนไปมีเมียน้อย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

คุณนายปลัดอำเภอร่ำทุกข์ว่าคุณผัวปลัดไปหลงเมียน้อยคนใหม่อีกแล้ว

(เจ้าพ่อ : 77)

ในเรื่องสั้นชื่อแม่ผัวลูกสะใภ้ เป็นเรื่องที่สามีมีเมียน้อย ทำให้เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้แม่สามีและลูกสะใภ้มีความคิดเห็นไม่ตรงกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ไอ้ศักดิ์ได้เลือดพ่อมันมา พ่อมันหนาตะกอนร้ายกว่าผัวเอ็งสิบเท่า มันมีเมียเประอะไรไป

แก้บ้านสิบเมือง ได้ผัวงามผัวรวยก็ทุกข์ใจอย่างนี้แหละ

(แม่ผัวลูกสะใภ้ : 41)

ปัญหาพ่อแม่ขายลูก พ่อแม่โดยสัญชาตญาณแล้วย่อมรักและห่วงแหนลูกของตนตั้งไว้ในหิน แต่จากสภาพสังคมและชีวิตความเป็นอยู่ของคนชนบทที่ยากจนเป็นหนี้เป็นสิน อีกทั้งมีค่านิยมที่เปลี่ยนไป ทำให้พ่อแม่ขายลูก เพราะคิดว่าไม่สามารถคิดหาทางออกอื่นได้และเป็นวิธีที่ดีและง่ายที่สุดได้เงินมาเร็วที่สุด หรืออีกนัยหนึ่งก็คิดว่าการทำเช่นนี้เหมือนเป็นการที่ลูกได้ช่วยเหลือและตอบแทนคุณพ่อแม่ด้วย ดังนั้นเมื่อมีคนมาติดต่อหรือเป็นนายหน้าพูดให้ความหวังต่าง ๆ นานาก็เชื่อ ทั้งรู้และไม่รู้ว่าลูกต้องไปทำงานขายตัว ดังปรากฏในเรื่อง กลับที้เก่า ดังตัวอย่างต่อไปนี้

แม่หาบผักห่มูเข้าบ้าน พี่บัวกับผัวเลยหันไปคุยกับแม่ ผัวพี่บัวบอกแม่ว่าจะจ่ายค่าตัวแดงครึ่งหนึ่งก่อน อีกครึ่งจะจ่ายให้เมื่อแดงไปถึงกรุงเทพฯ ... ค็นั้นแดงร้องให้ พ่อกับแม่อ้างเรื่องหนี้เรื่องนาถุนัน

(กลับที้เก่า : 92)

3.1.3.4 ปัญหาการขาดที่ดินทำกิน

การขาดที่ดินทำกินเป็นอีกสาเหตุหนึ่งของปัญหาด้านเศรษฐกิจ ชาวบ้านในชนบทส่วนใหญ่จะไม่ค่อยมีที่นาเป็นของตัวเองต้องเช่าที่นาคนอื่น และมักจะได้ผลตอบแทนน้อยและไม่คุ้มกับการลงทุน จนบางที่ขาดทุนเป็นหนี้เป็นสินเลยก็มี ทั้งนี้เพราะถูกเอารัดเอาเปรียบจากผู้มีอิทธิพล พวกพ่อค่านายทุนทั้งในเรื่องการถือครองที่ดินและส่วนแบ่งจากการเช่าที่นาทำนา ดังที่ปรากฏในเรื่องสั้นของ มาลา คำจันทร์ ได้แก่เรื่อง ทางที่ต้องเดิน และรถยนต์จะไปไหน

ในเรื่องสั้นชื่อทางที่ต้องเดิน กล่าวถึงครอบครัวของ มงคล ที่มีฐานะยากจน พ่อแม่ต้องมีภาระในการเลี้ยงดูลูก ๆ หลายคน รายได้ของครอบครัวมาจากการขายของและรับจ้างทำนา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

พ่อเป็นลูกจ้างทำนา ผ่าเกิง (แบ่งครึ่ง) กับลุงแก้วผู้เป็นเจ้าของโรงสี บางปีพ่อเหลือข้าไม่ถึงร้อยถึงหลังจากหักลบกลบหนี้ต่าง ๆ แล้ว ข้าวร้อยเดียวคนกินตั้งเจ็ดคนแปดคนถึงจะกินวันละมือก็ไม่พอคุ้มปีหรอก

(ทางที่ต้องเดิน : 46)

จากตัวอย่างที่ยกมาเรื่องทางที่ต้องเดิน เป็นการสะท้อนปัญหาทั้งในเรื่องการที่นาที่ได้ผลผลิตน้อยและการขาดที่นาทำกิน ต้องเช่าที่นาของนายทุนและแบ่งข้าวให้ครึ่งหนึ่งซึ่งเป็นการเอาเปรียบอย่างมากของพวกนายทุน

ในเรื่องสั้นเรื่องรถยนต์จะไปไหน เป็นเรื่องที่กำลังกล่าวถึงการทำนาของชาวบ้านในชนบทภาคเหนือและธรรมชาติแวดล้อม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ถ้าครูเป็นคนทำนาครูถึงจะรู้” พ่อหนานหน้าขมิ้มลง “โดยเฉพาะคนเขานาทำ
อย่างพวกเรา”

...ต่อมาคนสองสามคนครอบครัวก็สมหัวกันฮุบกินที่นา ด้วยอาชญาบ้านเมือง
ที่คนอื่นไม่มีโอกาสได้เรียนรู้

(รถยนต์จะไปไหน : 56)

จากตัวอย่างที่ยกมาเรื่องรถยนต์จะไปไหน เป็นการสะท้อนปัญหาทั้งในเรื่องการขาดที่นาทำกินต้องเช่าที่นาของนายทุนและการถูกนายทุนโกงที่ดินทำกิน

นอกจากนี้ในเรื่องรถยนต์จะไปไหน ยังมีปัญหาเรื่องการทำนาที่ไม่ได้ผลเพราะเหตุปัจจัยต่างๆ เช่น สภาพการขาดแคลนน้ำ การถูกทำลายจากสัตว์ต่างๆ คือพวกหนอนกระทู้ควายพระอินทร์ ซึ่งเป็นชื่อของแมลงที่ชอบมาทำลายต้นข้าวถือเป็นพวกศัตรูพืชชนิดหนึ่ง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ข้าวอดใบเขียวแผ่เป็นพุ่มเป็นกอ อยู่ได้ไม่นานนักมักก็ถูกหนอนกระทู้
ควายพระอินทร์ลงมากัดคอข้าว

(รถยนต์จะไปไหน : 60)

3.1.3.5 ปัญหาการเอาเปรียบจากพ่อค้านายทุน

การเอาเปรียบจากพ่อค้านายทุน จะเป็นเรื่องของการค้ากำไรเกินควรและการโกงที่ดินทำกิน แม้จะดูเหมือนว่าชาวบ้านได้รับความช่วยเหลือจากนายทุนก็ตาม แต่ผลก็คือพ่อค้านายทุนก็จะร่ำรวยมีเงินมีทอง แต่ชาวบ้านก็จะต้องยากจนและมีชีวิตที่ลำบากเหมือนเดิม ดังปรากฏอยู่ในเรื่อง วันนี้แม่ไม่มา และเรื่องเล็กๆในหมู่บ้านเล็กๆ

ในเรื่องสั้นชื่อวันนี้แม่ไม่มา เป็นเรื่องของครอบครัวอ้อม เด็กผู้หญิงคนหนึ่งที่รอแม่กลับมาจากการไปหาของป่าบนเขา ซึ่งได้กล่าวถึงการซื้อขายแลกเปลี่ยนของป่าหลังจากที่หามาได้ มีพวกหน่อไม้ เห็ด โดยนำมาแลกกับร้านค้า ในสิ่งที่มีความต้องการและจำเป็นที่ไม่สามารถหา

มาได้ ได้แก่ น้ำมันก๊าด ข้าวสารและของจำเป็นต่างๆ ซึ่งมักจะถูกร้านค้าเอาเปรียบโดยการประเมินค่าของป่าที่นำมาแลกกับสินค้าน้อย ทำให้ร้านค้าได้กำไรมากกว่า ดังตัวอย่างต่อไปนี้

กลับมาบ้านพร้อมด้วยหน่อไม้บ้าง เห็ดดินเห็ดแดง...แม่เอามาซื้อขายแลก

เปลี่ยนเป็นน้ำมันก๊าด ข้าวสารและของจำเป็นอื่นๆกับร้านค้าในหมู่บ้าน แม่บอกว่าร้าน

ได้กำไรมากกว่าแม่ไม่รู้ก็เท่าต่อก็เท่า แต่แม่ก็ไม่มีทางเลือก

(วันนี้แม่ไม่มา : 34)

ในเรื่องสั้นชื่อเรื่องเล็กๆในหมู่บ้านเล็กๆ เป็นเรื่องของชาวบ้านที่ทำงานอยู่ในปางเมียง ถูกโกงที่ดินและเอาเปรียบกดขี่ค่าจ้างแรงงาน จากที่เมื่อก่อนที่ดินเป็นของชาวบ้านและได้ใช้ในการทำไร่ทำนา แต่ต่อมาพวกนายทุนก็มายึดไปเพียงการนำเอกสารการถือครองที่ดินมาตีตราประกาศไว้และกลายเป็นเจ้าของแทนชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านต้องเปลี่ยนสถานภาพจากเจ้าของที่ดินมาเป็นลูกจ้างนายทุนอีกที่ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

แต่ก่อนนั้นสมัยนางยังเป็นเด็ก ดงดอยเหล่านี้คือที่ทำกินของชาวบ้าน นางจำได้ว่า

เมื่อเล็กๆ แผ่นดินที่นางอยู่อาศัยคือไร่ข้าวของพ่อ เมื่อนางอายุสักสิบขวบ ปางเมียงก็เอา

กระดาษแผ่นหนึ่งมาประกาศแก่ชาวบ้านว่า ดงดอยเหล่านี้เป็นของเขา

(เรื่องเล็กๆในหมู่บ้านเล็กๆ : 71)

3.1.3.6 ปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า

เรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ ได้สะท้อนปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้ ว่ามีสาเหตุหลักมาจากมนุษย์ทำลายทรัพยากรป่าไม้จนขาดความสมดุลของธรรมชาติ ส่งผลให้ป่าไม้มีจำนวนน้อยลงและเกิดความแห้งแล้ง ทั้งนี้เกิดจากการขาดจิตสำนึกของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การไม่เห็นประโยชน์ของป่า และการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม ซึ่งในที่สุดตัวมนุษย์เองก็ต้องมาประสบกับผลที่ตัวเองกระทำไว้ไม่ว่าจะเป็นการเกิดความแห้งแล้งหรือน้ำท่วม เป็นต้น ปัญหาการตัดไม้ทำลายป่าได้ปรากฏในเรื่อง ไข่มุกสีเหลือง และคนตกค้าง

ในเรื่องสั้นชื่อไข่มุกสีเหลือง เป็นเรื่องของหมู่บ้านชาวเขาทางเหนือแห่งหนึ่ง ที่ประสบกับปัญหาสภาพดินฟ้าอากาศที่แห้งแล้ง ซึ่งเกิดจากที่ชาวเขาเองเข้าไปถางป่าเพื่อทำไร่เป็นลักษณะการไร่เลื่อนลอยเปลี่ยนที่ไปตลอด แต่ความเสียหายส่วนใหญ่เกิดจากคนพื้นราบที่

นำเครื่องจักรมาตัดไม้ เพื่อให้ได้จำนวนมากในการนำไปขายหรือแปรรูปต่อไป ทำให้พื้นที่ป่าเหลือน้อยลงและมีผลกับภูมิอากาศที่แห้งแล้ง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

...ลำพังพวกข้าทางป่าทำอะไรสิบปีร้อยปี ป่ามันก็ไม่จับหายวาววอดอย่างนี้ พวกพื้นราบสิ คนที่มันมาพร้อมกับปืนรถและเครื่องจักร ทำไมสู้ไม่ไปเอาโทษกับมันเล่า?
(ใบไม้สีเหลือง : 81)

ในเรื่องสั้นชื่อคนตกค้าง เป็นเรื่องของนายพรานผู้หนึ่งที่ยังประกอบอาชีพล่าสัตว์ ทั่วๆ ที่สภาพแวดล้อมเปลี่ยนไป เพราะการที่คนได้เข้าไปตัดไม้ทำลายป่า โดยมีเครื่องมือพวกเลื่อย ขวาน ที่ตัดและแปรรูปไม้ออกมาเป็นแผ่นๆแล้วนำออกมาจากป่า ดังตัวอย่างต่อไปนี้

พอพรานสวนทางกับคนออกป่าหลายคน บ้างแบกเลื่อย บ้างแบกขวาน บ้างแบกไม้ กระดานแปรรูปทะเล่เตล่าขวางทาง...
(คนตกค้าง : 60)

3.1.3.7 ปัญหาสาธารณสุข

การที่ชาวบ้านไม่ได้รับบริการทางด้านสาธารณสุข เนื่องจากอยู่ห่างไกลความเจริญทำให้การให้บริการเข้าไปไม่ถึง ทำให้เวลาเจ็บป่วยต้องรักษาตนเองตามวิธีพื้นบ้าน หรือรักษาจากหมอชาวบ้านที่ไม่ใช่หมอสสมัยใหม่ ทำให้การรักษาพยาบาล โรคหรืออาการที่เป็นมากไม่หายหรืออาจถึงแก่ชีวิตได้ ดังที่ปรากฏในเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ เรื่อง ร่วงแล้วที่ราวป่า และเจ้าที่

ในเรื่องสั้นชื่อร่วงแล้วที่ราวป่า เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของชาวเขาภาคเหนือ กล่าวถึงสามีภรรยาที่ออกไปหาของป่าในป่า แต่สามีเกิดป่วยและเสียชีวิตในที่สุด สาเหตุหนึ่งนอกจากไม่มียารักษาที่ตรงกับโรคแล้ว ยังเกิดจากการอยู่ห่างไกลการรักษาแผนใหม่อีกด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ต่างพูดพาดพิงไปถึงการรักษาแผนใหม่ในเมืองพุ้น แลซุเวก็แม่...อยู่ไหนหนอ ไกลเหลือเกิน
(ร่วงแล้วที่ราวป่า : 118)

การรักษาพยาบาลตามวิธีพื้นบ้าน หรือรักษาจากหมอชาวบ้านหรือหมอเถื่อน อันเนื่องมาจากความห่างไกลความเจริญและการที่ไม่มีเงินในการรักษา ทำให้การรักษาโรคหรืออาการส่วนใหญ่ไม่หายขาดหรือรักษาไม่ได้ ดังปรากฏในเรื่อง ร่วงแล้วที่ราวป่าและเจ้าที่

ในเรื่องสั้นชื่อร่วงแล้วที่ราวป่า กล่าวถึงการรักษาอาการไม่สบายของสามี ด้วยการรักษาจากพ่อหมอที่เป็นหมอชาวบ้าน โดยใช้พวกสมุนไพรที่เชื่อว่ารักษาได้มารักษา ซึ่งก็ไม่ได้ทำให้อาการดีขึ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

คว้นยาจากกลองยารากไม้ลอยฉุนคันทมูก ผัวกูไม่สบาย นางคิด ผัวกูบ่นปวดหัวปวด
ตัวมาหลายวัน พ่อหมอเฒ่าเจ้ายาให้ยามาต้มมาอบก็หลายมือ มันเพียงทรงตัว ไม่ถึงทรุด
แต่ก็ไม่ดีขึ้น

(ร่วงแล้วที่ราวป่า : 114)

ในเรื่องสั้นชื่อเจ้าที่ กล่าวถึงครอบครัวของหนานลุนผู้เป็นพ่อและน้อยยวงผู้เป็นแม่ ที่ลูกชายคนเล็กที่ชื่อแดงไม่สบาย โดยเชื่อกันว่าเกิดจากการไปปัสสาวะแล้วหันหน้าไปทางเจ้าที่เหมือนเป็นการลบหลู่ท่าน จึงได้ทำพิธีขอมาเจ้าที่และรักษาด้วยยาหมอชาวบ้านด้วยการฉีดยา แต่อาการของลูกชายก็ไม่ดีขึ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

สัปดาห์นี้แล้ว ไอ้แดงมีแต่ทรงกับทรุดทั้งที่หมอأيก็แะเวียนมาฉีดยาไม่ขาด
ดึกๆมันเพื่อมันคลั่งแต่สิ่งน่ากลัว หมอأيว่ามันเป็นไข้หมาเลีย ฉีดยาไม่เกินสิบเข็ม
ก็หาย สิบเข็มนี้มันตกเข้าไปตั้งสองร้อยบาท แกจะเอาเป็นร้อยเป็นชั่งที่ไหนมา

(เจ้าที่ : 9)

จากการศึกษาภาพสะท้อนชีวิตชาวเหนือด้านสังคมและเศรษฐกิจ ในด้าน สภาพชีวิตความเป็นอยู่ อาชีพ ปัญหาสังคมและเศรษฐกิจ จะเห็นว่า ทุกอย่างเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันมีผลกระทบถึงกันหมด เมื่อสภาพชีวิตความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพไม่ดี ก็ทำให้เกิดปัญหาสังคมและเศรษฐกิจตามมา เช่น ความยากจน ความอดอยาก การเอารัดเอาเปรียบกันในการทำหากิน เป็นต้น

3.2 ด้านวัฒนธรรม

วัฒนธรรม พจนานุกรมให้ความหมายไว้อย่างกว้างๆไว้ว่า เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดเจริญงอกงาม ซึ่งอนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ (2538: 3) ได้กล่าวโดยให้ความหมายที่ชัดเจนและครอบคลุมขึ้นอีกว่า วัฒนธรรม หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดและสิ่งที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้น ตามความเชื่อของกลุ่มชนนั้นๆ และเป็นสิ่งที่มนุษย์ได้ปฏิบัติต่อกันมาอย่างน้อย 1 ช่วงอายุคน ทั้งนี้เพื่อเป็นการแก้ปัญหาและยกระดับความเป็นอยู่ของกลุ่มชนนั้นให้อยู่อย่างสันติสุข ตัวอย่างประเภทของวัฒนธรรม เช่น ความเชื่อ จารีตประเพณี ภาษา ดนตรีและนาฏศิลป์ เป็นต้น

จากการศึกษาเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ สามารถแบ่งประเภทของวัฒนธรรมได้เป็น 7 ประเภทดังนี้

- 3.2.1 ความเชื่อ
- 3.2.2 ประเพณี
- 3.2.3 การแต่งกาย
- 3.2.4 ภาษา
- 3.2.5 วรรณกรรม
- 3.2.6 เครื่องดนตรี
- 3.2.7 เพลงพื้นบ้าน
- 3.2.8 การละเล่น

3.2.1 ความเชื่อ

วนิดา เสนีเศรษฐ (2530: 21) ได้กล่าวว่าความเชื่อ คือความรู้สึกนึกคิดที่สืบทอดกันมา อันมีผลต่อพฤติกรรมของบุคคลหรือกลุ่มชน โดยไม่คำนึงถึงเหตุผลตามพื้นฐานความเป็นจริง มีลักษณะสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น และเป็นการสนองความต้องการทางจิตใจหรืออาจกล่าวได้ว่าความเชื่อเป็นความรู้สึกนึกคิดของคนในแต่ละสังคมที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้วมีผลทำให้เกิดพฤติกรรมต่างๆตามมา ความเชื่อเป็นเรื่องของศรัทธา ความเลื่อมใส ความเห็นดีเห็นงาม ตามที่ตนได้สัมผัสด้วยหู จมูก ลิ้น กาย ใจ และย้าให้เกิดความรู้สึกนึกคิดที่แนบแน่นอยู่ในใจเสมอ เป็นสิ่งที่เห็นจริงด้วยหรือเห็นตามด้วย เช่น วันดีวันร้าย การทำนายฝัน โชคลางเครื่องรางของขลัง เวทมนตร์คาถา ไสยศาสตร์ ยากกลางบ้าน ลักษณะดีชั่วของคนและสัตว์ เป็นต้น ซึ่งความเชื่อที่ปรากฏในเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ มี 6 ประการใหญ่ๆ คือ ความเชื่อเรื่องผีและการนับถือผี ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ความเชื่อเรื่องขวัญ ความเชื่อเรื่องขี้ด ความเชื่อเรื่องความฝัน และความเชื่อเรื่องยากกลางบ้าน

3.2.1.1 ความเชื่อเรื่องผี

สุรพล ดำริห์กุล (2542: 116-147) ได้กล่าวถึงความเชื่อเรื่องผีของชาวล้านนาว่า ชาวล้านนามีความเชื่อในเรื่องการนับถือผีมาแต่ดั้งเดิมก่อนที่พระพุทธศาสนาจะเผยแพร่เข้ามา ชาวล้านนามีความเข้าใจว่าโลกของมนุษย์กับโลกของผีนั้นซ้อนกันอยู่และมีความเกี่ยวข้องกัน โดยเชื่อว่าผีนั้นมีจำนวนมากมายในทุกหนทุกแห่งทั้งในเมือง หมู่บ้านทุ่งนา แม่น้ำ เหมืองฝาย ป่า ภูเขา และในบ้านเรือน จะมีผีปกปักรักษาอยู่ ผีนั้นให้คุณและให้โทษแก่มนุษย์ เป็นทั้งมิตรและในขณะเดียวกันก็สามารถจะดลบันดาลให้เกิดอันตรายแก่มนุษย์ได้เช่นกัน กล่าวอีกนัยหนึ่งคือผีนั้นมีทั้งผีดีและผีร้าย ซึ่งอาจจำแนกกลุ่มของผีที่มีอยู่ในความเชื่อของชาวล้านนาออกเป็น 5 กลุ่ม คือ ผีบรรพบุรุษ ผีอารักษ์หรือผีอะฮัก ผีเจ้านาย ผีครูและผีทั่วไป

สำหรับเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ ได้สะท้อนถึงความเชื่อเรื่องผีของคนภาคเหนือไว้มากมายหลากหลาย ซึ่งจะขอแบ่งเรื่องผีออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆคือ ผีฝ่ายดีและผีฝ่ายไม่ดี

ผีฝ่ายดี จะเป็นผีที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ เพราะเป็นผีที่ให้ความคุ้มครองปกป้องภัยและคอยช่วยเหลือ จัดได้ว่าเป็นผีฝ่ายธรรมะ ผีดีปกติจะมีใจเป็นกลางไม่ให้อำนาจใคร เว้นแต่จะทำให้โกรธ แต่เดิมเรียกว่า ผีฟ้า ภายหลังเรียกว่า เทวดา อีกพวกเป็นผีเจ้าที่เจ้าทางต่างๆ เช่น เจ้าป่า เจ้าเขา เป็นต้น ผีพวกนี้จัดเข้าเป็นผีธรรมชาติ อีกพวกเดิมเป็นคนครั้นตายไปก็ไม่ไปไหนยังสิงอยู่ตามบ้านเรือนเป็นผีญาติผู้ใหญ่ของครอบครัวเรียกว่า ผีบรรพบุรุษ อีกพวกหนึ่งเดิมก็เป็นคนแต่มักเก่งกล้าสามารถ เป็นคนมีบุญคุณอย่างมากแก่คนในหมู่บ้านเป็นที่นับถือเกรงกลัว เรียกว่า ผีวีรบุรุษ และในบรรดาผีดีจะมีลำดับชั้นตามอำนาจและหน้าที่ในอาณาเขตของตน

เรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ ผีฝ่ายดีจะปรากฏในเรื่องสั้นเรื่อง แข่งโคม วันนี้แม่ไม่มาไปไม่สิเหลือง ตำนานจากพ่อเฒ่า และมรณกรรมหลวงพ่อ

ในเรื่องสั้นชื่อแข่งโคม การแข่งโคมเป็นกิจกรรมหนึ่งของประเพณีเป็ง และพิธีการทางศาสนาอย่างหนึ่ง ก็คือการนำขันข้าวไปถวายอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผีพ่อผีแม่ปู่ย่าตายาย หรือที่เราเรียกว่าผีบรรพบุรุษ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

...นั่งข้าวต้มแกงเสร็จ ชุมชนชาวเวดวัดก็บุกหมอกแหวกเหมยเอาตัวไปวัด เอาขันข้าว

ไปอุทิศทานถึงผีพ่อผีแม่ ผีปู่ผีย่าเจ้าบรรพบุรุษแล้วเข้าไปกราบพระในวิหาร

(แข่งโคม : 104)

ผีบรรพบุรุษ ชาวล้านนาเชื่อกันว่าเป็นผู้สืบเชื้อสายมาจาก ปู่แสนย่าแสนไล่ หรือ เรียกว่า ปู่แสนย่าแสน บรรพบุรุษของชาวล้านนานับตั้งแต่ปู่แสนย่าแสนเป็นต้นมาจนถึงปู่ ย่า ตา ทวด หรือบิดามารดาของตนนั้น เวลาตายไปแล้วก็จะไปเฉพาะร่างกายส่วนดวงวิญญาณ มิได้สูญหายไปไหน หากยังสิงสถิตอยู่บริเวณสถานที่ที่ลูกหลานอาศัยอยู่ เป็นผู้พิทักษ์รักษา ปกป้องคุ้มครองลูกหลานภายในครอบครัวและภายในชุมชน คอยสอดส่องดูแลควบคุมความประพฤติของลูกหลานอีกด้วย ผีที่จัดเป็นผีบรรพบุรุษ คือ ผีปู่ย่า และผีผดผีเม็ง ส่วน ประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีบรรพบุรุษคือจะต้องมีการเซ่นไหว้หรือที่เรียกว่า เลี้ยงผี ในโอกาสต่างๆเป็นประจำอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง เพื่อเป็นการสักการะวิญญาณของบรรพบุรุษ เป็นการขอขมา แสดงความขอบคุณที่ได้ช่วยคุ้มครองปกป้องรักษา

ในเรื่องสั้นชื่อวันนี้แม่ไม่มา เมื่อผู้เป็นแม่ต้องทำหน้าที่ทุกอย่างในบ้านเพราะไม่มีผู้ชาย หรือสามีคอยดูแลช่วยเหลือ บางครั้งจึงต้องทำเองแม้กระทั่งงานผู้ชาย เช่น การซ่อมหลังคา บ้าน โดยที่มีความเชื่อว่า บ้านจะมีผีเรือนอยู่ การทำที่ผู้หญิงเช่นนี้ก็ไม่ใช่เหมาะสมอาจถูก สาปแช่งได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ผู้หญิงขึ้นคร่อมบ้านผีเรือนมันจะแข่งหัว” แม่พูดขึ้นเมื่อซ่อมหลังคาผ่นก่อน

“แต่อย่ามัวเอ๋ย ถ้าผีเรือนรู้ว่าแม่เป็นทั้งผู้ชายและผู้หญิงของบ้านนี้ก็คงบ่แข่ง”

(วันนี้แม่ไม่มา : 38)

ผีเรือนหรือผีเฮือน ก็คือผีบรรพบุรุษนั่นเอง เป็นผีผู้ใหญ่ผีปู่ย่า ที่เชื่อว่ายังคงอยู่ใน เรือนที่เคยอยู่ครั้งยังไม่ตาย ซึ่งผีเหล่านี้จะคอยปกป้องคุ้มครองลูกหลานของตน ถ้าลูกหลาน ทำไม่ถูกต้องก็จะโกรธ บันดาลให้เจ็บป่วย ลูกหลานต้องขอขมาจึงจะหาย เมื่อถึงวันพระ ลูกหลานก็จะทานอุทิศส่วนกุศลให้

ในเรื่องสั้นชื่อใบไม้สีเหลือง กล่าวถึงหมู่บ้านชาวเขาทางเหนือแห่งหนึ่ง ที่มีสภาพดิน ฟ้าอากาศที่แห้งแล้ง แม่เฒ่าในเรื่องที่ต้องคอยดูแลหลานๆในขณะที่พ่อแม่ไปหาทำงานที่อื่น แม่เฒ่าก็ไม่สามารถทำอะไรได้ จึงได้แต่คิดหวังให้ผีฟ้าที่เป็นผีที่ชาวเขานับถือ ช่วยเหลือ เพราะผีฟ้าเป็นผีดี เป็นผีที่มีความเป็นใหญ่มากกว่าผีอื่นทั่วไป คอยปกป้องรักษาช่วยเหลือคนที่ทำความดี ดังตัวอย่างต่อไปนี้

...แกเฝ้าแต่ปลอบใจตัวเองว่าผีฟ้าเป็นใหญ่กว่าผีห้วยน้ำ ผีฟ้าย่อมปกปักรักษาคนดี แกไม่เคย
ทำผิดบาปอะไรผีฟ้าย่อมคุ้มครอง

(ใบไม้สีเหลือง : 78)

ในเรื่องสั้นชื่อตำนานจากพ่อเฒ่า กล่าวถึงหมู่บ้านชาวเขาทางเหนือแห่งหนึ่ง ซึ่งมีพ่อ
เฒ่าที่ชาวบ้านและเด็กๆให้ความเคารพนับถือ เพราะแกรู้เรื่องต่างๆของหมู่บ้านเป็นอย่างดี
โดยเฉพาะตำนานเรื่องราวต่างๆรวมทั้งเรื่องของผีด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“สืบขึ้นไปยาวนานนัก ผีฟ้าสร้างฟ้าสร้างแผ่นดินแล้วสร้างป่าเกาะภูเขา ผีฟ้าสร้างกฎ
ให้ป่าเกาะภูเขายึดถือกระทำตาม ใครทำผิดผีฟ้าจะลงโทษ ต่อมาๆพวกเราป่าเกาะภูเขา
ก็เป็นบ้านเป็นเมืองขึ้นที่ก่อสุเล”
ครั้นนั้นหม่อมแะทูกกับหม่อมมีหม่อมมันฝันกฎผีหลวง มันยังไม่แต่งงานแต่แอบนอนด้วยกัน
ผีหลวงก็เลยส่งเสือโคร่งตัวเท่าม้ามาคาบมันไปต่อหน้าต่อตาคน สุนัขทำไมหือหม่อมงพอ
สุแอบนอนกับใครมาหือ”

(ตำนานจากพ่อเฒ่า : 99,101)

ผีฟ้า เป็นผีที่ดีที่เชื่อว่าอยู่บนฟ้าจึงเรียกว่า ผีฟ้า โดยเฉพาะชาวเขาทางภาคเหนือเชื่อ
ว่าผีฟ้าเป็นผีที่สร้างแผ่นดิน ฟ้าแผ่นดิน สร้างเผ่าพันธุ์ สร้างกฎระเบียบต่างๆ ถือว่าเป็นผีที่มี
ความเป็นใหญ่มากกว่าผีอื่นทั่วไป คอยปกปักรักษาช่วยเหลือคนที่ทำความดี และลงโทษคนที่
ที่กระทำผิดด้วย

ผีหลวง เป็นผีที่ชาวบ้านให้ความเคารพเช่นกัน เพราะถือว่าเป็นผีที่คอยดูแลหมู่บ้าน
เปรียบเหมือนผู้ใหญ่วัยบ้าน ซึ่งถ้าใครทำผิดกฎก็จะถูกลงโทษ เช่น การแอบหลับนอนกันก่อน
แต่งงานผีหลวงก็จะลงโทษด้วยการส่งเสือโคร่งมาทำร้าย เป็นต้น

ในเรื่องสั้นชื่อมรณกรรมหลวงพ่อบุ ชาวบ้านต่างกล่าวถึงสาเหตุการมรณกรรมของหลวงพ่อบุ
ไปต่าง ๆ นานา และสาเหตุหนึ่งที่กล่าวถึง คือการกระทำของ ผีเสื้อยักษ์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

คนหนึ่งมันนึกขึ้นได้เลยกล่าวว่า อาจจะเป็นผีเสื้อยักษ์มันกระทำเอาท่าน มันอยู่ที่ต้น
กระเจียวหัวหมู่บ้าน ตอนซดตากควากทาง หลวงพ่อบุเป็นต้นคิดตัดโคนมันลง มันก็มีที่อยู่
เลยผูกอาฆาต...

(มรณกรรมของหลวงพ่อบุ : 16)

ผีเสื้อยักษ์หรือผีเสื้อบ้าน เป็นผีเสื้อที่มีบทบาทเป็นทั้งผีเสื้อประจำตระกูลของหัวหน้าหมู่บ้านและเป็นผีเสื้อที่ช่วยคุ้มครองชาวบ้านทั้งหมู่บ้านด้วย เราจะเรียกว่าผีอารักษ์หรือผีอะฮักก็ได้ ซึ่งถ้าเป็นระดับชุมชนเมือง เราก็จะเรียกคล้ายกับผีในระดับหมู่บ้าน อาทิว่า ผีเสื้อเมืองหรือผีอะฮักเมือง และเมื่อมีคนทำผิดกฎของหมู่บ้านหรือเมืองก็จะถูกผีทำโทษเช่นกัน

ผีฝ่ายไม่ดี จะเป็นผีที่คอยเบียดเบียนและทำร้ายชาวบ้าน ซึ่งสิงสถิตอยู่ในที่ต่างๆ โดยเชื่อว่าถ้าใครไปพบหรือไปรุกราล้างเงินอาจทำให้เจ็บไข้ไม่สบายได้ ต้องเซ่นไหว้หรือทำพิธีจึงจะหาย ผีพวกนี้จัดได้ว่าเป็นผีฝ่ายอธรรม เป็นผีร้าย ผีเลว หรือผีสามัญ ซึ่งจะมีอยู่เป็นจำนวนมาก ไม่มีชื่อยกย่องเป็นอย่างอื่น ผีพวกนี้กะกระแสรานเป็นพาลไม่ให้ดีแก่ใคร คนจึงกลัวกันมากกว่าผีจำพวกอื่นๆ

เรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ ผีฝ่ายไม่ดีจะปรากฏในเรื่องสั้นวันนี้แม่ไม่มา รถยนต์จะไปไหน ฟาร์องฟ้าลั่น วันล้างใจ และมรณกรรมหลวงพ่อ

ในเรื่องสั้นชื่อเรื่องวันนี้แม่ไม่มา เป็นเรื่องของอ้อม เด็กผู้หญิงคนหนึ่งที่รอแม่กลับมาจากการไปหาของป่าบนเขา ซึ่งแม่ก็ไม่กลับมาเสียที ทำให้อ้อมคิดไปต่างๆ นานาว่าจะมีอะไรมาทำร้าย และเกิดความกลัวขึ้นมา ทำให้ได้ยินหรือเห็นผีปกชะโหล้ง ซึ่งทางภาคเหนือเชื่อกันว่าเป็นผีในร่างคนประเภทหนึ่ง อยู่ตามห้วยน้ำป่าเขา เป็นเพศชาย มักส่งเสียงร้องว่า ปิก-ปิก-ชะโหล้ง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ได้ยินเสียงตึกตัก ตึกตัก มาแต่ไกล อ้อมมองเห็นผีปกชะโหล้งเอาผ้าดำคลุมหัว
เดินลงมาจากยอดดอย เสียงผีเท้ามันดังตึกตัก อ้อมขดตัวสันสะท้าน มันมาแล้ว
ยืนแอบดูหลังไม้พันแผลนั้น มันจ้องมาที่อ้อมอยู่เงียบๆ

(วันนี้แม่ไม่มา : 42)

ผีปกชะโหล้ง เป็นผีที่เชื่อว่าเป็นบริวารของยมบาล จึงเป็นตัวแทนของสิ่งไม่ดี อาศัยอยู่ในป่าลึกมีหน้าที่ดูแลรักษาป่า ถ้าหากใครไปผิดป่า เช่นพูดคำหยาบโลน เอาช้อนตักน้ำในแม่น้ำ ลากฟืนเข้าที่พัก ผีปกชะโหล้งก็จะแปลงกายเป็นเสือขนาดใหญ่มาคาบเอาไปในป่าลึก

ในเรื่องสั้นชื่อรถยนต์จะไปไหน เป็นเรื่องที่กล่าวถึงการทำนาของชาวบ้านในชนบทภาคเหนือและธรรมชาติแวดล้อม รวมทั้งเรื่องผีด้วย เชื่อเรื่องผีมักเรียกสิ่งต่างๆ ที่แวดล้อมเป็นผีหมด ในเรื่องนี้กล่าวถึง ผีกะและผีอีฮุง ผีกะก็คือผีبوب เมื่อไปสิงอยู่ในตัวใครก็จะเรียกว่า

ผีปอบเข้าแล้วก็จะไปกัดกินตับไตไส้พุงของคนๆนั้น ส่วนผีอีซุงก็เป็นผีที่เป็นรู้งินน้ำ ดังตัวอย่างที่เด็กๆในหมู่บ้านร้องเป็นเพลงต่อไปนี้

...เจ้ากระสอบเอ๋ย	บรรจุมืดเข้า
ผีกะขนเอา	มันขึ้นลตไป
เจ้ารถยนต์เอ๋ย	เจ้าจะไปไหน
ลดยนคันใหญ่	หว่าจะไปกุดัง
...ฝนปรอยสายสวยๆบังเกิดเป็น <u>ผีอีซุง</u> -รูงันน้ำเบื่องตะวันตก	

(รถยนต์จะไปไหน : 54,59)

ผีกะ เป็นผีร้ายที่ชอบเข้าสิงในร่างกายมนุษย์ ตัวผีกะเองก็คือคนธรรมดา หากแต่มีผีสิงในตัว ซึ่งเรียกว่า ผีกะ และเชื่อว่าผีกะก็คือ ผีปอบ ของคนทางภาคกลางนั่นเอง ผีกะชอบอาศัยอยู่กับคนที่มีเส้นผมหอมและเที่ยวอาละวาดทำร้ายผู้คนไปทั่ว ชอบทำร้ายเข้าสิงกินหัวใจตับไตมนุษย์ เวลาผีกะออกจากร่างคนที่อาศัยอยู่ด้วยเพื่อไปสิงคนอื่นเจ้าตัวเองก็จะไม่รู้เรื่อง และเชื่อว่าผีกะเป็นผีที่เกิดขึ้นจากการละเมิดกฎเกณฑ์ ระเบียบของครอบครัวและชุมชน

ในเรื่องสั้นชื่อฟ้าร้องฟ้าลั่น เป็นเรื่องการแข่งขันตีกลองของวัดทางภาคเหนือระหว่างวัดที่อยู่ทางเหนือเรียกกลองว่าฟ้าร้อง ส่วนวัดที่อยู่ทางใต้เรียกว่ากลองฟ้าลั่น และในการแข่งขันก็จะหาวิธีต่างๆในการเอาชนะฝ่ายตรงข้าม มีการเข้าป่าไปชักลากไม้ตะเคียนมาทำกลอง ซึ่งเชื่อว่ามีผีนางตะเคียนสิงอยู่ เมื่อเอาไม้ตะเคียนไปนางตะเคียนก็จะออกฤทธิ์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ครั้งกระนั้นกลองหลวงโบเก่าชำรุด พ่อลูกปาวร้องคนบ้านเหนือไปชักลากตะเคียนหลวง มาแต่ป่าเหนือติดแดนพม่า มันเป็นพญาไม้สูงใหญ่เลางาม ตะเคียนล้มผีนางเคียนก็ให้ ตกตึกเดือนด่าผีนางเคียน ก็กระทำป่าให้ลั่นผางโผง...

(ฟ้าร้องกับฟ้าลั่น : 38)

ในเรื่องสั้นชื่อวันล้างใจ นางคำเป็นผู้หญิงที่อยู่ในชนบทภาคเหนือ มีอาชีพจับสัตว์น้ำไปขาย เวลาจับสัตว์น้ำคือกุ้งมาได้ก็จะนำมาเก็บไว้ในอ่างดิน ซึ่งนางก็กลัวว่าจะมี ผีเสื้อผีโพงมากินกุ้ง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ถึงบ้าน ล้างตีนและเอาถุงเท้าใส่อ่างดินซึ่งน้ำขลุกขลิกในครัวไฟ นอกชานที่โล่ง
นางกลัวแมวโพรงแมวพร้อย กลัวผีเสื้อผีโพงมาลักกินกุ้ง

(วันล้างใจ : 5)

ผีโพง ก็คือผีเสื้อหรือผีกระสือในภาคกลาง เชื่อกันว่าเป็นคนธรรมดาที่ได้รับการถ่ายทอด
ความเป็นผีจากการสืบทอดกันมา เวลาเป็นผีโพงจะไม่รู้สึกตัว กลางคืนจะมีแสงออกมาจาก
จมูกและจะหากินสัตว์ตามทุ่งนา วิธีปราบผีโพงทำได้โดยให้ไปกลับบันไดบ้านคนที่เป็นผีโพง
เขาจะขึ้นบ้านไม่ได้ตลอดรุ่ง

3.2.1.2 ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์

ไสยศาสตร์ เป็นเรื่องเกี่ยวกับเวทมนตร์คาถา ซึ่งมีอิทธิพลอย่างมากในสังคม
ชนบท เพราะดูเป็นเรื่องวิเศษ น่าเชื่อถือ มีอิทธิฤทธิ์ และไม่สามารถพิสูจน์ได้ เชื่อว่า
สามารถเป็นที่พึ่งและช่วยเหลือได้ยามยากลำบากหรือหวาดกลัว แบ่งได้เป็น การช่วยให้คลอด
แคล้ว การรักษา และการกระทำ เรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ ปรากฏความเชื่อไสยศาสตร์ใน
เรื่อง พาร้องฟ้าลั่น หล้างอย มรณกรรมของหลวงพ่อกิ่งแก้ว และครูบาฟ้าผ่า

ในเรื่องสั้นชื่อมรณกรรมของหลวงพ่อกิ่งแก้วถึงพระหนุ่มศึกษาตำราทางไสยศาสตร์
ต่างๆที่พระอาจารย์ทิ้งไว้ให้ก่อนตาย ช่วยในสิ่งที่ต้องการให้สมหวัง มีทั้งตำรามหาเสน่ห์ เสก
ดักเงินทอง สืบชะตา รวมทั้งสาธิตาลีนทอง เป็นต้น ซึ่งถือเป็นไสยศาสตร์ที่ช่วยให้คลอด
แคล้วจากสิ่งต่างๆที่ไม่ดี ให้รอดพ้นจากอันตราย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

พระหนุ่มว่าอย่าดูถูกเรานะอาจารย์ ตำรามหาเสน่ห์หลวงพ่อกิ่งแก้ว เสกโชดักเงินดักทอง
ก็ทิ้งไว้ ลดเคราะห์สืบชะตา ปลื้นดาวพลิกดวงก็ทิ้งไว้ เราจะเรียนให้ท่องทุกอย่างทุกอัน

(มรณกรรมของหลวงพ่อกิ่งแก้ว : 12)

ไอ้คนหนึ่งก็มาปลงสลดว่าไม่ควรเลยหลวงพ่อกิ่งแก้ว สองวันก่อนข้าเฝ้าแต่โมมาไหว
ก็ยังว่าจะสอนสาธิตาลีนทองให้ข้า

(มรณกรรมของหลวงพ่อกิ่งแก้ว : 13)

ในเรื่องสั้นชื่อหล้างอย เป็นเรื่องเกี่ยวกับไสยศาสตร์เป็นตอนที่หล้างกำลังคลอດลูกและมีอาการไม่ค่อยดี ทำให้ผู้เป็นพ่อนำวิธีการรักษาทางไสยศาสตร์เข้ามาช่วยให้อาการบรรเทาด้วยการว่าคาถา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ใจดีๆ ไว้อีหล้างอ้อฟอ ฟอจะว่าคาถารดหัวมึงแล้ว”

(หล้างอย : 91)

ในเรื่องสั้นชื่อฟาร้องฟาลั่น เป็นเรื่องที่ผู้ใช้ไสยศาสตร์เพื่อเอาชนะฝ่ายตรงข้ามในการแข่งขันตีกลองระหว่างสองวัด ให้ถูกกระทำด้วยการเสกสลอดเข้าห้อง และนำแผ่นยันต์ตีตารางมาติดที่กลอง ทำให้อีกฝ่ายมีอันเป็นไป ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“เป็นแต่มีงแหละ ไอน้อยทอง” ไถ่น้อยเพชรพูด “ปีก่อนถ้ามีงบหลุห้อง วัดเหนือเราก็บแพ้” “ก็วัดไถ่มันส่งสลอดเข้าห้องกู ห้องกูบหลุก็ห้องเหล็กแล้วไอน้อยเพชร”
แผ่นทองเหลืองเล็กๆ ถูกดึงออกจากปากกลองเป็นแผ่นยันต์ตีตาราง มีอักขระกำกับทุกช่อง
 ...ครูปาหน้าบูด “กูไคร่รู้ลัก ขอมเมืองไต่กับคนเมืองบ้านเราเฝจะแน มันมีอาคมกูก็มีอาคม”

(ฟาร้องกับฟาลั่น : 37,38)

ในเรื่องสั้นชื่อครูปาฟ้าผ่า เป็นเรื่องเกี่ยวกับพระทางเหนือที่เรามักเรียกว่า ครูปา ซึ่งมีคาถา รักษาคนให้หายป่วยไข้ รวมทั้งจากการโดยคุณไสย ซึ่งเป็นการใช้ไสยศาสตร์ไปทำร้ายอีกฝ่ายหนึ่งทำให้ต้องมีอันเป็นไป ดังตัวอย่างต่อไปนี้

พอเชื่อว่าพ่อถูกของหรือโดนคุณไสยประเภทลมเพลมพัด

(ครูปาฟ้าผ่า : 14)

3.2.1.3 ความเชื่อเรื่องขวัญ

“ขวัญ” เป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตน เชื่อกันว่าจะอยู่กับคนเราตั้งแต่เกิด มีทั้งหมด

32 ขวัญ ซึ่งถ้ามันอยู่กับตัวเราครบก็เป็นสิริมงคล เป็นสุขกายสบายใจ และถ้าคนตกใจหรือเสียขวัญ ขวัญก็จะออกจากร่าง เรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ ปรากฏเรื่องขวัญ ในเรื่อง นาคบาศ และหนองเขียว

ในเรื่องสั้นชื่อนาคบาศ เป็นเรื่องของแสงดี ที่มีอายุ 47 ปีแล้วแต่ยังไม่มีสามี และมีสุขภาพไม่ค่อยดี พ่อแม่ต้องคอยดูแลหาทางรักษา รวมทั้งเรื่องการรักษาเมื่อตกใจทำให้เสียขวัญ จึงต้องทำการเรียกขวัญ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ไม่ต้องกลัวแล้ว ขวัญสามสิบสองมาอยู่ตัวมึงพร้อมแล้วปู่จารย์ไปไล่เก็บเอา
ขวัญมึงมาได้ครบแล้วแสงดี ไม่ต้องกลัว เย็นลง ครูปาก็จะมามัดคอให้มึงแล้ว”

(นาคบาศ : 39)

ในเรื่องสั้นชื่อหนองเขียว เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในหมู่บ้านชนบททางเหนือแห่งหนึ่ง ถือว่าเป็นที่ๆมีผีหลวงรักษา เมื่อมีใครไปล่วงเกินหรือกระทำการที่ไม่ดีกับหนองน้ำที่ทำให้ผีหลวงไม่พอใจก็就会被กระทำ เช่นชายหนุ่มคนหนึ่งต้องเสียขวัญเมื่อไปตกปลาที่หนองน้ำ แล้วเห็นกะโหลกคนจึงร้องไม่เป็นภาษา ต้องให้พ่อแม่ไปทำพิธีเรียกขวัญ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

พ่อแม่มันร้อนนอกตกใจ แม่มันเอายาให้กิน พ่อมันเล่นมาหาพ่อเผ่าอินทา พ่อ
เผ่าก็ไปเรียกขวัญมันคืนทั้งดึกทั้งคืน”

(หนองเขียว : 157)

สุรพล ดำริห์กุล (2542: 279-281) ได้กล่าวถึงความเชื่อเรื่องขวัญว่า ตามที่เราเข้าใจกันมีความหมายอยู่ 2 อย่าง คือหมายถึง ขนที่ขึ้นเวียนกันเป็นกันหอย โดยมากมีที่ศีรษะหรืออาจมีตามร่างกายส่วนอื่นก็ได้ และอีกความหมายหนึ่งเป็นนามธรรม เป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตน คล้ายกำลังของจิต นิยมกันว่ามีอยู่ในตัวหรือประจำชีวิตมนุษย์และสัตว์ และเชื่อกันว่าถ้าขวัญอยู่กับเนื้อกับตัวก็เป็นสิริมงคลเป็นสุขสบาย ทำให้จิตใจมั่นคง แต่หากตกใจหรือขวัญเสีย ขวัญมักออกจากร่าง อาจทำให้ได้รับผลร้ายหรืออันตราย หางขวัญเสีย เสียขวัญหรือขวัญหาย จะต้องทำพิธีกรรมอย่างหนึ่งเพื่อเรียกขวัญกลับคืนมาให้คนนั้นมีสภาพจิตใจที่เป็นปกติสุข เรียกว่า พิธีเรียกขวัญหรือสู่ขวัญ ซึ่งมี 2 ลักษณะ คือ การสู่ขวัญที่ทำขึ้นเป็นประจำวัย ได้แก่ การสู่ขวัญวันเกิด โกนจุก การบวช สู่ขวัญแต่งงาน และสู่ขวัญในพิธีศพ ส่วนอีกลักษณะเป็นการสู่ขวัญในโอกาสต่างๆ เช่น ในโอกาสที่เกิดภัยพิบัติตามธรรมชาติ การต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง การสู่ขวัญหลังจากการเจ็บไข้ได้ป่วย ตลอดจนการทำขวัญในการประกอบอาชีพต่างๆ เป็นต้น

3.2.1.4 ความเชื่อเรื่องชืด

“ชืด” สำหรับคนทางเหนือแล้วถือว่าเป็นสิ่งอัปมงคล สิ่งไม่ดี สิ่งชั่วร้าย นำความทุกข์ร้อนมาให้ ตัวอย่างการกระทำที่เรียกว่า ชืด คือ การถมบ่อน้ำ การตัดโค่นต้นไม้ใหญ่ ประจำหมู่บ้าน การย้ายทางเดินซึ่งเป็นทางสัญจร การกระทำเหล่านี้ถือว่าไม่เหมาะสม ทำให้เสียหายแก่ส่วนรวม ดังนั้นคนโบราณจึงห้ามไว้ ถ้าใครทำก็จะพบกับความหายนะ ที่เรียกว่า ชืด และเมื่อมีชืดเกิดขึ้นก็ต้องทำพิธีแก้ด้วยการพิธีกรรมขอขมา ซึ่งปรากฏในเรื่อง หนองเขียว ที่มีการไปขุดลอกหนอง ทำให้ผีหลวงที่รักษาหนองไม่พอใจและลงโทษด้วยการทำให้มีคนจมน้ำตาย จึงต้องมีการทำพิธีขอขมาผีหนอง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“เอ็งไปบอกอำเภอมไม่ได้หรือไอ้สม บอกว่าอย่าลอกหนอง หนองเขียวนี้นั้นมีผี
หลวงรักษา ขุดลอกหนองระวังจะเกิดกลายเป็นชืดใหญ่อุบาทว์หลวง”

“ต้องแก้ชืด” พ่อเฒ่าประกาศ “ตั้งพิธีพิธีกรรมผีหนองตามรีตคลองก่อนเก่าเรามีมา
ก่อนอื่นต้องแก้ชืดก่อน โยงสายสัญญาณแวดล้อม เอาพระมาสวด เอาน้ำพระพุทธรณ์
พรมหนองหยาดน้ำหมายทนายอุทิศส่วนกุศล หาผีหนอง แล้วค่อยดำหัวขอขมาคารวะ
ผีหนองด้วยควายเผือกตัวควายดำตัว”

(หนองเขียว : 149,159)

ในหนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการประวัติศาสตร์ เอกลักษณะและภูมิปัญญา (2542: 243-244) กล่าวว่า ชืด หมายถึง เสนียดจัญไร ถ้าปฏิบัติแล้วไม่เหมาะสมหรือไม่ถูกต้อง มักกล่าวถึงการกระทำของคนที่ทำผิดไปจากกฎเกณฑ์หรือระเบียบข้อบังคับที่สังคมกำหนดไว้ และมักจะถูกดูต่ำว่ากล่าวและตำหนิว่าการกระทำนั้น ว่าเป็นคนชืด ทำให้ลูกหลานต่างเกรงกลัวและละอายต่อการกระทำผิด ซึ่งนับว่าเป็นการใช้ภูมิปัญญาอันชาญฉลาดมาปรับใช้ในการอบรมสั่งสอน ทำให้คนไม่กล้าทำความผิด

3.2.1.5 ความเชื่อเรื่องความฝัน

ความเชื่อในเรื่องความฝันคนไทยนี้มีมาเนิ่นนานแล้ว เป็นการเชื่อหรือตีความตามความฝันหรือที่เราเรียกว่าการทำนายฝันนั่นเอง ซึ่งบางครั้งก็เชื่อว่าความฝันเป็นลางบอกเหตุ และเหตุการณ์เกิดในฝันจะมีความสัมพันธ์กับเหตุการณ์จริง ดังที่ปรากฏในเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ เรื่อง ร่วงแล้วที่ราวป่า และแม่ช้าง

ควันยาจากกลองยารากไม้ลอยฉุนคุ่นจุมก ผัวกูไม่สบาย นางคิด ผัวกูบ่นปวดหัวปวดตัว
มาหลายวัน พ่อหมอเฒ่าเจ้ายาให้ยามาต้มมาอบก็หลายมือ มันเพียงทรงตัว ไม่ถึงทรุดแต่
ก็ไม่ดีขึ้น

(ร่วนแล้วที่ราวป่า : 114)

ในเรื่องสั้นชื่อไฟพรางเทียน กล่าวถึงการรักษาอาการเสียงหายด้วยการอมมะแว้ง
ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ซีไทอ น้ำลายสุ มันพันโคนลิ้นเสียงแหบเสียงหาย ข้าว่าอมมะแว้งขมเสียบ้าง
เพื่อเสียงจะมันฟังเหมือนเก่า”

(ไฟพรางเทียน : 30)

ในเรื่องสั้นชื่อหล้างอย กล่าวถึงการรักษาอาการเป็นลมหรือไม่มีแรง ด้วยการเอายาต้ม
ไปให้ดื่ม และมะนาวป่มเกลือคลุกยาผงแดงให้อม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

แม่เฒ่าพร้อมอีพี่และอีไก่เข้าไปช่วยเอายาต้มไปรมใต้จมูก เอามะนาวผ่าซีกป่มเกลือ
แล้วคลุกยาผงแดงพมาให้มันอม

(หล้างอย : 89)

ในเรื่องสั้นชื่อนาคบาต บอกถึงการรักษาโรคหวัด ด้วยการนำรากผากควายกับหอม
ด่วนมาตำแล้วคลุกข้าวสารแช่น้ำแล้วนำไปโปะขม่อม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

รากหญ้าผากควายกับหอมด่วนหลวงแทบไม่เคยหลุดจากขม่อมมัน เอามาตำ
คลุกกันแทรกด้วยข้าวสารแช่น้ำโขลกขะละแล้วนำไปโปะขม่อมเป็นยาแก้หวัด

(นาคบาต : 37)

3.2.2 ประเพณี

ประเพณี ถือเป็นแบบแผนของพฤติกรรมของชุมชนหมู่ใดหมู่หนึ่งที่เป็นอย่างเดียวกัน และสืบทอดต่อกันมานาน ซึ่งประเพณีถือเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านที่มีคุณค่าต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม ประเพณีของแต่ละท้องถิ่นแต่ละภาคอาจมีทั้งที่เหมือนและแตกต่างกัน ภาคเหนือมีประเพณีหลายอย่างที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา ประเพณีของชาวล้านนามีดังนี้

3.2.2.1 ประเพณีปีใหม่-สงกรานต์

วันดา เสนีเศรษฐ (2530: 35-36) เป็นประเพณีปีใหม่เมือง ที่ตรงกับวันที่ 13 14 และ 15 ในเดือนเมษายนของทุกปีถือว่าเป็นวันขึ้นศักราชใหม่แต่โบราณของชาวไทย โดยเริ่มตั้งแต่วันที่ 13 เป็นวันสังขารล่อง วันนี้ถือเป็นวันทำความสะอาด ชาวบ้านจะทำความสะอาดบ้านเรือนและร่างกาย และต้องแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าใหม่ หนุ่มสาวจะพากันไปเที่ยวตามที่ต่างๆ และมีการรดน้ำกันอย่างสนุกสนาน วันที่ 14 คือวันเนา วันนี้ถือกันว่าถ้าใครด่ากันจะทำให้ปากเน่าตามชื่อวัน และจะต้องไม่ทำผิดศีลห้า และจะต้องตระเตรียมอาหาร ขนม และสิ่งของไว้สำหรับทำบุญในวันรุ่งขึ้นเรียกว่าวันดา หรือวันสุกดิบ หลังจากนั้นหนุ่มสาวและเด็กๆ จะพากันไปขนทรายเข้าวัดและก่อเจดีย์ทราย และวันที่ 15 เป็นวันพญาวันหรือวันมหาสงกรานต์ ถือเป็นวันเริ่มศักราชใหม่โดยประเพณีจะเริ่มตั้งแต่เช้าตรู่ ชาวบ้านจะเตรียมขันดอก คือพานใส่ดอกไม้และขันข้าว สำหรับอาหารสำหรับถวายพระ หรือเรียกว่า ทานขันข้าว เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษและเจ้ากรรมนายเวรเพื่อขอโหสิกรรมต่อกัน และในตอนเช้าชาวบ้านยังนำตุงหรือธงที่เตรียมไว้พร้อมด้วยน้ำอบน้ำปรุงที่ปรุงด้วยดอกค้ายวงหรือดอกสารภีตากแห้งพร้อมด้วยน้ำขมิ้นส้มป่อย และไม้จามสำหรับคำตันโพธิ์เรียกว่า ไม้ก้ำสลี และนก ปลา นำไปสะเดาะเคราะห์ในวันนี้ด้วย ส่วนการดำหัว ในวันนี้จะทำหลังจากทำพิธีทางศาสนา มีการทำบุญ ฟังเทศน์และถวายเพลแล้วก็ทรงน้ำพระพุทธรูปพระประธานในโบสถ์วิหาร แล้วจึงไปดำหัว หรือเรียกว่า การวะผู้ใหญ่ แล้วไปทรงน้ำพระพุทธรูป เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูของชาวล้านนา ในเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ ได้ปรากฏประเพณีปีใหม่-สงกรานต์ ในเรื่องประกันชีวิต และคนแก่

ในเรื่องสั้นชื่อประกันชีวิต ลูกสะใภ้คือนางคำได้จัดเตรียมข้าวตอกดอกไม้และผ้าใหม่มาไหว้ขอขมาแม่สามีคือแม่เฒ่า เนื่องในประเพณีวันปีใหม่เมืองหรือวันสงกรานต์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ข้าซื้อเสื้อใหม่มาฝากแม่” แม่เฒ่า น้ำตาลลอบเข้า เอื้อมมือสั่นเทาออกมารับเสื้อกันหนาว
 ใหม่พรมสีน้ำตาลอย่างต้นต้น ริมฝีปากขมุขมิบอวยชัยให้พรเสียงสั้นๆ
“ข้าขอสมการะแม่” นางคำจัดขึ้นข้าวตอกดอกไม้พร้อมผ้าใหม่สำหรับหนึ่งมาด้าหัว
แม่เฒ่าในวันปีใหม่พญาวัน (สงกรานต์)

(ประกันชีวิต : 27)

ในเรื่องสั้นชื่อคนแก่ ย่านางเป็นคนแก่ที่อยู่ตามลำพังในหมู่บ้านชนบท แต่ชาวบ้านและ
 ลูกหลานในหมู่บ้านก็ให้ความรักเคารพนับถือแก่เมื่อถึงวันปีใหม่ โดยนำน้ำส้มป่อยมาด้าหัวขอ
 พรแบบประเพณีทางเหนือ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

...เมื่อด้าหัวปีใหม่ผ่านมา ลูกหลานมันเอาน้ำส้มป่อย เอาของส้มของหวาน
มาด้าหัวย่าเฒ่า อีย่าเฒ่าก็รู้สึกน้ำตาไหล คุณคนเดียวเฒ่าแก่หัวขาวแล้ว บใช้ลูก
 ออกเฝ้าหลานออกหน่อสักคน แต่มันก็รักก็แพงย่าเฒ่า

(คนแก่ : 45)

3.2.2.2 ประเพณีงานบุญเดือนยี่เป็ง

วนิดา เสนีเศรษฐ (2530: 40) ได้กล่าวว่าเป็นประเพณีที่มีมานาน เป็นการลอยเคราะห์
 ลอยบาปไปในแม่น้ำ เพื่อส่งอันสงฆ์ผลบุญไปสู่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว และเพื่อบวงทรวง
 เทวดาเทพเจ้าต่างๆอีกทั้งบูชาพระพุทธรูป รวมทั้งขอมาพระแม่คงคา มีการลอยกระทงเล็ก
 คือกระทงส่วนตัว ซึ่งนิยมนำไปลอยในคืน 14-15 ค่ำ ส่วนกระทงใหญ่จะมีการประกวดแข่งขัน
 โดยความร่วมมือของหลายฝ่าย เพื่อความสนุกสนานครึกครื้นเป็นสำคัญ อาจมีการประกวด
 อย่างอื่นด้วยแล้วแต่ท้องถิ่น ซึ่งเป็นการผสมผสานประเพณีของสังคมและศาสนาเข้าด้วยกัน
 ในเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ ได้ปรากฏประเพณีงานบุญเดือนยี่เป็ง ในเรื่อง รถยนต์จะไป
 ไหน และแข่งโคม

ในเรื่องสั้นชื่อรถยนต์จะไปไหน กล่าวถึงหมู่บ้านชนบททางภาคเหนือ ที่ได้จัดประเพณี
 การทำบุญฟังเทศน์ที่มีการจัดสืบทอดต่อกันมานาน เรียกว่าเทศน์มหาชาติสิบสามกัณฑ์ซึ่งจัด
 ภายในวันเดียว จะจัดขึ้นในเดือนยี่เป็ง คือวันเพ็ญเดือนสิบสองซึ่งตรงกับวันลอยกระทง ดัง
 ตัวอย่างต่อไปนี้

เมื่อหมอกเหมยเหือดหาย เดือนยี่เพ็ง (เพ็ญเดือนสิบสอง) มีประเพณีที่สืบทอดกันมานานช้านั้นคือการทำบุญฟังเทศน์มหาชาติสิบสามกัณฑ์ในวันเดียว มันเป็นงานบุญที่ยิ่งใหญ่ไม่แพ้ประเพณีดำหัวปีใหม่

(รถยนต์จะไปไหน : 62)

ในเรื่องสั้นชื่อแข่งโคม เป็นเรื่องเกี่ยวกับกิจกรรมการแข่งโคมของชาวบ้านภาคเหนือในชนบท ในเดือนยี่เพ็ง โดยมีประเพณีที่เกี่ยวกับกิจกรรมทางศาสนาด้วยคือปอยบุญมหาชาติ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เดือนยี่มาถึงพร้อมสายลมอ่อนพัดจอย...สาวหนุ่มคำนึงถึงประเพณียี่เพ็งม่วนวันสนุกนัก
ฝ่ายคนเฒ่าคนแก่กลับนึกถึงปอยบุญมหาชาติ

(แข่งโคม : 95)

3.2.2.3 ประเพณีงานปอยหลวง

วนิดา เสนีเศรษฐ (2530: 39) ได้กล่าวว่าเป็นงานฉลองถาวรวัตถุของหมู่บ้าน เช่น โบสถ์ วิหาร ศาลา เจดีย์ เป็นต้น จะฉลองในเดือน 5-7 เหนือ เพราะเป็นระยะที่ชาวบ้านว่างจากการงาน ต้องตกลงกันว่าจะจัดงานฉลองเมื่อใด เมื่อตกลงกันได้แล้วก็เตรียมจัดเตรียมข้าวของทั้งที่เป็นส่วนรวมและส่วนตัว ส่วนรวมนั้นต้องเตรียมบอกบุญ โดยมีการแห่ครัวทาน เพื่อจะได้มาร่วมทำบุญ มีการทำความสะอาดวัด ประดับประดาด้วยธงทิว กระดาษสายรุ้ง รวมทั้งเตรียมต้อนรับแขกต่างบ้าน เตรียมการฟ้อนรำและการละเล่นต่างๆเพื่อที่จะร่วมขบวณ สำหรับส่วนตัว ต้องมีการเตรียมต้อนรับญาติพี่น้องต่างบ้าน ในวันฮอนครัวหรือวันดา ต้องเตรียมสุราอาหารไว้ต้อนรับ พอรุ่งขึ้นก็มีการแห่ครัวทานมาร่วมแล้วนำมาถวายวัด และในวันงานทุกคนจะแต่งตัวกันอย่างสวยงามในเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ ได้ปรากฏประเพณีงานปอยหลวงในเรื่อง กระหรีกลับบ้าน

ในเรื่องสั้นเรื่องกระหรีกลับบ้าน กล่าวถึงชื่อแตงสา ที่ทำงานเป็นผู้หญิงขายบริการอยู่ที่กรุงเทพฯ แล้ววันหนึ่งก็ได้กลับบ้านมาเยี่ยมครอบครัวที่ชนบททางภาคเหนือ ซึ่งเป็นช่วงที่ตรงกับประเพณีงานปอยหลวงพอดีเป็นงานปอยสมโภชพระเจ้า เป็นงานบุญที่มีทั้งกิจกรรมทางศาสนาและงานรื่นเริงสนุกสนานทั้งการฟ้อน มีดนตรี ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ไอ้โง่ซนที่เพลงแล้วเริ่มประกาศว่า...สิบสองคำพรั่งนี้เราจะมิบุญใหญ่เป็นงานปอยสมโภช

พระเจ้า ผูกสาวช่างฟ้อนทั้งหลาย พ่อหลวงให้ประกาศด่วนว่ารีบมาซ่อมฟ้อนได้แล้ว...

ผูกสาวช่างฟ้อนกำลังซ่อมฟ้อน เสียงแห่ตะตึงโนงอันเป็นดนตรีฟ้อนเล็บยังดังอยู่

สิบสองคำ ผูกชุมชนชาวบ้านตื่นก่อนไก่ วันนีวันบุญ พี่น้องต่างบ้านจะมาหลวงหลาย...

เสียงฆ้องเสียงกลองก็แห่โหมประโคมก้อง ตุงโยหรือธงไชยแขวนสูงปลายเสาไม้รวกปลิวไหว

เล่นลม...

(กะหรีกลับบ้าน : 70,72)

จากการศึกษาวัฒนธรรมด้านประเพณีของชาวเหนือในเรื่องของมาลา คำจันทร์ พบว่ามีประเพณีสงกรานต์เป็นประเพณีตามเทศกาลต่างๆ ประเพณีงานบุญเดือนยี่เป็งและประเพณีงานปอยหลวงเป็นประเพณีที่เกี่ยวกับศาสนา จะเห็นว่าชาวไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธจึงมีประเพณีที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา

3.2.3 การแต่งกาย

การแต่งกายของแต่ละชาติแต่ละกลุ่มชนเป็นสิ่งที่ช่วยให้เราเข้าใจวัฒนธรรมได้ทั้งที่เป็นแบบดั้งเดิมและที่รับจากที่อื่น สำหรับในประเทศไทยแต่ละภาคก็มีลักษณะของเครื่องแต่งกายที่แตกต่างกันออกไป โดยมีเหตุปัจจัยหลายอย่าง เช่นจากสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ การรับและการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม เป็นต้น

สำหรับทางภาคเหนือก็มีการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ ดังเช่นเสื้อผ้าผลิตจากงานหัตถกรรมพื้นบ้าน ที่มักจะทำครบวงจร ตั้งแต่ปลูกฝ้ายเอง นำฝ้ายมาทำเป็นเส้นด้าย และทอเป็นผืนด้วยก็ทอผ้าแล้วนำมาตัดเย็บใช้ผู้หญิงเป็นเครื่องแต่งกาย ในระยะแรกการแต่งกายเป็นแบบง่าย ๆ ทำเป็นผืนผ้ารูปสี่เหลี่ยม เช่นผ้าซิ่น ผ้าโพกหัว ผ้าสบง เป็นต้น ต่อมาภายหลังจึงตัดเย็บเป็นเสื้อและกางเกง เช่น ผ้าถุงสำเร็จรูป การแต่งกายที่มีกล่าวถึงในเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ จะปรากฏในเรื่อง เมืองเชมศรี ชีวิตที่หายไป วันล้างใจ และกะหรีกลับบ้าน

ในเรื่องสั้นชื่อเมืองเชมศรี เป็นเรื่องของครอบครัวนางแดงกับนายไว ที่ใช้ชีวิตอยู่ในจังหวัดแพร่ มีสภาพแวดล้อมเป็นแบบชนบท สำหรับการแต่งกายก็จะเป็นแบบเรียบง่ายเหมาะสมกับการทำงาน จากตัวอย่างที่ยกมาจะเห็นว่านางแดงสวมผ้าถุงและปะชุนเสื้อที่เรียกว่าเสื้อม่อฮ่อม เสื้อม่อฮ่อมเป็นเสื้อที่ทำจากผ้าฝ้ายสีขาวและนำมาย้อมสีครามและตัดเย็บใส่เป็นทั้งเสื้อและกางเกง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นางแดงเมียแกะปะขุนเสื้อม่อฮ่อมเต็มชีเห่งอยู่ใกล้ไฟ (ผ้าทางจังหวัดแพร่)

นางแดงหนีบชายผ้าถุงมิดชิด...

(เมืองเชมศรี : 9,12)

ในเรื่องสั้นชีวิตที่หายไป เป็นเรื่องที่เกิดกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมที่จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งกล่าวถึงพ่อเฒ่าที่มีชีวิตอยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงต่างๆ แต่ถึงอย่างไร แก่ก็ยังชีวิตที่เป็นแบบเดิมๆ ดังเช่นเสื้อผ้าที่ใส่ก็ยังเป็นเสื้อผ้าพื้นเมืองอยู่ นั่นก็คือเสื้อม่อฮ่อม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

แก่มักสวมเสื้อม่อฮ่อมเป็นสัปดาห์จางๆ หลังเสื้อมักจะโชกเหงื่อเปียกเป็นวง

(ชีวิตที่หายไป : 29)

ผ้าหม้อฮ่อม เป็นเอกลักษณ์ของ คนทางภาคเหนือโดยเฉพาะแห่งกำเนิดคือที่จังหวัดแพร่ เป็นการแสดงถึงภูมิปัญญาและเทคโนโลยีของบรรพบุรุษอีกอย่างหนึ่ง เพราะได้มีการนำเอาวัตถุดิบธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม ปัจจุบันผ้าหม้อฮ่อมเป็นที่รู้จักและนิยมใช้กันโดยทั่วไป วัตถุดิบที่ใช้ในการทำผ้าหม้อฮ่อม ได้แก่ ดันครามหรือตันฮ่อมสำหรับหมักเป็นน้ำฮ่อมเพื่อสกัดให้ได้สีสำหรับย้อมผ้า ผ้าทอมือหรือผ้าดิบสำหรับตัดเย็บแล้วนำมาย้อมด้วยน้ำฮ่อม น้ำต่างจากสีเถ้าสำหรับผสมของสีฮ่อม และแป้งมันสำหรับลงผ้าหม้อฮ่อมเพื่อให้รัดเรียบง่าย

ในเรื่องสั้นชื่อวันล้างใจ เนื้อเรื่องเกิดที่จังหวัดแพร่ กล่าวถึงสภาพแวดล้อมในชนบทและผู้คนทางภาคเหนือ ผ่านตัวละครคือนางคำ ที่มีอาชีพจับสัตว์น้ำ การแต่งกายของนางคำก็เป็น การแต่งกายแบบคนพื้นเมืองภาคเหนือ เวลาไปวัดก็จะใส่เสื้อผ้าใหม่ที่ดูดีสวยงาม เสื้อก็จะเป็นเสื้อคอกลมและนุ่งผ้าซิ่นหรือผ้าถุงที่มีเชิงดำดูสวยงาม แต่เมื่อวันทำงานปกติก็จะใส่เสื้อม่อฮ่อม และผ้าซิ่นที่เป็นผ้าฝ้ายผืนเก่า ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เปลี่ยนเสื้อผ้าใหม่ เป็นเสื้อคอในกล้วยแบบเก่าแต่เมื่อยังสาวนุ่งกับซิ่นเขียวเชิงดำ

ก็งามดีแท้เอากระเช้าคล้องแขนแล้วลงเรือนไปวัด

นางคำเปลี่ยนเสื้อผ้าเป็นเสื้อย้อมม่อฮ่อมเมืองแพร่กับซิ่นผ้าฝ้ายผืนเก่า

(วันล้างใจ : 7)

ในเรื่องสั้นชื่อกะหรี่กลับบ้าน เป็นเรื่องของผู้หญิงคนหนึ่งชื่อแตงสา ที่ทำงานเป็นผู้หญิงขายบริการอยู่ที่กรุงเทพ แล้ววันหนึ่งก็ได้กลับบ้านมาเยี่ยมครอบครัวที่ชนบททางภาคเหนือ การแต่งกายและการซื้อของฝากก็จะเป็นแบบที่ทันสมัย ดูจากที่ซื้อเสื้อผ้ามาฝากแม่กับพ่อ ก็จะเป็นแบบเสื้อผ้าสำเร็จรูป ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ลูกสาวรัตเอาแม่แน่นเข้าแล้วผละไปเปิดกระเป๋าทียบเอาผ้าถุงสำเร็จรูปกันเสื้อแขน
กระบอกออกมา “อันนี้ของอีแม่ เอาไว้ถุงไปวัด” ยัดของใส่มือแม่ แล้วหยิบขึ้นมามาก
 “อันนี้เสื้อพระราชทาน ของอีพ่อ ในถุงหมี่นี้เป็นของน้องๆมัน”
 (กะหรี่กลับบ้าน : 72)

จากเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ พบการสะท้อนวัฒนธรรมทางการแต่งกายพื้นเมือง ซึ่งการแต่งกายของคนชนบททางภาคเหนือ จะมีการแต่งกายที่เป็นแบบเรียบง่ายผลิตเองและใช้เองโดยนำมาจากผลิตผลทางธรรมชาติแล้วมาแปรรูป คือผ้าย แต่ในปัจจุบันเมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไปการแต่งกายก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย คนที่จะแต่งกายแบบพื้นเมืองอยู่ก็จะเป็นผู้สูงอายุและจะมีจำนวนน้อยลงทุกวัน การแต่งกายแบบพื้นเมืองก็อาจจะหมดไปในที่สุด และอนาคตเราจะเห็นได้แต่ในเฉพาะเทศกาลหรือการจัดแสดงเท่านั้น

3.2.4 ภาษา

สำหรับ 8 จังหวัดในภาคเหนือคือ เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย พะเยา แพร่ น่านและแม่ฮ่องสอน จะมีภาษาที่ใช้ติดต่อสื่อสารกันคือภาษาถิ่นเหนือ หรือที่เรียกว่า คำเมือง ในเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ มีภาพสะท้อนวัฒนธรรมด้านภาษาอยู่เกือบทุกเรื่องเพราะเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นภาคเหนือจึงมีการใช้ภาษาคำเมืองเป็นบทสนทนาและเล่าเรื่องโดยตลอด จึงขอยกตัวอย่างในเรื่องสั้นเรื่อง เจ้าที่ ประกันชีวิต รถยนต์จะไปไหน ไฉ่เตี๋ยง และวันล้างใจ

ในเรื่องสั้นชื่อเจ้าที่ เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในชนบทภาคเหนือ คำที่ปรากฏ คือคำว่า “พ่อละอ่อน” หมายถึงพ่อเด็กหรือพ่อของลูก ละอ่อน ในภาษาคำเมืองแปลว่าเด็กหรือถ้าเป็นคำที่ตามหลังคำว่า พ่อหรือแม่ ก็จะแปลว่าลูก ถ้าเป็นผู้หญิงก็จะเรียกว่า แม่ละอ่อน ก็แปลว่าแม่ของลูก ในเรื่องเป็นการสนทนาระหว่างภรรยา กับสามี ที่ภรรยาเรียกสามีกินข้าว ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“พ่อละอ่อนกินข้าวเถอะ”

(เจ้าที่ : 10)

ในเรื่องสั้นชื่อประกันชีวิต เป็นเรื่องที่เกิดที่จังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดทางภาคเหนือของไทย คำที่ปรากฏและชาวบ้านจะคุ้นเคยคือคำว่า “พ่อหลวง” ซึ่งเป็นคำที่เรียกผู้เป็นหัวหน้าหมู่บ้าน คำว่าหลวง แปลว่า ใหญ่ การเรียกชื่อผู้นำหมู่บ้านว่า พ่อหลวง แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านเคารพนับถือและการปกครองดูแลเป็นไปอย่างใกล้ชิดเหมือนพ่อลูก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

สี่ห้าวันต่อมาพ่อหลวงก็ตีกะหลกประชุมลูกบ้านเกี่ยวกับประโยชน์ของการประกันชีวิต

(ประกันชีวิต : 20)

อีกคำหนึ่งที่น่าสนใจในเรื่องประกันชีวิต คือคำว่า “อ้อย” ในภาคเหนือแปลว่า ย่าหรือยาย เป็นคำที่เด็กๆทางภาคเหนือจะพูดกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“อ้อย อ้อย” ไฉ่หนูวัยแปดเก้าขวบวิ่งพาหน้าตาขมุกขมอมมาหาแม่เฒ่า

(ประกันชีวิต : 20)

ในเรื่องสั้นชื่อรถยนต์จะไปไหน เรื่องนี้ที่เกิดในจังหวัดเชียงใหม่และเชียงราย เป็นการบอกเล่าถึงสภาพหมู่บ้านและการทำนา ภาษาคำเมืองที่ปรากฏคือคำว่า “ผ้าตัวบ” แปลว่าผ้าห่ม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

อยากจะได้ ผ้าตัวบ

(รถยนต์จะไปไหน : 58)

คำที่พบในเรื่องสั้นชื่อรถยนต์จะไปไหน เป็นคำที่ใช้เรียกสถานที่ คือคำว่า “ป่าเฮ่ว” แปลว่า ป่าช้า คือที่ๆเรานำคนตายไปเผาศพนั่นเอง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“แบ่งสามก็ได้ครูแต่ต้องไปแบ่งกันในป่าเฮ่ว”

(รถยนต์จะไปไหน : 59)

ในเรื่องสั้นชื่อไอ้เตี้ย เป็นเรื่องของยายหลาน ที่ใช้ชีวิตอยู่ในชนบททางภาคเหนือ มีคำที่หลานคือเตี้ยพูดกับยาย ว่า “อิตบ่” แปลว่า เหนื่อยไหม อิต แปลว่า เหนื่อย และ บ่ เป็นคำถามแปลว่า ไหม ซึ่งเป็นการถามที่แสดงความห่วงใยที่มีต่อกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ยายอิตบ่?”

“อิต บ่อิตจะไต หาบหนักจะตาย”

“ยายอิตก็เปลี่ยนเตี้ยหาก็ได้”

(ไอ้เตี้ย : 21)

ในเรื่องสั้นชื่อวันล้างใจ เป็นเรื่องที่เกิดจังหวัดแพร่ กล่าวถึงสภาพแวดล้อมในชนบทและผู้คนทางภาคเหนือ ผ่านตัวละครนางคำ ที่มีอาชีพจับสัตว์น้ำ ภาษาคำเมืองที่มีในเรื่องนี้คำว่า ขบหัว แปลว่า ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ไอ้ยายกับไอ้น้องมันขบหัวกัน”

“ขบหัวกัน แล้วเป็นไฉสุบตี “

(วันล้างใจ : 4)

จากการสะท้อนวัฒนธรรมทางภาษาพื้นเมืองของมาลา คำจันทร์ พบว่าเป็นภาษาที่มีลักษณะเฉพาะ โดยรวมแล้วจะมีความแตกต่างกับภาษาไทยกลาง ทั้งในด้านของเสียงและความหมาย

3.2.5 วรรณกรรม

วรรณกรรมพื้นบ้านที่ปรากฏในเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ เป็นวรรณกรรมประเภทลายลักษณ์ ภาษาที่ใช้บันทึกจะเป็นภาษาไทยถิ่นเหนือหรืออักษรล้านนา ตามเนื้อหาของเรื่องแล้วจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา จักรวาลศาสตร์และเรื่องทั่วไปด้วย

วรรณกรรมที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับพุทธศาสนา เป็นวรรณกรรมที่มีควบคู่กับศาสนาพุทธมาช้านานแล้ว ถือได้ว่าเป็นเรื่องเล่าหรือเป็นตำนานของศาสนาพุทธที่สอนแทรกคำสอนคติสอนใจต่างๆ มักจะนำมาเทศน์ในงานพิธีทางศาสนา สำหรับเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ ปรากฏในเรื่อง รยยนต์จะไปไหน และหมู่บ้านคนบาป

ในเรื่องสั้นชื่อรถยนต์จะไปไหน เมื่อถึงช่วงเดือนสิบสอง ในชนบททางภาคเหนือก็จะมีประเพณีที่เกี่ยวกับทางศาสนา คือการทำบุญฟังเทศน์มหาชาติสิบสามกัณฑ์ ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอดีตชาติของพระพุทธเจ้า คือเรื่องพระเวสสันดรชาดก เชื่อกันว่าใครฟังครบสิบสามกัณฑ์ จะได้นำบุญและเมื่อตายแล้วจะได้พบพระศรีอาริยมุตไตรย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

พวกเขาทำได้เพียงเป็นเจ้าของศรัทธาปีละกัณฑ์ เริ่มแต่ ทศพร หิมพานต์ ไปสิ้นสุดที่นครกัณฑ์ พระเวสสันดรกลับครองเมืองในปีที่สิบสามโนน
...ใครฟังครบพันถือน้ำถึงด้วยอันสงฆ์พร้อมมีสิทธิ์ได้พบพระศรีอาริยมุตไตรย

(รถยนต์จะไปไหน : 63)

ในเรื่องสั้นชื่อหมู่บ้านคนบาป เป็นเรื่องของหลวงพี่รูปหนึ่งที่ทำผิดศีลธรรมคือมีสัมพันธ์กับสีกาที่ชื่อแม่ออกแสงหญิงม่าย แต่พยายามหักห้ามใจและพฤติกรรมของตนเองและแม่ออกแสงด้วยคำพูดที่เปรียบเทียบกับวรรณกรรมทางศาสนาเรื่องพระเวสสันดร ว่าในยามคำคั้นหญิงชายไม่ควรพบเจอกันเพราะไม่สมควร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“แม่ออกบ่ดีมา เมื่อคำเมื่อคั้นเป็นยามวิกาล สุดแต่มหาเวสสันดรจะเจ้ากับนางมัทรีก็ยังบ่อยู่ร่วมกัน แม่ออกบ่ดีมา บ่มีมาแท้ๆ”

(หมู่บ้านคนบาป : 82)

วรรณกรรมพื้นบ้านที่เป็นนิทานประเภทจักรๆวงค์ๆและเรื่องทั่วไป คำประพันธ์ที่ใช้แต่งเรียกว่า ธรรมคำว โคลง และคำวเป็นต้น แต่สำหรับที่ปรากฏในเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ จะเป็นวรรณกรรมที่แต่งด้วยคำว คือเรื่อง หงส์หิน (ผู้แต่งคือเจ้าสุริยวงค์ แต่งในสมัยรัชกาลที่ 5) ที่ปรากฏในเรื่องสั้น ไฟพรางเทียน

ในเรื่องสั้นชื่อไฟพรางเทียน เป็นเรื่องของผู้อ่านคนหนึ่งที่ต้องพบกับการเปลี่ยนแปลงที่สิ่งใหม่ต้องเข้ามาเกี่ยวข้องในชีวิต จนรู้สึกวาทบาทของตัวเองกำลังหมดไปเหมือนแสงเทียนที่ถูกแสงไฟพราง แต่เขาก็ยังมีความสุขกับสิ่งเก่าๆ อย่างหนึ่งก็คือการได้เล่าเรื่อง หงส์หิน ให้หลานๆฟัง ดังข้อความต่อไปนี้

วันนี้จะเล่าเรื่องราวเจ้าหงส์หินให้มันฟัง...หยิบเอาพับหลังหรือสมุดข่อยโบราณออกมา

ชักหงส์เลียบเลาะ	นิเวศน์คำใส
เห็นยอดนางวัย	ผิวใสสว่างสร้อย
มุขวดี	รูปงามอ้อยหล้อย
เป็นธิดาแพง	แห่งยักษ์
เนตรขนง	ก็สมพระพักตร์
ตาสอดดั้น	แลองค์
เห็นเนตรน้อง	ต้องเนตรตาตน
เหมือนไพลน	วาววับวู๋ใหม่...

(ไฟพรางเทียน : 25)

ภาพสะท้อนที่เกี่ยวกับวรรณกรรมพื้นบ้านในเรื่องสั้น ของมาลา คำจันทร์เป็นวรรณกรรมที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับศาสนาและเรื่องต่างๆของชาวเหนือ ซึ่งนับได้ว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่ทรงคุณค่าทั้งด้านอารมณ์ สังคมและสติปัญญา ควรอนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่ตลอดไป

3.2.6 เครื่องดนตรี

ดนตรีเป็นวัฒนธรรมที่สำคัญที่แสดงถึงความคิดสร้างสรรค์จินตนาการและสุนทรีย์ภาพที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะในแต่ละท้องถิ่น ทางภาคเหนือก็เช่นกันมีดนตรี ที่มีลักษณะเฉพาะตัวเป็นเอกลักษณ์ อนุรักษ ปัญญาวัฒน์ (2538: 26) ได้กล่าวไว้ว่า เครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาเป็นเครื่องดนตรีที่มีมาแต่โบราณแต่มีอาจกำหนดตายตัวว่าขึ้นไหนเกิดก่อนเกิดหลัง เครื่องดนตรีล้านนาไทยที่มีอยู่ในอดีต มักจะเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการไปเกี่ยวสาวของบรรดาหนุ่มๆ เสียเป็นส่วนมาก มักเป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องดีด ส่วนเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสี เครื่องตีและเครื่องเป่าจะมีกระจัดกระจายตามต่างๆ มิได้รวบรวมกันเป็นวงเหมือนสมัยนี้ ซึ่งประเภทของเครื่องดนตรีก็มีลักษณะเช่นเดียวกับภาคอื่น คือมี 4 ประเภท คือ

1. ประเภทเครื่องดีด เช่น พิณ ซึง
2. ประเภทเครื่องสี เช่น สะล้อ ซอ
3. ประเภทเครื่องตี เช่น กรับ ข้อง ฉิ่ง
4. ประเภทเครื่องเป่า เช่น ปี่ แ่น ปี่ซอ

เรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ มีภาพสะท้อนเครื่องดนตรีอยู่ในเรื่อง เจ้าพ่อ
เรื่องสั้นเรื่องนี้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องเจ้าเข้าทรง เป็นที่พึ่งของชาวบ้านในยาม
ที่มีเรื่องหรือมีปัญหาและแก้ไม่ได้ก็ไปขอความช่วยเหลือจากเจ้าพ่อคอยบอกทางแก้ไข ซึ่งใน
การเข้าทรงต้องมีพิธีกรรมต่าง ๆ การร้องรำทำเพลงและเสียงดนตรีจากเครื่องดนตรีพื้นบ้านก็เป็น
ส่วนประกอบหนึ่งของการทำพิธี ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เงาต้นไม้ย้ายมาอยู่ทางตะวันออก บนหอคับคั่งไปด้วยเจ้าพ่อเจ้าแม่เสียวรักเสียวแพงของ
เจ้าพ่อพญาแมนทั้งนั้น สะล้อซอซึงคุมวงกันอยู่มุ่มมอ ลูกเก็บลูกหาของเจ้าจับกลุ่มกันอีก
มุ่มเพลงพื้นเมืองกังวานเรีงว่า ขลุ่ยพลิพลิวเสียงสูง สะล้อกับซึงไล่ล้อหยอกเอนกัน เจ้าพี่
เจ้าน้องตัวสั้นพะพับก็ดัดฟ้อนฟายมือ เจ้าพ่อพญาแมนก็คักคักผึ่งผาย ฟ้อนท่าบมะผาบ
เสียงดังเพียะพะก้าวกรายลงหอมมาฟ้อนลานดิน...

กลองสองหน้ากระแทกกระทั้น กลองแฉวงกระทบเป็นจังหวะปึงๆปึงๆ เพลงพื้นบ้าน
ดั้งเดิมปรับเปลี่ยนลีลามมาเป็นลูกทุ่งประยุกต์ เอาทำนองเพลง... ตัวอ้ายเกิดมาเป็นคน
สิ่งตึง...พี่น้องชาวบ้านป้อนปากกระซิบกระซาบกัน

(เจ้าพ่อ : 76,77)

จากข้อความที่กล่าวมาจะเห็นถึงเครื่องดนตรีที่หลากหลายประเภท มีทั้งประเภทเครื่อง
ดีด สี ตี และเป่า ครบเป็นวงเลยก็ว่าได้ เครื่องดนตรีแต่ละชนิดก็มีลักษณะเฉพาะดังนี้คือ

ขลุ่ย เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่า ซึ่งมีเหมือนขลุ่ยทั่วไป

สะล้อ เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสี มีลักษณะคล้ายซอฮู้ แต่มีเสียงแหลมสูง มีคัน
ชักอยู่ข้างนอกคล้ายซอสามสาย มี 3 ขนาด คือเล็ก กลาง ใหญ่

ซอ เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสี มีลักษณะคล้ายสะล้อ

ซึง เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องดีด ที่นิยมเล่นกันมาก เป็นเครื่องดนตรีที่มีมาแต่
โบราณ นิยมทำด้วยไม้ประดู่เพราะทำให้เกิดเสียงไพเราะ ปัจจุบันนิยมใช้ไม้สักเพราะประดู่
ให้สวยงามได้ง่ายกว่าไม้ประดู่ มีทั้งสองสายและสี่สาย เวลาดีดใช้ถือแนบหน้าอกทางด้านมือ
ซ้าย ส่วนมือขวาถือไม้ดีดที่ทำด้วยเขาหรือกระดูกสัตว์ดีด ใช้บรรเลงเดี่ยวหรืออาจรวมกับวง

กลอง เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องตี มีหลายชนิด เช่นกลองสะบัดชัย กลองกันยาว
กลองปู้เจ้า กลองเท่งเทิง กลองปู้จา เป็นต้น แต่สำหรับกลองที่กล่าวถึงในเรื่องคือ กลองแฉวง
หรือตึงโอง เป็นกลองของอาณาจักรล้านนาไทยไม่ต่ำกว่า 800 ปี เป็นกลองขนาดใหญ่ตัว
กลองทำด้วยไม้เนื้ออ่อน หรือไม้เนื้อแข็ง ใช้วางบนล้อเลื่อนขณะเข้าขบวนแห่ ใช้ตี
ประกอบการฟ้อนรำพื้นเมือง หรือใช้ตีภายในวัด

สำหรับการฟ้อน ก็ถือว่าเป็นนาฏศิลป์พื้นเมืองทางภาคเหนือ แสดงพร้อมกันเป็นชุดๆไม่ดำเนินเป็นเรื่อง ทำทางกรัดกรายร้ายรำแม้จะไม่มี ความหมาย นอกจากความสวยงาม ศิลปะของการฟ้อนอยู่ที่ความพร้อมเพรียง และความอ่อนช้อยของท่ารำแสดงเป็นหมู่ ถ้าแสดง กลางแจ้งจะให้ผู้ฟ้อนเป็นจำนวนมาก การฟ้อนมีประเภทใหญ่ๆคือ ฟ้อนเมือง ฟ้อนมาน ฟ้อนเงี้ยว

3.2.7 เพลงพื้นบ้าน

ในส่วนของบริษัทเพลงท้องถิ่นทางภาคเหนือ ซึ่งเนื้อร้องในบทเพลงเป็นวรรณกรรม พื้นเมืองที่ให้คุณค่าด้านความบันเทิงใจ และคติข้อคิดสอดแทรกอยู่ และสะท้อนให้เห็นสภาพ ชีวิตความเป็นอยู่ของท้องถิ่นพื้นบ้านในแง่มุมต่างๆ มีลักษณะเป็นคำอ่ำ จ้อย ซอ ละครซอ และเพลงกล่อมเด็ก สำหรับเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ เพลงพื้นบ้านปรากฏอย่างชัดเจนอยู่ในเรื่อง เมืองเชชมศรี ชีวิตที่หายไป คนแก่ และวันล้างใจ

เพลงกล่อมเด็ก

ในเรื่องสั้นชื่อเมืองเชชมศรี เป็นเรื่องที่กล่าวถึงครอบครัวของนายไวและนางแดง มีชีวิตที่อดมื้อกินมื้อ มีอาชีพที่รับจ้างทั่วไปเล็กๆน้อยๆ แม่และพ่อมักฝากความหวังไว้กับห่วย และความสุขกับเรื่องหรือความคิดในจินตนาการที่สังคมสุขสมบูรณ์อย่างเมืองเชชมศรี ในส่วนของลูกๆก็มีการช่วยเหลือพ่อแม่ทำงานบ้านและดูแลกันเองแบบพี่ดูแลน้อง ดังตัวอย่างที่ว่า

อิตีกับอีน้อยร้องเพลงอยู่ในห้องด้วยกัน เสียงของสองพี่น้องร้องคลอฟังๆก็เพลินดี

ลิกก้องก่อ	บ้ายอคงแคง
ป่าแคว้งสุก	ปลาตุกเนา
หัวเข่าปม	หัวนมปัว
ปิดจะลิ่ว	ตกน้ำแม่กวง
สาวนมหลวง	มานั่งปั้นฝ้าย
ปั่นบได้ ไห่โงๆ ไห่โงๆ	

เสียงอีน้อยลูกคนถัดท้ายหัวเราะคิกๆ มันคงเล่นลิกก้องก่อกันอยู่...อิตีคงนอนหงาย ชันเข้าตั้ง ขึ้น อีน้อยนั่งทับหลังตื่นพี่มัน เอามือกอดเข้าพี่มันร้องไปด้วยกัน อิตัวพี่ก็ยกเข้าขึ้นลงไปด้วย

(เมืองเชชมศรี : 13)

จากการร้องเพลงของลูกๆคืออีดำที่เป็นพี่และอีน้อยที่เป็นน้อง แสดงให้เห็นถึงการที่พี่ต้องคอยดูแลน้องแทนแม่ที่ออกไปทำงาน โดยในเพลงกล่อมเด็กที่เคยได้ยินได้ฟังมาใช้ร้องและเล่นกับน้อง มีชื่อว่าเพลงสีกก้องก้อง ซึ่งเป็นเพลงที่ใช้เป็นการกล่อมให้เด็กหลับ เนื้อเพลงบรรยายถึงเรื่องราวต่างๆ เพื่อให้เด็กเกิดความสุขสนุกสนานเพลิดเพลิน

บทขับคำว้าและบทขับจ้อย

ในเรื่องสั้นชื่อชีวิตที่หายไป เป็นเรื่องของชายคนหนึ่งที่กำลังถึงความทรงจำตั้งแต่เด็กจนโตเกี่ยวกับเรื่องต่างๆที่จังหวัดเชียงใหม่ ในสิ่งที่เห็นและประสบกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมมีการเปรียบเทียบและรำลึกเรื่องราวต่างๆหลายอย่าง อย่างหนึ่งที่จำได้ก็คือบทขับบทจ้อย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ในครั้งนั้นบทขับคำว้าและเสียงซึ่งยังดำรงบทบาทอยู่สูง ตกตึกน้ำค้างต้อง ลมพัด
หวิวๆมีเสียงซึ่งล่องลอย บทขับบทจ้อยของหนุ่มอกหนาวยังพอจำได้กระต่อนกระแท่น

แสนวิตก	หัวอกแตกมัน
ผ่อดูดาวช้าง	เข้าฝ้าปลอมเหมย
สาเหยสาว	พี่หันหน้า...
สาวเหยสาว	ชายมาพูน้อง
หวังเป็นคู่ป่อง	รอยแผลง
ยามเดือนส่องฟ้า	ดาวก็ดับแสง
พี่เหลียวผ่อแยง	เคหาแห่งเจ้า
พี่ปรักไผ	เท่านายน้องหน้า
ในโขงชมพุลุ่มฟ้า	

(ชีวิตที่หายไป : 28)

บทเพลงดังกล่าวเป็นการขับลำนำอย่างหนึ่งของชาวเหนือ เรียกว่า ขับจ้อย จะมีสัมผัสคล้องจองกันเป็นภาษาพื้นเมืองออกเสียงสูงๆต่ำๆเป็นทำนองเสนาะ จำนวนคำไม่แน่นอน เนื้อหาเป็นการรำพันถึงสาวคนรัก สื่ออารมณ์ สาระภาพรักและต่อว่าต่อขาน หยอกล้อ ฟังแล้วเกิดความไพเราะความสนุกสนาน ซึ่งหนุ่มๆชาวเหนือขับเพื่อเอาเสียงเป็นเพื่อนในการเดินทางไปเที่ยวสาวในเวลากลางคืน

ส่วนควาหรือคำอ่า ที่กล่าวถึงในตอนแรกนั้น เป็นภาษาเหนือที่หมายถึง คำร่า คือ ร่าพรรณนา มีลักษณะคำประพันธ์คล้ายกับร่าย คือ การส่งสัมผัสสอดคล้องกันโดยตลอด โดยปกติวรรคหนึ่งๆจะมี 4 คำ ใช้แต่งทำนองพรรณนาถึง การสร้างสิ่งต่างๆ

ในเรื่องสั้นชื่อคนแก่ เป็นเรื่องของย่านาง หญิงชราคนหนึ่ง ซึ่งมีชีวิตเดียวดายอยู่ตามลำพังหลังจากที่สามีมาตายจาก คอยเก็บผักขายเลี้ยงตัวเองและมีชีวิตที่เรียบง่ายอยู่กับกิจวัตรแบบเดิมๆไปวันๆ บทเพลงเป็นสิ่งที่หนึ่งที่ยังกล่าวถึง ผ่านกิจวัตรในการทำงานของคนดังตัวอย่างต่อไปนี้

วิทยุตั้งเข้าหามาแว่วๆ ขอบงอบบังตาอย่าเผลาเลยเงยหน้า...เป็นไผมันออกทุ่งแดดร้อน...ได้
คันเหมืองตามแนวไม้ไผ่ ทำจะเป็นไผ่ดีกับอีพิน วิทยุร้องเพลงเป็นบทจ้อยบทอ่า นึกไปถึงปู่
น้อยสมหมายน เมื่อมันเป็นบ่าวอย่าเผลาเป็นสาว ปู่ร้อยสมหมายนมันขับอ่าเสียงก่ายเคียวยาว
บทมันขึ้นว่า...หนาวๆ น้ำค้าง บ่มีคู่ข้างอยู่เคียงตน...อย่าเผลาปั่นฝ้ายมันเอาซึ่งมาติด

(คนแก่ : 44)

แสดงให้เห็นว่าแม้เวลาผ่านไปบทเพลงประเภท บทจ้อยหรือบทอ่า ยังคงมีอยู่แต่เปลี่ยนจากการฟังจากผู้ร้องโดยตรงมาเป็นฟังผ่านวิทยุแทนโดยยังคงมีเสียงเครื่องดนตรีประกอบนั้นคือ เครื่องดีดที่เรียกว่า ซึง

ชอและละครชอ

ในเรื่องสั้นชื่อวันล้างใจ กล่าวถึงนางคำ ผู้มีอาชีพจับสัตว์น้ำไปขาย ซึ่งนางคิดว่าอาชีพของนางขัดกับคำสอนและความศรัทธาทางพระพุทธศาสนาเรื่องของการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต นางจึงพยายามทำบุญกรวดน้ำอุทิศส่วยกุศลให้แทน และกิจวัตรก่อนเข้านอนก็คือฟังละครชอ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตกหัวคำ เสียงฟ้างางงางงจากวัด กินข้าวแล้วนางคำนอนเหยียดให้อ้นน้อง
เหยียบหลัง หูหนึ่งแนบแขนอีกหูก็ฟังละครชอจากวิทยุ พอชอจบก็ไล่ลูกสองคนไปนอน

(วันล้างใจ : 8)

ในการขับร้องประเภทซอ เป็นการขับอีกประเภทหนึ่ง เป็นภาษาพื้นเมืองภาคเหนือ ซึ่งเป็นการโต้ตอบกันระหว่างชายหญิง ผู้ขับซอเรียกว่า ซ่างซอ ส่วนใหญ่จะเป็นชายหญิงที่มีเสียงดีไพเราะ มีปฏิภาณ ไหวพริบ การซอจะมีดนตรีพื้นเมืองประกอบ จะมีการจัดตั้งซอเป็นคณะฯและรับจ้างไปแสดงในงานต่าง ๆ ซึ่งบทซอจะมีหลายทำนอง ในปัจจุบันจะมีการบันทึกเสียงลงเทปขาย และยังออกอากาศทางคลื่นวิทยุท้องถิ่นอย่างในเรื่องที่กล่าวถึงด้วย

วัฒนธรรมด้านเครื่องดนตรีและเพลงพื้นบ้านที่หลากหลายของชาวเหนือ มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นที่สืบทอดต่อกันมายาวนานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันก็ยังมีให้เห็นอยู่ ถึงแม้จะหดหายไปบ้างหรือการรับฟังรับชมจะผ่านเครื่องเล่นเทป วิทยุ หรือโทรทัศน์ก็ตาม

3.2.8 การละเล่น

ในแต่ละภาคของประเทศไทยจะมีการละเล่นพื้นบ้านที่เป็นทั้งของผู้ใหญ่และของเด็ก การละเล่นถือว่าเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความสนุกสนานรื่นเริง ชาวบ้านจะใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และเป็นการออกกำลังกายไปด้วย ซึ่งอาจจะมีลักษณะเป็นการแข่งขันที่ต้องอาศัยฝีมือ กลวิธี หรือการเสี่ยงทายด้วยก็ได้ ในแต่ละภาคก็จะมีทั้งที่คล้ายกันและแตกต่างกันไป

สำหรับการละเล่นของภาคเหนือ มาลา คำจันทร์ ได้กล่าวถึงการละเล่นของเด็กๆทั้งชาวบ้านและชาวเขา ที่ต่างๆไม่มีวิธีการเล่นอะไรที่ยุ่งยาก ได้แก่ วังขาเดียว เล่นเป่ายาง เล่นรถ ได้แก่เรื่อง เมืองเชมศรี วันล้างใจ และหา

ในเรื่องสั้นชื่อเมืองเชมศรี กล่าวถึงการละเล่นของเด็กๆซึ่งเป็นลูกของนายไว เป็นเด็กชาวบ้าน คือการเล่นวังขาเดียว การเล่นก็ไม่มียุทธวิธีอะไร ซึ่งเป็นการวิ่งไล่จับโดยใช้ขาเดียวอีกขาที่ยกขึ้นไม่ให้แตะพื้น ใครถูกแตะก็มาเป็นคนไล่จับแทน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ไอนัดกับไอเอกไปตักน้ำ” นายไวตะโกนเรียกไอลูกชายทั้งคู่ “เร็วเหอะมึง แม่มึงกลับกับนอีก
กูร้านจะยิบ” ไอ้ลูกทั้งสองยังตะบอยอ้อยอิ่งไม่ทูลขอร้อง วังขาเดียวลิกโคงเตงไล่ๆเล่นๆกันมา
(เมืองเชมศรี : 12)

ในเรื่องสั้นชื่อวันล้างใจ กล่าวถึงการละเล่นของเด็กๆซึ่งเป็นลูกของนางคำ ซึ่งเป็นเด็กชาวบ้าน คือการเล่นเป่ายาง เป็นการเล่นโดยนำยางยืดที่เอาไว้รัดของที่เป็นสีแดงหรือน้ำตาลมาวางคนละฟากและเป่าคนละที ถ้าใครเป่าแล้วยางทับอยู่บนเส้นยางของอีกฝ่ายก็จะชนะ และได้ยางของฝ่ายตรงข้ามมาเป็นของตนเอง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ท้องถิ่นโครกไธ่อาศัยกับไธ่น้องหายหัวไปไหนไม่รู้ อาจเล่นเป่ายางยืดม่วนอยู่กับลูกหลานบ้านไกล่

(วันล้งใจ : 5)

ในเรื่องสั้นชื่อห่า กล่าวถึงการเล่นของเด็กชาวเขา คือการเล่นเป่ายางเช่นกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ข้าไม่เชื่อว่าไก่อจะโตกว่าไก่อข้า ถ้าของแกโตข้าจะให้แกกินยางยืดหมดแขนนี้”

(ห่า : 91)

ตัวอย่างดังกล่าวพูดถึงการเล่นยางยืดที่เด็กๆจะคล้องไว้ที่แขน ดังนั้นยางต้องมีขนาดใหญ่กว่ายางรัดของทั่วไป กินยางยืด ก็คือการได้ยางของฝ่ายตรงข้ามไปนั่นเอง

ในเรื่องสั้นชื่อห่า กล่าวถึงการเล่นของเด็กชาวเขา คือการเล่นรถของเด็กชาวเขาเป็นการเล่นรถจากเด็กๆประดิษฐ์ขึ้นเอง เป็นลักษณะของรถล้อเดียว แล้วนำมาขับแข่งกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

...เด็กชายขวางไปขวางมาแล้วฉวยมีดมากลึงล้อรถให้กลมยิ่งขึ้น รถของเด็กๆทำด้วยไม้

กระดานกว้างสักคืบ ถากพอให้กลิ้งได้แล้วต่อไม้ไผ่เป็นคันถือสำหรับใส่ให้มันวิ่ง

พร้อมกับทำเสียงบรื้อๆในลำคอ สมมุติเอาไว้ว่าเครื่องยนต์กำลังทำงาน

...ราชิเมียงๆมองๆ ครูหนึ่งก็หมดความสนใจ เดินตามหาอีดำ พอพบว่าแข่งขามันยัง

สมบูรณ์อยู่ไม่ถูกหมีอก่าผีบ้าขวางหักก็เบาใจ คว่ำรถล้อเดียวทำเสียงบรื้อๆวิ่งไปเล่นเพื่อน

(ห่า : 96)

ตัวอย่างดังกล่าวอธิบายให้เห็นถึงวัสดุอุปกรณ์ที่นำมาทำล้อนั้นคือไม้กระดานกว้างประมาณ 1 คืบ ทำให้กลมพอจะกลิ้งได้มาเป็นล้อรถ และนำท่อนไม้ไผ่มาทำเป็นคันถือสำหรับใส่รถให้วิ่งไปตามที่ผู้เล่นจะบังคับทิศทาง ซึ่งถือว่าเป็นการเล่นที่ฝึกความคิดสร้างสรรค์ของเด็กๆและเป็นการหาวัสดุจากธรรมชาติใกล้ตัวนำมาประดิษฐ์เป็นของเล่น

จากการศึกษาภาพสะท้อนชีวิตชาวเหนือด้านวัฒนธรรม จะเห็นว่าวัฒนธรรมทางภาคเหนือมีสิ่งที่น่าสนใจศึกษา เป็นเอกลักษณ์และควรอนุรักษ์ให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมไว้อย่างมากมายหลายด้าน ทั้งเรื่องของความเชื่อ ประเพณี การแต่งกาย ภาษา และวรรณกรรม เครื่องดนตรีและเพลงพื้นบ้าน ตลอดจนการเล่น

3.3 ด้านศาสนา

ชาวไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธและนับถือกันมายาวนานแล้ว คนไทยทางภาคเหนือก็เช่นกัน ดังที่ วนิดา เสนีเศรษฐ (2530: 25-26) ได้กล่าวในเรื่องของศาสนาพุทธในภาคเหนือไว้ว่า เนื่องจากอาณาจักรล้านนามีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานและมีความเจริญรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในเรื่องของศาสนา ซึ่งปรากฏหลักฐานว่าศาสนาพุทธได้เข้ามาในอาณาจักรล้านนาไทยในระยะแรก นับตั้งแต่สมัยของพระเจ้าอโศกมหาราชของอินเดีย ต่อมาในระยะที่ 2 สมัยของพระนางจามเทวีที่ได้นำพระสงฆ์จากลพบุรีเข้ามาสู่นครหริภุญไชย และในระยะที่ 3 สมัยที่ได้รับพระพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ หรือสีหหลวงค์เข้าสู่ล้านนาไทยในสมัยของพระเจ้าสามฝั่งแกน ก่อนที่ศาสนาพุทธจะเข้ามามีบทบาทในล้านนาเชื่อว่าประชาชนมีการนับถือผี และนับถือแนวปฏิบัติของพราหมณ์ จนเมื่อรับศาสนาพุทธเข้ามาจึงทำให้มีการผสมผสานกัน จนถือเป็นวิถีชีวิตของชาวล้านนามาจนถึงปัจจุบัน แต่สิ่งที่มีบทบาทและมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวล้านนามากที่สุดคือ ศาสนาพุทธ

เรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ มีเรื่องของศาสนาพุทธสอดแทรกอยู่หลายเรื่องที่ได้แสดงให้เห็นถึงความเชื่อถือศรัทธา การยึดถือและปฏิบัติตามที่พระพุทธเจ้าสอน โดยเฉพาะในเรื่องการของความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม อาณิสสผลบุญ และเรื่องนรกสวรรค์ ชาตภาพรวมทั้งพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของพระสงฆ์ด้วย

3.3.1 ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม

คนทางภาคเหนือมีความเชื่อตามหลักธรรมในพุทธศาสนาที่ว่า ทำอย่างไรก็จะได้ผลอย่างนั้น หรือทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว ดังที่ปรากฏในเรื่อง ประกันชีวิต และหลั่งอ้อย

ในเรื่องสั้นชื่อประกันชีวิต เป็นเรื่องของแม่เฒ่าคนหนึ่งที่มาอาศัยอยู่กับครอบครัวลูกชาย ซึ่งลูกสะใภ้ได้ปฏิบัติตัวต่อแม่เฒ่าไม่ค่อยดีนัก ยังให้แม่เฒ่าทำงานบ้านและยังวางแผนให้แม่เฒ่าทำประกันชีวิตเพื่อหวังเงินประกันหลังจากที่แม่เฒ่าตายแล้ว ทำให้แม่เฒ่าต้องอยู่อย่างทุกข์ทั้งกายและใจ และคิดไปว่าเป็นเช่นนี้ก็เพราะเวรกรรมที่ทำมานั่นเอง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

แม่เฒ่าไม่รู้จะโทษใครดี จึงได้แต่โทษเวรที่บันดาลให้แกมีลูกสะใภ้ใจจัดตัวอย่างอื่นางคำคนนี่...

(ประกันชีวิต : 16)

อีกตอนของเรื่องประกันชีวิตที่แสดงถึงการได้รับผลดีจากการทำความดี เป็นตอนที่นางคำลูกสะใภ้แกล้งทำดีกับแม่เฒ่า เพื่อหวังให้แม่เฒ่ามอบผลประโยชน์ของการประกันชีวิตให้กับครอบครัวนางแทนลูกสาวของแม่เฒ่าเอง ทำให้แม่เฒ่ารู้สึกดีและเชื่อในการทำความดี ที่ลูกสะใภ้มาขอโหลให้ตัวเอง ซึ่งการขอโหลคือการขอภัย ขอให้ยกโทษให้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ที่แล้วแล้วมาข้าขอแม่โหลให้ข้าเถอะ กรรมมันบังตาข้า ขออย่าได้เป็นเวรเป็นกรรมต่อกันเลย”

...ไม่มีความต้องการใดๆ ในใจแม่เฒ่าอีกแล้ว เหมือนๆ แกจะค้นพบว่าแท้ที่จริงความดีนั้นไม่
หนีไปไหน ในที่สุดกรรมดีก็จะกลับมาตอบผู้ทำดีจนได้...

(ประกันชีวิต : 27)

ในเรื่องสั้นชื่อหล้าง้อย เป็นเรื่องของผู้หญิงคนหนึ่งชื่อแสงหล้า ซึ่งเกิดมาพิการเป็นง่อยขาสิบไปข้างหนึ่ง ใครๆ ในหมู่บ้านจึงเรียกว่าหล้าง้อย แต่หล้าก็เป็นคนสู้ชีวิตทำงานบ้านงานเรือนได้ดีเหมือนคนปกติ การเกิดมาเป็นง่อยของหล้า พ่อแม่ของหล้าโทษว่าเป็นเพราะเวรกรรมของหล้าเอง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“เป็นแต่กรรมแต่เวรมันแล้ว” พ่อแม่ สองแก็เฒ่ากล่าวว่า“กรรมพามันมาเกิด บ่ฮู้จะบิดเบี่ยง

แกไขอย่างใดแล้ว”

(หล้าง้อย : 82)

ความเชื่อในเรื่องเวรกรรมนอกจากจะเป็นคำสอนในทางพุทธศาสนาแล้ว ยังเป็นการช่วยทำให้คลายความทุกข์หรือเป็นการปลอบใจตัวเองในยามเป็นทุกข์ และใช้เมื่ออธิบายถึงสาเหตุหรือที่มาของผลการกระทำบางอย่างไม่ได้

3.3.2 ความเชื่อเรื่องอานิสงส์ผลบุญ

คนทางภาคเหนือมีความเชื่อในเรื่องของอานิสงส์ผลบุญว่าเป็นสิ่งที่ต้องสร้างกันไว้ แม้ว่าไม่ได้รับผลในชาตินี้ก็จะได้ผลเมื่อตายไปแล้วหรือในชาติหน้า มาลา คำจันทร์ ได้สะท้อนเรื่องนี้ในเรื่อง *วันนี้แม่ไม่มา* และหมู่บ้านคนบาป

ในเรื่องสั้นชื่อวันนี้แม่ไม่มา กล่าวถึงเด็กผู้หญิงคนหนึ่งชื่ออ้อม อาศัยอยู่กับแม่สองคน มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ลำบาก แม่ต้องเข้าป่าหาของป่ามาขายซึ่งในป่ามีแต่อันตราย และยังถูกชาวบ้านรังเกียจไล่ให้ออกไปอยู่นอกหมู่บ้านอีกเพราะแม่ของอ้อมขี้เรื้อน ทำให้แม่ของอ้อมต้องบอกอ้อมว่าเป็นเพราะเราทำบุญมาน้อยชาตินี้จึงต้องลำบาก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ทนเอานะลูก เราสร้างบุญมาน้อย ชาตินี้ถึงทุกข์ยาก”

(วันนี้แม่ไม่มา : 35)

ในเรื่องสั้นชื่อหมู่บ้านคนบาป เป็นเรื่องของหมู่บ้านแห่งหนึ่งที่ผู้คนส่วนใหญ่ประพฤติตัวไม่ค่อยเหมาะสม ผิดศีลธรรม ลักขโมย ไม่เข้าวัดฟังธรรม เป็นต้น ซึ่งพ่อแม่ก็หวังอยากให้ลูกชายบวชเพื่อจะได้ประพฤติตนในสิ่งที่ดีงามตามคำสอนของพุทธศาสนาและเป็นอานิสงส์ผลบุญให้กับพ่อแม่ด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

โยมแม่รู้ว่าบุญพระบุญเจ้ารักษาลูกอ้อมขอได้เป็นตนบุญตนธรรมปกหัวหมเกล้า อีพ้ออีแม่
บาปพอกบาปพันหนักนัก ขอได้เกาะชายผ้าเหลืองเณรลูกเหาะเมื่อเมืองฟ้า ขอให้ได้รักษา
ศีลรักษารรรมอย่าได้เผลอหมอง เป็นผ้าเหลืองปกตอ จะได้เป็นบุญเป็นกุศลเผื่อมาถึงอีพ้ออีแม่

(หมู่บ้านคนบาป : 84)

ความเชื่อเกี่ยวกับการทำบุญ นอกจากจะทำให้ผู้ทำมีความประพฤติที่ดีงามแล้ว ยังนับว่าเป็นการสอนคนไม่ให้มีความโลภมาก ให้รู้จักแบ่งปันทำบุญทำทานให้กับคนอื่นด้วย

3.3.3 ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ ชาตภพ

ความเชื่อในเรื่องนรกสวรรค์และชาตภพนี้ เกิดมาจากหลักคำสอนทางศาสนาที่ต้องการให้คนประพฤติตนเป็นคนดีละเว้นความชั่ว โดยให้เห็นเป็นรูปธรรมเมื่อตายไปแล้ว ว่าเมื่อทำความดีชาติหน้าจะได้ไปสวรรค์ แต่ถ้าทำความชั่วก็จะตกนรก ดังที่ปรากฏในเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ เรื่อง ประกันชีวิต รถยนต์จะไปไหน ไอ้เดีย และมรณกรรมของหลวงพ่อ

ในเรื่องสั้นชื่อประกันชีวิต เรื่องนี้เป็นเรื่องของลูกสะใภ้ที่ปฏิบัติต่อแม่สามีไม่ค่อยดีนัก ซึ่งนอกจากจะสะท้อนในเรื่องของความคิดของแม่สามีในเรื่องเวรกรรมแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อของคนทั่วไปในเรื่องผลของการกระทำไม่ดีของลูกสะใภ้ว่าตายไปจะต้องตกนรกแน่ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“หนาวออกอย่างนี้ มึงยังสาวยังแสบกลับนอนอุตุให้แม่ผัวงกๆ นิ่งข้าวให้กิน มึงจะจงเกลียดจงชังแกไปถึงไหนแม่เฒ่าคนเดียวปากหอมทองแห้ง มันจะหมดเปลืองอะไรกันมากมาย ให้แกได้พักบ้างซิ แม่ผัวก็เหมือนแม่ตัว” “จ้ะมึงเอาไปเลี้ยงเองซิ”
“มึงมันใจบาปหยาบช้าแท้ๆ ตายไปประวิงนรกจะขบหัวมึง”...

(ประกันชีวิต : 18)

ในเรื่องสั้นชื่อรถยนต์จะไปไหน เป็นการบอกถึงสภาพของหมู่บ้านดง ผ่านผู้ที่มาบรรจุเป็นครูใหม่ที่นี้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นในเรื่องของการที่ชาวบ้านเข้าวัดฟังธรรมและทำบุญเพื่อหวังส่งผลบุญนี้ไปในชาติหน้า ดังตัวอย่างต่อไปนี้

มหาชาติสิบสามกัณฑ์มีพันคาถา ใครฟังครบพันถ้อยถึงด้วยอันสงฆ์พร้อมมีสิทธิ์ได้พบ
 พระศรีอาริย์เมตไตรยในชาติหน้า...

“ทำไงได้พ่อหนานเดือนยี่ปีหนึ่งก็มีหนเดียว ทำบุญทำทานมันจะหายไปไหน ของเรานั้น ลาง
 บุญชาติหน้า”

(รถยนต์จะไปไหน : 63)

ในเรื่องสั้นชื่อไอ้เดีย ยายที่เลี้ยงดูไอ้เดียมักจะชอบทำบุญ เพื่อหวังผลในภพชาติหน้า แม้จะไม่ค่อยมีเงินมีทองก็พยายามแบ่งเงินซื้ออาหารไว้ทำบุญแทนที่จะซื้อขนมให้ไอ้เดียกิน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“เราถวายพระก็จะไปบุญไปชาติหน้า ทำบุญนั้ๆ ชาติหน้าจะสบาย”

(ไฉ่เต๋ยง : 23)

ในเรื่องสั้นชื่อมรณกรรมของหลวงพ่อ ทันทีที่หลวงพ่อมรณภาพ ผู้คนก็ซุกมุนุ่นวาย ทำเรื่องเล็กให้เป็นเรื่องใหญ่ ทั้งยังมีคนเจตนาจะหาผลประโยชน์จากความตายของหลวงพ่อด้วย ส่วนหนึ่งก็จะหาทางหาเงินเข้าวัดอย่างหลวงพ่อ ทำให้ผู้เฒ่าที่ได้ฟังเกิดความชื่นชมและกล่าวในลักษณะว่าทำดีเช่นนี้ตายไปจะได้ขึ้นสวรรค์ แสดงให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ของคนสมัยโบราณด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

...เราจะเรียนให้ถ่องทุกอย่างทุกอัน จะเอาเงินเข้าวัดอย่างหลวงพ่อ แม่เฒ่าผมชาวไฉ่เต๋ยง
แล้วก็ฟายน้ำตาว่า ดีแล้วพระหนุ่มสืบสร้างไปเถาะการบุญกับวัด ตายไปก็ได้ขึ้นสวรรค์
ชั้นฟ้ามหาเนรพาน...

(มรณกรรมของหลวงพ่อ : 15)

จากตัวอย่างดังกล่าวจะเห็นได้ว่าความเชื่อในเรื่องนรกสวรรค์และชาติภพในชาตินี้จะ
มักจะเป็นผลเกี่ยวข้อและสืบเนื่องมาจากการทำความดีหรือการทำบุญในชาตินี้ของชาวเหนือ
โดยทั่วไป

3.3.4 การประพฤติตัวที่ไม่เหมาะสมของพระ

พระสงฆ์เป็นองค์ประกอบหนึ่งของพระพุทธศาสนา ซึ่งมีความสำคัญในฐานะที่ดำรง
และเผยแผ่พระศาสนาให้คงอยู่ จึงต้องปฏิบัติตัวอยู่ในศีลและเป็นแบบอย่างของศาสนิกชน
ดังนั้นจึงมีข้อกำหนดหรือข้อห้ามในการปฏิบัติตัวของพระไว้ แต่พระบางรูปในปัจจุบันก็มี
พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมหลายอย่าง อาจเป็นเพราะสภาพแวดล้อมและสังคมที่เปลี่ยนไป
ความเจริญก้าวหน้าสะดวกสบายและมีสิ่งล่อใจมากมาย ทำให้บางครั้งละเลยหรือมองข้ามความ
เหมาะสมของสิ่งที่ทำว่าดีหรือไม่ ผิดศีลหรือไม่ ดังที่ปรากฏในเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ ใน
เรื่อง ไฉ่เต๋ยง หมู่บ้านคนบาป และตุ๊ปู้

ในเรื่องสั้นชื่อไฉ่เต๋ยง เนื่องจากเต๋ยงและยาย อาศัยอยู่ใกล้วัดและได้รับความ
ช่วยเหลือจากพระที่วัดในเรื่องที่อยู่อาศัย อีกทั้งเงินและอาหารการกิน หลังจากที่ตาของเต๋ยง
ตายในการขัดกระเบื้องบนเจดีย์วัด เต๋ยงมีความใกล้ชิดกับพระและวัดมาก ยามว่างจึงเข้าวัด
ไปหาพระเสมอ จึงรู้เห็นถึงพฤติกรรมและความเป็นไปในวัดเป็นอย่างดี ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ไฉ่เต๋ยงลากตีนโตเต๋ไปเรื่อย...เลยลากแข่งลากขาไปทางท้ายวัด ไฉ่ยิ่นเสียงที่วี
 ดังจากกุฏิหลังสี่ฟ้า ตีนก็พาตัวไปตามเสียง ไม่มีรถเก๋งมอเตอร์ไซด์เพราะเป็นวันพัก
ของท่านพระครู ท่านพระครูนั่งจมน้ำพุร้อนอยู่กับหมาตัวหนึ่ง เป็นหนังวีดีโอ...
 (ไฉ่เต๋ยง : 24)

ตัวอย่างข้างต้นได้กล่าวถึงพฤติกรรมของพระในวัด ซึ่งใช้เวลาว่างในการนั่งดูทีวีบน
 โซฟาเหมือนคนทั่วไป แทนที่จะปฏิบัติธรรม และจากที่พูดถึงรถเก๋งและมอเตอร์ไซด์หมายถึง
 ไม่มีคนเข้ามาหาเพื่อมาดูดวง ขอโชคลาภ นั่นเองซึ่งไม่ได้เป็นกิจของสงฆ์เลย

ในเรื่องสั้นชื่อตุ๊ป เป็นอีกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เป็นเรื่องของพระชราที่ชาวบ้าน
 เชื่อว่าเป็นผู้วิเศษ ขนาดเมื่อมรณภาพไปแล้วยังแย่งทุกอย่างที่เป็นของท่านเก็บไว้บูชา สำหรับ
 ท่านเองก็ปฏิบัติตัวได้เป็นอย่างดี แต่สำหรับพระเณรที่ยังหนุ่มและเด็กอยู่นั้นก็ยังปฏิบัติตัวไม่
 เหมาะสม มีการดูคอนเสิร์ต ดูทีวี ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เสียงคอนเสิร์ตยังดังจากห้องพระหนุ่มซัดแจ๊ซทั้งพระหนุ่มเณรน้อยและไอ้ชะโยม...
สามัคคีกลมเกลียวกันดูทีวี
 (ตุ๊ป : 52)

จากตัวอย่างดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า สิ่งที่เข้ามาใหม่พร้อมกับความเจริญ ทำให้
 ภาพลักษณ์และกิจกรรมของพระในวัดเปลี่ยนไปในทางที่ไม่ค่อยดีและไม่เหมาะสมโดยเฉพาะพระ
 เณรในปัจจุบัน คือฝักใฝ่อยู่กับกิจกรรมบันเทิงมากกว่าการทำหน้าที่ของสงฆ์

ในเรื่องสั้นชื่อหมู่บ้านคนบาป เป็นเรื่องของหมู่บ้านแห่งหนึ่งที่ผู้คนส่วนใหญ่ประพฤติ
 ตัวไม่เหมาะสม ผิดศีลธรรม ลักขโมย ไม่เข้าวัดฟังธรรม เป็นต้น แม้กระทั่งพระก็ยังทำผิดศีล
 เช่นกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ตุ๊พี เร็วๆ เข้าแหละ ยุงขบเจ้าคันไปหมดแล้ว”
 น้ำเสียงแม่ออกแสงพาเร้งรัดและหงุดหงิด หลวงพี่บอกมันนั่งลงสงบใจก่อน
 เป็นสาวหม้ายเอาใจใส่การวัด ลับตาคนมันพูดเสียงอ่อนเสียงหวาน
มาเมื่อคืนนี้เอง อนันตริยกรรมก็บังเกิดเป็นบาปหนาสาหัส กาเมสุมิจนจารก็บังเกิด
มือเต๋รา ลมพัดมา เปลวน้อยปลายเทียนเด่นริกวั่นไหว แล้วเทียนก็ฟ่ายลม

“บุญผ้าเหลืองข้าน้อยขาดแล้วครุบา”

หลวงพี่กัมกราบ เงยหน้าขึ้นบอกกล่าวรูปหล่อครุบา

(หมู่บ้านคนบาป : 87)

จากตัวอย่างดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ตู๊พี เป็นพระหนุ่มรูปหนึ่งที่ได้เข้ามาบวชเป็นพระ และตั้งใจที่จะปฏิบัติตัวให้ดีเป็นตัวอย่างแก่บุคคลทั่วไป แต่แล้วความตั้งใจอันดีก็ต้องพ่ายแพ้ต่อกิเลสตัณหาของตนเองและแม่ออกแสงที่ได้มีความสัมพันธ์ฉันชู้สาวกัน ซึ่งถือว่าเป็นการผิดศีลทางกาม เปรียบเหมือนเทียนที่พ่ายลมที่มีแรงกำลังมากกว่าจนสามารถทำให้แสงเทียนดับลงได้

จากการศึกษาภาพสะท้อนชีวิตชาวเหนือด้านศาสนา จะเห็นว่าชาวเหนือส่วนใหญ่ยังคงปฏิบัติตัวเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี มีความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม อาณิสสผลบุญ และเรื่องนรกสวรรค์ ชาตภพ จึงเข้าวัดทำบุญกันมากโดยเฉพาะผู้ใหญ่ แต่ในส่วนของพระก็ยังมีบางครั้งสะท้อนให้เห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ทำให้รู้ว่าทุกสังคมไม่ว่าแม้แต่พระสงฆ์ย่อมมีทั้งที่ประพฤติปฏิบัติดีและไม่ดีรวมอยู่ด้วยกัน แต่ถ้าจำนวนคนดีมากกว่าและช่วยกันดูแลรักษาและจัดการแก้ไขในสิ่งที่ไม่ดีแล้วศาสนาก็ยังดำรงอยู่ต่อไปแน่นอน

3.4 ด้านการศึกษา

ภาพสะท้อนด้านการศึกษาในชนบทภาคเหนือ ที่ปรากฏในเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ ประกอบด้วย สภาพการศึกษาในชนบท เด็กในชนบทมีการศึกษาน้อย และบุคลากรทางการศึกษา

3.4.1 สภาพการศึกษาในชนบท

การศึกษาในชนบททางภาคเหนือก็เหมือนกับการศึกษาทางภาคอื่นๆ ที่สภาพการศึกษาหรือการเรียนการสอน ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่นงบประมาณของรัฐ ความเจริญในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งทั้งสองปัจจัยดังกล่าวยังมีไม่เพียงพอ ทำให้สภาพการศึกษามีแบบตามมีตามเกิดคือเท่าที่จะหาได้ ดังที่ปรากฏในเรื่อง วันนี้อยู่แม่ไม่มา

ในเรื่องสั้นชื่อวันนี้แม่ไม่มา เนื้อเรื่องเกิดที่ชนบทจังหวัดเชียงราย กล่าวถึงเด็กผู้หญิงคนหนึ่งชื่ออ้อม อาศัยอยู่ชายป่า เรียนอยู่โรงเรียนบ้านดง จึงมีสภาพการเรียนการสอน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

อ้อมเป็นนักเรียนชั้น ก.ซีไก่อของโรงเรียนบ้านดง โรงเรียนนี้มีครูอยู่สองคน ครูใหญ่สอน
ชั้นหนึ่งกับชั้นสองครูอีกคนที่บ้านพักบนอาคารเรียนสอนชั้นสามชั้นสี่ อ้อมไม่ยอมมาโรงเรียน
 เลย เพราะเรียนไม่รู้เรื่อง ครูก็ดู บ้านก็อยู่ไกลติดป่าโนน

(วันนี้แม่ไม่มา : 34)

จากตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้เห็นสภาพการเรียนการสอนที่มีความจำกัดในด้าน
 สถานที่ ครูผู้สอน สภาพท้องถิ่นที่โรงเรียนอยู่ไกลบ้านและเป็นป่าหรือภูเขาตามลักษณะภูมิ
 ประเทศ ทำให้นักเรียนไม่ยอมมาโรงเรียน

3.4.2 เด็กในชนบทมีการศึกษาน้อย

การศึกษาน้อยหรือการขาดโอกาสทางการศึกษาของเด็กทางภาคเหนือ มีปรากฏใน
 เรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ ในเรื่อง ทางที่ต้องเดิน และเมืองเชษมศรี

ในเรื่องสั้นชื่อทางที่ต้องเดิน เป็นเรื่องของมงคล เด็กนักเรียนชั้นมัธยมปีที่ 3 เป็นเด็ก
 เรียนดีมีความประพฤติดี จนได้รับทุนการศึกษา แต่สุดท้ายก็ตัดสินใจไม่เรียนต่อ เพราะความ
 จำเป็นทางครอบครัว ดังตัวอย่างต่อไปนี้

อีดแดงจบป.เจ็ด ออกมาเป็นคนงานโรงบ่มใบยา คนถัดไปซื้อไอทองไม้ได้รำได้
 เรียนอะไรหนัก ตอนนีไปเป็นลูกจ้างอู่รถที่ตัวเมือง เหลืออีกสี่คนกำลังกินกำลังนอนทั้งนั้น
มันจะมีโอกาสได้รำได้เรียนอย่างเขาไหมนะ ? คงเป็นไปได้ยาก ลำพังพ่อกับแม่
ใครๆก็รู้ว่าไม่มีความสามารถส่งลูกเรียนเกินระดับบังคับได้

(ทางที่ต้องเดิน : 46)

จากตัวอย่างดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการศึกษาน้อยของเด็กในชนบททางภาคเหนือ อย่าง
 น้อยๆของมงคลคือแดงเรียนจบแค่ ป.เจ็ด ส่วนทองก็ไม่ได้เรียนหนังสือ ทั้งสองออกมาทำงาน
 หารายได้ ส่วนน้องอีกสี่คนก็มีโอกาสทางการศึกษาน้อย ดังนั้นมงคลจึงต้องออกมาช่วยพ่อแม่
 ทำงานหาเงินและดูแลน้องๆที่เหลือ

ในเรื่องสั้นชื่อเมืองเชษมศรี เรื่องนี้เป็นเรื่องของครอบครัวนายไว ซึ่งมีชีวิตที่อยู่ไปวันๆ
 มีรายได้ที่ไม่แน่นอนจากอาชีพรับจ้างและมีลูกที่ต้องเลี้ยงดู 5 คน การให้ศึกษากับลูกๆจึงไม่ดี
 นัก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

...นายไวยรักอีลูกคนโตมันนั้ก มันเองเพียงสิบสองปี จบ ป.4 แกก็ขอร้องครูให้
แทงจำหน่ายว่ามันเรียนต่อตามหมายบังคับไม่ได้ พ่อมันไปแบกข้าวแม่มันไปหิ้วปูน
มันต้องดูแลพี่น้องกับอีเล็ก

(เมืองเชมศรี : 13)

สาเหตุที่เด็กในชนบทภาคเหนือมีการศึกษาน้อย ส่วนใหญ่เพราะการที่ครอบครัวมีฐานะที่ยากจน พ่อแม่มีรายได้ต่ำหรือไม่แน่นอนและยังมีลูกมาก ทำให้การให้การศึกษากับลูกไม่ได้สูงมากนัก เพราะด้วยความเป็นจำเป็นของการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมมีความสำคัญมากกว่าการศึกษาของลูก เด็กๆจึงต้องออกจากโรงเรียนเพื่อมาช่วยพ่อแม่ในการทำงานหาเงินหรือเลี้ยงดูน้องๆแทนพ่อแม่ที่ไปทำงาน

3.4.3 บุคลากรทางการศึกษา

ผู้สอนหรือครูเป็นบุคลากรทางการศึกษาที่สำคัญ เพราะเป็นผู้พัฒนาเยาวชนของชาติ ให้มีความรู้ความสามารถและนำความรู้นั้นไปพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญต่อไป ดังนั้นภาพลักษณ์ของครูจึงต้องดีและเป็นแบบอย่างให้กับเยาวชน จากการศึกษาเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ ได้พบภาพสะท้อนเกี่ยวกับบุคลากรทางการศึกษาในด้านความสัมพันธ์ในชุมชนและพฤติกรรมของครู

3.4.3.1 ความสัมพันธ์กับชุมชน

ครูในชนบทจะมีความสัมพันธ์ที่ดีและใกล้ชิดกับชุมชน ทั้งนี้เป็นเพราะความมีไมตรีของคนในชนบท และคนในชนบทมักให้ความเคารพยกย่องครูเป็นอย่างมาก ดังที่ปรากฏในเรื่อง รถยนต์จะไปไหน

ในเรื่องสั้นชื่อรถยนต์จะไปไหน นอกจากจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการทำนาแล้ว ยังเป็นเรื่องการมองสภาพความเป็นอยู่หมู่บ้าน ผ่านครูหนุ่มที่มาบรรจุใหม่ที่มีความสนใจใกล้ชิดกับชาวบ้านนอกเหนือจากการสอนเด็กๆ อย่างในเรื่องครูก็ไปเรียนรู้วิธีการไถนากับชาวบ้านอย่างสนิทสนมและเป็นกันเอง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

บ้านดง สองปีเศษที่เขาได้รับการบรรจุให้มาประจำการที่นี่ เพียงสองปีนับว่ายังน้อย
อยู่นักกับการทำความรู้จักบ้านดงทุกแห่งทุกมุม แม้จะน้อยไป แต่ครูหนุ่มบอกตัวเอง
 ว่าเขาได้รู้ได้เห็นอะไรมากมายทีเดียว

“พอ พอแล้วครู”

หนานอ้าย นั่งกุมท้องหัวเราะจนตัวงอที่คันนา เมื่อเห็นชายหนุ่มถูกทางไถลากกลาไถล
 จนหน้าม้าดำโคลนทูลึงทูละ แกลยลงมาหาทั้งที่หัวเราะไม่หยุด

“มือผมมันอ่อนแอ...” “นี่แหละนั่งกินเงินเดือนสบายสบายไม่ชอบ ชอบให้โคลนแปดหน้า”

“ผมเพียงอยากรู้ว่า ข้าวที่กว่าจะออกเป็นข้าวคนทำนาเขาเหนื่อยยากแค่ไหน”

(รตยนตร์จะไปไหน : 57)

3.4.3.2 พฤติกรรมของครู

ครูในชนบทบางคนก็มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ทั้งนี้อาจเกิดจากนิสัยส่วนตัวหรือ
 การทำตัวสบายไม่ได้อยู่ตามกฎระเบียบที่ควรจะเป็นอย่างครูในเมืองหรือที่เจริญแล้ว เพราะ
 ความห่างไกลสังคมที่เคร่งครัดและขาดผู้บังคับบัญชาดูแล ดังปรากฏในเรื่อง ห่า

ในเรื่องสั้นชื่อห่า เป็นเรื่องที่เกิดในสังคมชาวเขาในภาคเหนือ ซึ่งเรื่องนี้กล่าวถึง
 พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของครู ผ่านการมองของเด็กนักเรียน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

..ครูคงหลับอยู่ เมื่อคืนครูกินเหล้าเฮฮาอยู่กับพ่อจนดึก ครูมักอารมณ์เสียทุกครั้ง

เด็กๆทำเสียงเจี๊ยวจ๊าวทำให้แสบตา ดีไม่ดีถูกไม้เรียวเคียวขวับเป่าๆป्लीๆ

(ห่า : 91)

จากการศึกษาภาพสะท้อนของชีวิตชาวเหนือด้านการศึกษา พบว่าครูในชนบทจะมี
 ความสัมพันธ์ที่ดีและใกล้ชิดกับชุมชน และปัญหาที่เกิดขึ้นกับชนบทภาคเหนือคือเรื่องขาด
 โอกาสทางการศึกษาหรือการมีเรียนน้อยของเด็กในชนบทเพราะปัญหาที่โรงเรียนอยู่
 ห่างไกลความเจริญและปัญหาความยากจน รวมทั้งบุคลากรทางการศึกษาบางคนก็ประพฤติตัว
 ไม่เหมาะสม ทั้งหมดจึงเป็นสาเหตุของปัญหาด้านการศึกษาของไทยที่ต้องหาวิธีแก้ไขต่อไป

3.5 ด้านการเมืองการปกครอง

วนิดา เสนีเศรษฐ (2530 : 7) กล่าวว่าการเมืองเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับการบริหารหรือการปกครองของประเทศเป็นประการสำคัญ สำหรับประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยมีรัฐบาลเป็นผู้บริหารประเทศ ซึ่งนับว่าเหมาะสมกับสภาพการณ์และสอดคล้องกับวัฒนธรรมพื้นบ้านของสังคมไทย ทั้งนี้เพราะหลักการสำคัญของระบอบประชาธิปไตย นอกจากจะยึดมั่นในหลักเสรีภาพเป็นประการสำคัญแล้วยังประกอบด้วยหลักที่สำคัญอีก 3 ประการคือ สามัคคีธรรม คารวธรรม และปัญญาธรรมด้วย ซึ่งในสังคมชนบทที่มีวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นเอกลักษณ์มาช้านานจะมีลักษณะทั้ง 3 ประการนี้ชัดเจน

สำหรับการเมืองการปกครองในท้องถิ่นภาคเหนือ ที่สะท้อนจากเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ เป็นเรื่องเกี่ยวกับลักษณะการปกครองในระดับท้องถิ่นและปัญหาเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ

3.5.1 การเมืองการปกครองในระดับท้องถิ่น

ในชนบททางภาคเหนือการปกครองในระดับท้องถิ่นก็คือ การปกครองในระดับหมู่บ้าน จะมีผู้ปกครองที่เรียกว่า "พ่อหลวง" ที่ปกครองดูแลอย่างใกล้ชิด และเมื่อมีเรื่องที่ต้องแจ้งให้ทราบก็จะมีการเรียกประชุมลูกบ้านเพื่อบอกกล่าวหรือชี้แจง ดังปรากฏในเรื่อง ประกันชีวิต

ในเรื่องสั้นชื่อประกันชีวิต เมื่อมีการทำประกันชีวิตเข้ามาในหมู่บ้าน ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องใหม่สำหรับชาวบ้านๆจึงไม่ค่อยรู้เรื่องและเข้าใจนัก จึงเป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านที่จะต้องทำการประชุมชี้แจงให้ทราบ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

สี่ห้าวันต่อมาพ่อหลวงก็ตีกละหลกประชุมลูกบ้านเกี่ยวกับประโยชน์ของการประกันชีวิต

(ประกันชีวิต : 20)

นอกจากนี้ผู้ใหญ่บ้านยังเป็นผู้ที่มีอำนาจตัดสินปัญหาต่างๆในหมู่บ้าน โดยลูกบ้านต่างก็ให้การยอมรับและกระทำตามไม่ว่าเรื่องนั้นจะถูกหรือผิดก็ตาม ดังปรากฏในเรื่อง วันนี้แม่ไม่มา

ในเรื่องสั้นชื่อวันนี้แม่ไม่มา เป็นเรื่องของอ้อมและแม่ที่ต้องไปอยู่ชายป่าและหารายได้ด้วยการเก็บของป่าขาย ทั้งนี้เพราะถูกชาวบ้านรังเกียจที่เป็นโรคไข้เรื้อน และผู้ใหญ่บ้านก็เป็นคนสั่งให้สองแม่ลูกออกจากหมู่บ้าน ซึ่งแม้เป็นเรื่องที่ดูจะโหดร้ายและไม่ยุติธรรมแต่ก็ไม่มีใครคัดค้าน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

คนก็รู้ว่าแม่เป็นไข้ทูตแห้งเพราะจุมูกแม่บึ้ง เขาจึงพากันมาสร้างกระท่อมให้แม่อยู่ที่นี่
ตามคำสั่งของผู้ใหญ่บ้าน

(วันนี้แม่ไม่มา : 37)

3.5.2 ปัญหาเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ

ภาพสะท้อนในด้านฝ่ายปกครองที่สูงขึ้นมาจากระดับหมู่บ้านคือรัฐ แสดงให้เห็นถึงการทำงานเป็นไปอย่างล่าช้าในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นโดยมีขั้นตอนต่างๆมากมาย รวมทั้งยังมีการโก่งกินและช่วยเหลือพวกนายทุนหรือผู้มีอิทธิพล ทำให้ประชาชนไม่ค่อยเชื่อถือและขอความช่วยเหลือมากนัก ดังที่ปรากฏในเรื่อง รถยนต์จะไปไหน และเรื่องเล็กๆในหมู่บ้านเล็กๆ

การทำงานของภาครัฐที่จะให้การช่วยเหลือชาวบ้านในหมู่บ้านต่างๆ เป็นไปอย่างล่าช้าและมีขั้นตอนต่างๆมากมาย ดังปรากฏในเรื่อง รถยนต์จะไปไหน

ในเรื่องสั้นชื่อรถยนต์จะไปไหน เป็นเรื่องที่ชาวบ้านมีปัญหาในเรื่องการทํานานที่ไม่สามารถหาผู้ให้ความช่วยเหลือในเรื่องเงิน เครื่องพ่นยาและปุ๋ยได้อย่างแน่นอน จึงมาประชุมปรึกษากันเพื่อหาวิธีแก้ไข ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ในที่สุดก็ตกลงกันว่า จะซื้อเครื่องพ่นยาสองเครื่องโดยยืมเงินวัดออกก่อน ที่เหลือค่อยผ่อนใช้เขาตอนขายข้าวอีกเรื่องหนึ่งคือ ทางอำเภอจะมีปุ๋ยราคาถูกตกมาถึง...พอหลวงจะเอารวมกับบ้านอื่นทำคำร้องส่งกำนัน กำนันรวบรวมรายชื่อทั้งตำบลส่งอำเภอ
อำเภอทำเรื่องเสนอจังหวัดเพื่อพิจารณาอนุมัติเป็นลำดับขั้นตอนต่อไป
 “ปุ๋ยรัฐบาลมันเชื่อถือไม่ได้ เดี๋ยวก็โดนของปลอมอย่างปุ๋ยทวิซอีกหรอก”
 ตกลงความช่วยเหลือจากรัฐเลยสู้การอนุเคราะห์ของพ่อเลี้ยงไม่ได้

(รถยนต์จะไปไหน : 60,61)

จากตัวอย่างดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงการไม่หวังพึ่งความช่วยเหลือจากภาครัฐ เพราะความไม่ไว้วางใจในการทำงาน อย่างในเรื่องข้างต้น ชาวบ้านก็จะขอความช่วยเหลือด้านการเงินจากทางวัดและพ่อค้าคนกลางในการซื้อเครื่องฟนยาและปุ๋ยแทนที่จะหวังพึ่งรัฐ

ในส่วนของเจ้าหน้าที่รัฐและผู้รักษากฎหมายบางครั้งก็รู้เห็นเป็นใจและช่วยเหลือผู้มีอิทธิพล มาทำร้ายชาวบ้านให้เดือดร้อนลำบาก เพียงเพราะเห็นแก่เงินและอิทธิพล ดังปรากฏในเรื่อง เรื่องเล็กๆในหมู่บ้านเล็กๆ

ในเรื่องสั้นชื่อเรื่องเล็กๆในหมู่บ้านเล็กๆ เป็นเรื่องของชาวบ้านที่ทำงานอยู่ในปางเมียง ถูกโกงที่ดินและเอาเปรียบกดขี่ค่าจ้างแรงงาน จนทำให้ชาวบ้านประท้วงและแสดงความไม่พอใจ แต่ก็ไม่เป็นผลอะไรเพราะมีเจ้าหน้าที่ของรัฐคือตำรวจคอยให้การช่วยเหลือฝ่ายนายทุนอยู่ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่พอใจจะหยุดงานต่ออีก ผู้จัดการเลยไปขนตำรวจสองคันรุมมายิงปืน
ซุ่มหน้า ตำรวจชี้หน้ามันเป็นเหี้ยหัวแดงหัวดำอะไรไม่รู้ ให้ระวังตัวไว้ให้ดี ไอ้ทองกับ
พรรคพวกเกรงว่าเรื่องราวจะลุกลามใหญ่โตจึงยอมออก อยู่มาไม่นานมันก็หนีไป
(เรื่องเล็กๆในหมู่บ้านเล็กๆ : 70)

นอกจากชาวบ้านจะถูกเอาเปรียบในการทำงานแล้ว ยังถูกนายทุนหลอกเอาที่ดินไป โดยมีนายอำเภอให้ความร่วมมือ จึงทำให้ประชาชนไม่มีที่ดินทำกินต้องไปทำงานให้กับนายทุน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นายอำเภอกระดุกผุคนที่ตายโหงตายห่าไปแล้วเกลี้ยกล่อมว่าชาวบ้านผิดกฎหมาย เพราะ
รุกร้ำกรรมสิทธิ์ของเขา...นายอำเภอเกลี้ยกล่อมว่า ยอมเถอะ เขาพูดถึงรายได้เป็นกอบ
เป็นกำ และความเจริญต่างๆอันเกี่ยวกับถนนทางที่ปางจะนำมาให้ ชาวบ้านเห็นว่าต้องดี
ไม่มีประโยชน์เพราะนายอำเภอเป็นเจ้าเป็นนาย

(เรื่องเล็กๆในหมู่บ้านเล็กๆ : 72)

จากการศึกษาภาพสะท้อนชีวิตชาวเหนือด้านการเมืองการปกครอง พบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในการปกครองในระดับท้องถิ่นและเกิดจากระบบการปกครองที่ยังไม่เป็นระบบ ไม่มีการตรวจสอบในการทำงานและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ทำงานเพื่อประชาชนอย่างจริงจัง ทำให้ชาวบ้านยังคงได้รับความเดือดร้อนและต้องแก้ปัญหาด้วยตัวเอง

การสะท้อนภาพวิถีชีวิตชาวเหนือในเรื่องสั้นของ มาลา คำจันทร์ ได้สะท้อนภาพชีวิตชาวเหนือออกมาได้อย่างชัดเจนและเป็นเอกลักษณ์ในหลายๆด้าน ดังที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น โดยได้แสดงออกถึงคนหรือท้องถิ่นทางภาคเหนือ ซึ่งผู้เขียนมีแนวการเขียนที่ชัดเจนและ เรียกว่าเป็นการเขียนที่มี สีสันท้องถิ่น (Local colour) อย่างแท้จริง.

บทที่ 4

วิธีการสะท้อนภาพวิถีชีวิตชาวเหนือของมาลา คำจันทร์

ในด้านวิธีการสะท้อนภาพวิถีชีวิตชาวเหนือของ มาลา คำจันทร์ ผู้เขียนได้ใช้วิธีการสะท้อนภาพโดยผ่านองค์ประกอบของเรื่องสั้นที่สำคัญได้แก่ มุมมองของผู้เขียน ตัวละครและฉาก

ด้านมุมมองผู้เขียน เรียกได้ว่าเป็นแนวคิดโลกทัศน์ หรือทัศนะ คือความคิดเห็นของนักเขียนที่มีต่อชีวิตและสังคม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่มีต้นเค้ามาจากประสบการณ์จริง จึงมีเนื้อเรื่องที่สมจริง อันปรากฏอยู่ในวรรณกรรมที่นักเขียนได้เขียน และเป็นที่ยอมรับกันว่านักเขียนมีทัศนะที่กว้างไกลกว่าคนธรรมดา ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเพราะนักเขียนมีความเข้าใจ เข้าถึงและมองสภาพความเป็นจริงของชีวิตและสังคมมนุษย์ได้ลึกซึ้งกว่าคนทั่วไป

ด้านตัวละคร คือผู้ที่แสดงบทบาทสมมุติตามที่ผู้แต่งกำหนด ตัวละครในเรื่องสั้นมักจะมีน้อย เพื่อเป็นการให้เรื่องดำเนินไปสู่จุดมุ่งหมายได้เร็วที่สุด ตัวละครเด่นที่ดำเนินเรื่องจึงควรมีไม่เกิน 2 ตัว ตัวประกอบไม่เกิน 5 ตัว ซึ่งมาลา คำจันทร์จะใช้ตัวละครในการบรรยาย เล่าเรื่อง และสนทนากัน เพื่อให้ทราบถึงเรื่องราว สถานการณ์ สภาพแวดล้อมของเรื่อง รวมทั้งอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดของตัวละครด้วย

ส่วนบทสนทนาของตัวละคร คือถ้อยคำที่ตัวละครใช้พูดจาโต้ตอบกัน ซึ่งบทสนทนาจะทำให้ผู้อ่านไม่เบื่อ ผู้แต่งจะไม่บรรยายความยืดเยื้อ และบทสนทนาสามารถสะท้อนบุคลิกลักษณะ และนิสัยของตัวละคร ทั้งรู้เรื่องราวหรือภาพสะท้อนต่างๆได้จากการสนทนา

ด้านฉากและบรรยากาศ ฉากคือสถานที่ที่เกิดเหตุในเรื่องรวมถึงเวลาที่เกิดเหตุการณ์ ฉากในเรื่องสั้นจะมีน้อยเนื่องจากจำกัดเรื่องความยาว บรรยากาศคืออารมณ์ต่างๆ ของตัวละครที่เกิดทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์คล้อยตาม เรื่องสั้นควรมีฉากและบรรยากาศที่สมจริง ผู้อ่านสามารถนึกภาพตามได้

จากที่กล่าวมาจึงแบ่งวิธีการสะท้อนภาพเป็น 3 หัวข้อคือ

- 4.1 สะท้อนภาพผ่านมุมมองผู้เขียน
- 4.2 สะท้อนภาพผ่านตัวละคร
- 4.3 สะท้อนภาพผ่านฉาก

4.1 สะท้อนภาพผ่านมุมมองผู้เขียน

การสะท้อนภาพผ่านมุมมองผู้เขียน ในฐานะที่ผู้เขียนกล่าวถึงตัวละครโดยใช้สรรพนามบุรุษที่สาม โดยผู้เขียนบรรยายสิ่งต่างๆเองอย่างเป็นผู้รู้ในเรื่องราวต่างๆเป็นอย่างดีทุกประการ ทั้งการบรรยายตัวละครและบรรยายเหตุการณ์ต่างๆของเรื่อง

ผู้เขียนบรรยายตัวละคร เพื่อให้ผู้อ่านได้รู้จักกับตัวละครนั้นๆในเรื่องได้ดีขึ้นไม่ว่าจะเป็นด้านบุคลิกลักษณะ สถานภาพ ความเป็นอยู่ หรือความรู้สึกนึกคิด ดังที่ปรากฏในเรื่อง เจ้าที่ประกันชีวิต และไปไม่สี่เหลียง

ในเรื่องสั้นชื่อเจ้าที่ กล่าวถึงครอบครัวของหนานลุนผู้เป็นพ่อและน้อยยวงผู้เป็นแม่ ที่ลูกชายคนเล็กที่ชื่อแดงไม่สบาย โดยเชื่อกันว่าเกิดจากการไปบ๊องสวะแล้วหันหน้าไปทางเจ้าที่เหมือนเป็นการลบหลู่ท่าน จึงได้ทำพิธีขอขมาเจ้าที่และรักษาด้วยยาหมอชาวบ้านด้วย แต่อาการของลูกชายก็ไม่ดีขึ้น ดังตัวอย่างที่ผู้เขียนบรรยายว่า

น้อยยวงเป็นกังวลยิ่งนัก กับอาการของไอ้แดงลูกชายคนสุดท้ายวัยห้าขวบ สี่วันเข้านี้แล้ว ไอ้แดงมีแต่ทรงกับทรุด ทั้งที่หมอأيก็แวะเวียนมาฉีดยาไม่ขาด ดึกๆมันเพ้อ มันคลั่งแต่สิ่งน่ากลัว หมอأيว่ามันเป็นไขหมาเลีย ฉีดยาไม่เกินสิบเข็มก็หาย สิบเข็มมันตกไปตั้งสองร้อยบาท แกจะเอาเป็นร้อยเป็นซังที่ไหนมา หมูน้อยของแม่ละอ่อน เชื่อเขายังไม่ได้ให้เงิน ครั้นจะขายต่อ ก็อดสูแก่ใจ พี่น้องชาวบ้านมันจะได้เล่าขำหัวบ้านจรดท้ายบ้านอะไรเล่า

(เจ้าที่ : 9)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนได้บรรยายถึงตัวละคร ด้านความรู้สึกนึกคิดของตัวละครต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ในเรื่องก็คือ น้อยยวงผู้เป็นแม่ เป็นกังวลกับอาการป่วยของลูกชายที่มีอาการไม่ดีขึ้นสักที เงินที่จะนำมาเป็นค่าฉีดยารักษาลูกชายก็ไม่มี ทำให้รู้ถึงปัญหาในเรื่องการขาดเงิน อีกทั้งอาชีพการเลี้ยงหมูก็พึ่งจะเอามาเลี้ยงโดยที่ยังไม่ได้จ่ายเงินเลย ครั้นจะขายเอาเงินมาก็คงจะไม่ดีกลัวว่าชาวบ้านจะนิทาเอาได้ เมื่ออ่านดูแล้วทำให้รู้ได้ถึงความยากจนและเดือดร้อนของตัวละครในเรื่องจากที่ผู้เขียนบรรยาย

ในเรื่องสั้นชื่อประกันชีวิต กล่าวถึงนางคำ แม่เฒ่าวัย 56 ปี ที่มาอาศัยอยู่กับครอบครัวของลูกชาย แต่ก็ยังมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ลำบากต้องทำงานบ้านเตรียมอาหารแทนลูกสะใภ้ที่ไม่สนใจที่จะทำอะไร ดังตัวอย่างที่ผู้เขียนบรรยายว่า

อายุห้าสิบหกกับสังขารอันร่วงโรย แม่เฒ่าลูกจากที่นอนอย่างเมื่อยขบในเช้าอันหนาวเหน็บของเดือนธันวาคม ก็เช่นเคย เหมือนกับทุกวันนี้แหละ ภวะแรกของแกคือลุกมาก่อไฟนั่งข้าวรอลูกสะใภ้ที่ยังหลับอยู่ หนาวแสนหนาว แม่เฒ่าก่อกะเสี้ยนฟืนด้วยมือสั่นๆ ขีดไม้ขีดเชียวๆ สี่ห้าก้านจึงก่อไฟติด กลิ่นเก่าๆอันคุ้นเคยของเกี๊ยะ (สน) คลุ้งจุก แม่เฒ่าคุ่นกับมันมาเกือบสี่ห้าสิบปีแล้ว ...

(ประกันชีวิต : 15)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนได้บรรยายถึงตัวละครให้เห็นในด้าน สถานภาพ ความ เป็นอยู่ กิจวัตรประจำวันของตัวละครในเรื่อง ก็คือแม่เฒ่าคำ ซึ่งบอกถึงความแก่ชราของแก ด้วยการบอกอายุและการใช้คำว่าสังขารอันร่วงโรย บอกถึงสถานภาพว่าเป็นแม่ของสามี เพราะ ได้กล่าวถึงลูกสะใภ้ที่มีพฤติกรรมไม่ดีนัก คือแทนที่จะมาทำงานบ้านเตรียมอาหารซึ่งเป็นหน้าที่ ของตัวเองเพราะเป็นแม่บ้านแต่กลับให้แม่สามีที่แก่มาแล้วมาทำแทน แม่เฒ่าจึงต้องอยู่อย่าง ลำบากเพราะยังต้องทำงานบ้านอยู่ ผู้เขียนยังได้เล่าถึงกิจวัตรประจำวันของแกก็คือการลุกมา ตอนเช้าเพื่อมาก่อไฟหนึ่งข้าว และอธิบายถึงวิธีการก่อกองไฟหนึ่งข้าวด้วยการนำเศษไม้หรือเสี้ยน ฟั่นมาก่อไว้ด้วยกันแล้วใช้ไม้ขีดจุดไฟเมื่อไฟติดจึงเอาข้าวมานึ่ง

ในเรื่องสั้นชื่อใบไม้สีเหลือง กล่าวถึงแม่เฒ่าที่ชื่อเปอะเหลอะ ซึ่งเป็นชาวเขาเผ่าปา- เกอะยหรือกระเหรี่ยงขาว หลังจากสามีแก่ตายก็ได้มาอาศัยอยู่กับครอบครัวของลูกสาวและ ช่วยดูแลหลานๆระหว่างที่พ่อแม่ของเด็กๆเดินทางไปรับจ้างทำงานที่พื้นราบ ดังตัวอย่างที่ ผู้เขียนบรรยายว่า

แม่เฒ่าชื่อเปอะเหลอะ อยู่บ้านเซอทะ แม่เฒ่าเป็นคนเผ่าปาเกอะยหรือ
กระเหรี่ยงขาว แกมีลูกสาวคนเดียวชื่อหน่อสะเอ ความจริงมีมากกว่านั้นแต่มันตาย
กันหมดแล้ว ตายพร้อมกับเตอะบือผัวคู่ยากที่แผ่นดินโพ้น ไกลมาก ข้ามห้วยน้ำ
และขุนเขาไปทางตะวันตกอีกหลายวัน

(ใบไม้สีเหลือง : 80)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนได้บรรยายถึงตัวละครในด้านสถานภาพ และประวัติของ ตัวละครในเรื่อง บอกชื่อ ที่อยู่ คนในครอบครัว นั่นก็คือแม่เฒ่าชื่อเปอะเหลอะ ที่อยู่คือที่บ้าน เซอทะ เป็นชาวเขาเผ่าปาเกอะยหรือกระเหรี่ยงขาว แกมีลูกหลายคนแต่ตายหมดเหลือลูก สาวคนเดียวชื่อหน่อสะเอ ส่วนสามีชื่อเตอะบือก็ตายไปแล้ว ทำให้ผู้อ่านรู้จักกับตัวละครอย่าง ละเอียดและรวดเร็ว โดยไม่ต้องมาอ่านและทราบจากเรื่องภายหลัง

ผู้เขียนบรรยายเหตุการณ์ เพื่อให้ผู้อ่านได้รู้เหตุการณ์หรือความเป็นไปของเรื่องได้ดี ขึ้น ดังที่ปรากฏในเรื่อง ความช่วยเหลือ และแข่งโซม

ในเรื่องสั้นชื่อความช่วยเหลือ กล่าวถึงการทำงานของชาวเขาในโครงการที่ได้รับความ ช่วยเหลือแบบให้เปล่าจากมูลนิธิต่างประเทศ โดยการปลูกไม้ดอกเมืองหนาวเพื่อส่งเสริมรายได้

ของชาวเขา ทำให้มีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นและเปลี่ยนไป ดังที่ผู้เขียนได้กล่าวถึงการ
ทำงานของชาวเขาในโครงการ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

...มีคนงานพื้นเผ่าสี่ห้าคน ฟนปุ้ยฉีดยาอยู่ในแปลง ดอกคอสมอสสีม่วงเข้มรูปทรงคล้าย
ดอกดาวกระจาย คอสมอสเริ่มกินพื้นที่กว้างขวาง ดูดอกอากาศดูและน้ำในดินบนเขา
เพื่อบ่มเมล็ด ไม่นานเมล็ดจะไปเข้าห้องวิจัยที่อเมริกา เมื่อผ่านการคัดสรรผสมพันธุ์
เหมาะสมแล้วมันอาจกลับมาที่นี่อีก ปลูกเพื่อส่งเสริมชาวเขาให้ประเทศด้อยพัฒนา

(ความช่วยเหลือ : 136)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนได้บรรยายถึงเหตุการณ์ความเป็นไปของคนและพืชที่ปลูก
อยู่ในโครงการหลวงชนิดหนึ่ง ซึ่งเริ่มตั้งแต่ลักษณะ การวิจัย ผสมพันธุ์ และจนถึงให้ชาวเขา
นำไปปลูก กล่าวว่าจะมีคนงานชาวเขาสี่ห้าคนที่ทำหน้าที่ฟนปุ้ยในแปลงดอกไม้ ซึ่งดอกไม้ที่
กล่าวถึงชื่อว่า ดอกคอสมอส มีลักษณะเป็นสีม่วงเข้มรูปทรงคล้ายดอกดาวกระจาย เมื่อบ่ม
เมล็ดได้ก็จะนำไปเข้าห้องวิจัยที่อเมริกา เพื่อคัดสรรพันธุ์ที่ดีและเหมาะสมนำกลับมาปลูกเพื่อ
ส่งเสริมรายได้ของชาวเขาต่อไป ทำให้ผู้อ่านได้ทราบวิธีและขั้นตอนดำเนินการของโครงการได้
เป็นอย่างดี

ในเรื่องสั้นชื่อแข่งโคม กล่าวถึงการจัดงานประเพณีเดือนยี่เป็งของคนทางภาคเหนือ
ซึ่งนอกจากจะมีกิจกรรมทางศาสนา คือ ปอยบุญมหาชาติแล้ว ยังมีกิจกรรมการแข่งโคมของ
ชาวบ้านอีกด้วย ซึ่งผู้เขียนได้เล่าดังตัวอย่างต่อไปนี้

ขึ้นสิบสามค่ำ บ้านไต่บ้านเหนือ บ้านวันตวันออก ฟุ่งคนแหวดวิกไชวตันทากันคักคัก
ตกลงกันได้ว่ายี่เป็งปีนี้ นอกจากจะมีมหาเทศน์สิบสามกัณฑ์แล้ว ยังจะรื้อพื้นแข่งโคมลอย
รางวัลพันบาทขึ้นมาใหม่ หย่อมบ้านไหนก็จัดสร้างโคมลอยลูกหนึ่ง สี่หย่านบ้านก็ได้โคม
สี่ลูก นอกเหนือยังมีโคมของกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มหนุ่มสาว และกลุ่มเฒ่าแก่ รวมเป็นเจ็ดลูก
โคมแต่ละลูกใหญ่โตเท่าช้าง สร้างขึ้นจากกระดาดเหนือบางผืนกาวต่อกันเป็นผืนใหญ่...

(แข่งโคม : 98)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนได้บรรยายถึงเหตุการณ์ของเทศกาลงานบุญและงานรื่น-
ริง เรียกว่าประเพณียี่เป็ง ซึ่งกล่าวว่าในวันงานตรงกับวันขึ้นสิบสามค่ำ ในงานมีการเทศน์
มหาชาติสิบสามกัณฑ์ และมีการแข่งขันลอยโคมซึ่งมีเงินรางวัลให้นอกจากนี้ยังกล่าวถึงชนิด
และลักษณะของโคมแบบต่างๆด้วย ชาวบ้านทั่วสารทิศต่างมาร่วมงานกันอย่างมากมาย

4.2 สะท้อนภาพผ่านตัวละคร

การสะท้อนภาพผ่านตัวละคร ผู้เขียนได้ใช้ตัวละครในการเล่าเรื่องบรรยายเรื่อง ทำให้ผู้อ่านได้รู้เรื่องราวผ่านการสนทนาระหว่างตัวละคร ความรู้สึกนึกคิดของตัวละครและพฤติกรรมของตัวละคร

4.2.1 ตัวละครเป็นผู้เล่าเรื่อง

การที่ผู้เขียนใช้ตัวละครในการเล่าเรื่องหรือบรรยายเรื่องต่างๆที่เกิดในเรื่อง มักจะใช้สรรพนามบุรุษที่หนึ่งในการที่เล่า ดังที่ปรากฏในเรื่อง ชีวิตที่หายไป ซึ่งเป็นเรื่องที่กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมของจังหวัดเชียงใหม่ โดยผ่านตัวละครที่เรียกแทนตัวเองว่า ผม เป็นผู้เล่าเรื่องทั้งหมดให้ผู้อ่านฟัง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตั้งแต่ครั้งนั้น สิ่งหนึ่งที่อาจเรียกได้ว่าเป็นความคุ้นชินแนบแน่นของผม คือภาพพ่อเฒ่าคนหนึ่งกับสามล้อแดงคันหนึ่ง เหมือนว่าแอกกับสามล้อแดงเป็นของคู่กัน เห็นแกเมื่อไร ก็มักเห็นสามล้อแดงอยู่ด้วย พ่อเฒ่าจะเป็นใครมาจากไหนก็ไม่รู้ ผมเองไม่เคยคุย แต่คุ้นเคย ไม่เคยสัมผัสแถมมากไปกว่าสายตา พ่อเฒ่าดูเป็นคนง่าย ๆ เรียบเย็น พอกพอใจกับการเก็บกล่องกระดาษ ขวดเหล้า เศษเหล็กหรือเศษวัสดุอื่นๆ ขาย ใส่สามล้อแดงจนพูน บางครั้งเห็นแกใส่ บางครั้งเห็นแกปั่น พ่อเฒ่านั่งบนอานรถ ออกแรงตัวโก่งน่องโป่ง มักหน้ายิ้มอยู่เสมอ ไม่เคยเห็นแกหน้าบึ้งหรือคำทอเด็ก ๆ ที่ชอบกลั่นแกล้งแก ยางรถโดนปล่อยแกก็เพียงหัวเสียเล็กน้อย ใส่รถเข้าข้างทางแล้วเอาสับออกมาเติมลม

(ชีวิตที่หายไป : 28)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนได้ใช้ตัวละคร ที่เรียกตัวเองว่า ผม ในการเล่าเรื่องของตัวละครอีกตัวในเรื่อง คือ พ่อเฒ่า เป็นลักษณะการเล่าสู่กันฟัง ให้ทราบถึงชีวิต ความเป็นอยู่ พฤติกรรมลักษณะนิสัยของผู้เฒ่า ผ่านการบอกเล่าของ ผม ทำให้ทราบว่าพ่อเฒ่าแกมีอาชีพขี่สามล้อเก็บของขาย และเป็นคนที่ดูเรียบง่าย ใจเย็น อารมณ์ดี พอใจในสิ่งที่เป็นอย่างนี้ โดยที่ผู้เขียนไม่ได้เล่าหรือบรรยายเองโดยตรง

4.2.2 บทสนทนาของตัวละคร

การสนทนาระหว่างตัวละครก็เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นในเรื่องได้เป็นอย่างดี ดังที่ปรากฏในเรื่อง ผ่าดวับซึก้า และวันนี้แม่ไม่มา

ในเรื่องสั้นชื่อผ้าตัวบั้งา กล่าวถึงพี่น้องคู่หนึ่ง ที่รอแม่กลับมาจากการทำงานนอกบ้าน และยังต้องต่อสู้กับสภาพอากาศที่หนาวเย็นของเกิดขึ้นในฤดูหนาวของทางภาคเหนือ ซึ่งผ้าตัวบั้งาหรือผ้าห่มราคาถูกที่มีเนื้อผ้าบางมากก็ไม่สามารถทำให้อบอุ่นได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“อ๊แม่ยังบ่มาเทือกกา อ้าย”

“ยัง ยังบ่มา อ๊แม่ท่าจะมาค่ำๆพุ้น”

“นี่มันก็ค่ำแล้ว”

“หนาว..หล้าหนาวแท้ฮ้ายเออย”

“หนาวก็ออกมาผิงไฟฮี้หล้า มาเตอะ”

(ผ้าตัวบั้งา : 115)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนได้ใช้บทสนทนาระหว่างตัวละคร เป็นการสนทนาระหว่างพี่น้อง ซึ่งจากบทสนทนานี้แสดงให้เห็นถึงสภาพอากาศที่หนาวเย็นมาก ซึ่งวิธีการแก้ความหนาวก็คือการผิงไฟ และยังแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ภายในครอบครัวที่รักและช่วยเหลือกัน ก็จะเป็นฝ่ายดูแลน้อง เมื่อแม่ไม่อยู่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน

ในเรื่องสั้นชื่อวันนี้แม่ไม่มา กล่าวถึงอ้อม เด็กผู้หญิงคนหนึ่ง ที่รอแม่กลับมาจากการออกไปหาของป่าในป่า สภาพความเป็นอยู่และความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร ได้ถ่ายทอดผ่านการสนทนาระหว่างตัวละคร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ทนเอาเถอะอ้อม เราสร้างบุญมาน้อย ชาตินี้เลยทุกข์ยากกันนัก”

“บุญเป็นอย่างไรละแม่”

“บุญอยู่ในวัด ทุ่งเหลืองห่มเหลืองเรียกว่าตัวบุญ แต่แม่มันคนบาป เข้าใกล้

ตัวบุญไม่ได้ ถ้าเชื่อซี้ทูตไปติดทาน บาปมันจะขบกินหัวสับไปชาติหน้า”

(วันนี้แม่ไม่มา : 66)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนได้ใช้บทสนทนาของตัวละคร บอกเล่าถึงสภาพความเป็นอยู่ ความเชื่อและค่านิยมของคนในสังคมชนบท จากบทสนทนาของอ้อมกับแม่ ดังที่แม่ของอ้อมกล่าวว่าการที่ชาตินี้ต้องทุกข์ยากเช่นนี้ก็เพราะทำบุญมาน้อย และว่าการที่ตัวเองเป็นโรคซี้ทูตทำให้เป็นคนบาปเข้าใกล้วัดและบุญไม่ได้ กลัวบาปจะติดตามไปชาติหน้า แสดงให้เห็นว่าทั้งสองแม่ลูกมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ลำบาก และแม่อ้อมก็มีความเชื่อในเรื่องเวรกรรม บาปบุญ และการทำบุญ รวมทั้งเรื่องภพชาติด้วย

4.2.3 พฤติกรรมของตัวละคร

การกระทำหรือพฤติกรรมของตัวละคร สามารถสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะนิสัยและความ เป็นไปของตัวละครได้ ดังที่ปรากฏในเรื่อง เจ้าที และไฟพรางเทียน

ในเรื่องสั้นชื่อเจ้าที ได้กล่าวถึงครอบครัวของหนานลุน ที่ลูกชายคนเล็กที่ชื่อแดงไม่สบาย โดยเชื่อกันว่าเกิดจากการไปปัสสาวะแล้วหันหน้าไปทางเจ้าที เหมือนเป็นการลบหลู่ท่าน จึงได้ทำพิธีขอขมาเจ้าทีและรักษาด้วยยาหมอชาวบ้านด้วย แต่อาการของลูกชายก็ไม่ดีขึ้นและ ลูกชายก็ตายในที่สุด ทำให้หนานลุนผู้เป็นพ่อทั้งเสียใจและโกรธในสิ่งที่เกิดขึ้น ดังตัวอย่าง ต่อไปนี้

“พ่อละอ่อนจะทำอะไรนั่น” นางปิดกระดงลงปากกระbung สาวเท้ายาวๆ จนเกือบจะเป็น วังไป น้อยยวงผู้สามีกำลังจับเส้าเจ้าทีโยกไปมาอย่างแรง ครูเดียวน้อยยวงก็ตั้งมั่นหลุด ติดมือ โยนโครมเข้ากองไฟที่อยู่ใกล้ “พ่อละอ่อน” น้อยยวงปาดเหงื่อที่หน้าผากด้วย ท่อนแขน

(เจ้าที : 14)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนได้ใช้พฤติกรรมของตัวละคร บอกให้รู้ถึงอารมณ์ความรู้สึกนึกคิด คือหนานลุนผู้สูญเสียลูกชายไปเพราะไม่สบาย เคยเชื่อว่าเป็นเพราะลูกชายไปปัสสาวะที่เจ้าทีตั้งอยู่ จึงได้ทำพิธีขอขมาไปแล้วมากมาย แต่ในที่สุดลูกชายก็ยังตาย แต่หมาที่ปัสสาวะรดเหมือนกันกับไม่เห็นเป็นอะไร จึงทำให้หนานลุนโกรธและไม่เชื่อถือนับถือเจ้าทีอีกต่อไป จึงไปตั้งศาลเจ้าที่ออกไปเผาไฟ เพราะหมดศรัทธา

ในเรื่องสั้นชื่อไฟพรางเทียน กล่าวถึงพ่อเฒ่า ที่มีชีวิตอยู่ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม แต่แกก็ยอมรับสิ่งใหม่ๆและยังมีความสุขกับสิ่งเก่าๆอยู่ ดังตัวอย่างที่แสดงถึง พฤติกรรมของพ่อเฒ่าต่อไปนี้

กินข้าวอิ่ม เปิดไฟ พ่อเฒ่าออกมานั่งสูบยา อมเมียง ที่หัวกระไดหน้าบ้าน ตาจับ ลมเย็นไปด้วย รอไอ้บอลหลานน้อยจะมานอนฟังนิทานไปด้วย

(ไฟพรางเทียน : 23)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนได้ใช้พฤติกรรมของตัวละครคือพ่อเฒ่า แสดงให้เห็นการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวชนบทภาคเหนือ และค่านิยมในการกิน จากในเรื่องกล่าวถึงพ่อเฒ่าที่อาศัยอยู่กับครอบครัวของลูก แก้มักชอบสูบบุหรี่และอมเมี่ยง และกิจกรรมที่ทำร่วมกับหลานๆก็คือการเล่นนิทาน ซึ่งเป็นกิจวัตรประจำวันของผู้เฒ่ามานานถึงแม้สภาพสังคมจะเปลี่ยนไปอย่างไรแต่แกก็ไม่ได้มีความรู้สึกว่สิ่งใหม่ๆ จะมาคุกคามจนต้องหมดความสุขแต่อย่างใด

4.3 สะท้อนภาพผ่านฉาก

การสะท้อนภาพผ่านฉากเป็นการบรรยายฉาก ที่เป็นสถานที่ต่างๆในชนบทภาคเหนือ ภูมิอากาศ ภูมิประเทศ รวมถึงสภาพความเป็นอยู่ของผู้คนในสังคมนั้นๆ ให้ผู้อ่านทราบ จะเห็นได้ว่วิธีการสร้างฉากของมาลา คำจันทร์ มีการใช้คำพูดที่บรรยายฉากอย่างละเอียดและเห็นภาพชัดเจน แสดงถึงการให้ความสำคัญแก่ฉาก เพราะฉากมีส่วนช่วยในการดำเนินเรื่อง ช่วยสร้างบรรยากาศ ตลอดจนมีความสอดคล้องกับเนื้อเรื่องและอารมณ์ของตัวละคร ดังที่ปรากฏในเรื่อง เจ้าพ่อ ร่วงแล้วที่ราวป่า หมู่บ้านคนบาป และชีวิตที่หายไป

ในเรื่องสั้นชื่อเจ้าพ่อ กล่าวถึงความเชื่อเรื่องการเข้าทรงและการนับถือเจ้าพ่อของชาวบ้านชนบท ซึ่งมักจะยึดเป็นที่พึ่งยามลำบาก นอกจากนี้ชาวบ้านยังต้องเจอกับสภาพอากาศที่แห้งแล้งอีกด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ความแล้งทิ้งร่องรอยไว้ที่สีขางหมา แผ่นดินแตกผงและต้นไม้อดัดคุดใบ นับแต่
ชนข้าวออกนาเป็นต้นมากระทั่งหลังสงกรานต์ร้อนจัด ฝนหาหนึ่งยังไม่ยอมตกลงสักครั้ง ฝุ่นดินคลุ้งขึ้นเมื่อเท้าเหยียบ ฝั่ลวกเหี่ยวเหลืองเหมือนกับโดนไฟ
ลวก หลังคาตองตึงตากแดดกรอบเกรียมเป็นสีซีดแห้ง ไก่เจ้าเหงา จ้วและควาย
ก็เงื่องหงอยมีแต่แมงหวี่ดำบินตอมขี้ตา

(เจ้าพ่อ : 73)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนได้บรรยายฉากที่เป็นสภาพของภูมิอากาศ ที่เปลี่ยนไปจากเดิม คือมีสภาพอากาศที่แห้งแล้งจนแผ่นดินแตกเป็นผงเกิดเป็นฝุ่นดินคลุ้งกระจาย อากาศร้อนจัดไม่มีฝนตกมาเลยสักเม็ด บรรดาต้นไม้และสัตว์ที่มีผลกระทบจากอากาศแห้งแล้งนี้ด้วย

ในเรื่องสั้นชื่อร่วงแล้วที่ราวป่า กล่าวถึงสามีภรรยาชาวเขาคู่หนึ่งที่มีอาชีพหาของป่าขาย และในขณะที่เข้าป่าหาของป่าอยู่ฝ่ายสามีก็เกิดไม่สบายอย่างหนัก จนในที่สุดก็เสียชีวิตใน

ปานั่นเอง ในเรื่องนี้ ได้บรรยายจากของป่าและภูเขาในขณะที่สามภรรยาได้เข้าไปหาของป่า ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เพชรน้ำค้างวูบหล่นจากปลายหญ้าเป็นประกายสุก เท้าเปล่าสองคู่ย่ำสวบๆ
บนใบไม้เย็นเจียว เค้าอยู่นัก หมอกอลอยอ้อยอิ่งแตะตื้นเขา ไกลออกไป
ไกลออกไป ยอดดอยผลุบโผล่หมอกแลเลื่อนๆ ไม่ว่าหน้าปีหน้าเดือนใด
หมอกเหมยไม่เคยจางจากแผ่นดินบนดอยสูง เหมือนว่าเป็นของคู่กัน คู่วัน
คู่เดือนคู่ปี

(รวงแล้วที่ราวป่า : 113)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนได้บรรยายจากที่เป็นลักษณะสภาพภูมิประเทศของภาคเหนือ มีการใช้คำเปรียบเทียบกับชวนให้น่าฟังและเห็นภาพตามได้ ดังที่กล่าวเปรียบน้ำค้างดังเพชรว่า เพชรน้ำค้างวูบหล่นจากปลายหญ้าเป็นประกายสุก และยังกล่าวถึงภูเขายอดดอยที่สูงจนกระทั่งเห็นหมอก และหมอกก็จะมีให้เห็นตลอดทั้งปีบนภูเขาสูง

ในเรื่องสั้นชื่อหมู่บ้านคนบาป กล่าวถึงหมู่บ้านชนบททางภาคเหนือแห่งหนึ่ง ที่ได้ชื่อว่า เป็นหมู่บ้านคนบาป เพราะผู้คนต่างก็ประพฤติตนไม่ดี เช่น ไม่เข้าวัดฟังธรรม กินเหล้าสูบบุหรี่ เล่นการพนัน ลักขโมย เป็นต้น แม้กระทั่งพระยังทำผิดศีล ดูจากฉากหรือบรรยากาศในโบสถ์ยังทำให้รู้สึกหดหู่ ดังตัวอย่างดังนี้

โพล์เพล้ใกล้พลบ โบสถ์ไม่ไฟหลังหนึ่งนั้นดูทึบทึมเหมือนโรงเก็บศพ ประตู
ผลักแอต พอปิดตามหลัง แสงลอดเล็กน้อยก็หายวับมืดครึ้มในโบสถ์ มือดำ
และเศร้าหมองในหัวใจ กลิ่นดินแห้งๆพื้นโบสถ์ระคนกลิ่นขี้หนูขี้ค้างคาวเหม็น
อับอยู่ๆ ที่โต๊ะพระ ไม่ชัดสว่างวูบ พระไม้สลักยิ้มเย็นๆ แสงอ่อนหวิว
คล้ายจะดับหาย อันธการมืดดำก็ยางเยื่อน เปลวไฟปลายเทียนวูบแวม อากาศ
แสงสว่างก็ค่อยมีมา

(หมู่บ้านคนบาป : 81)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนได้บรรยายจากที่เป็นสภาพของสถานที่ นั่นก็คือโบสถ์หลังหนึ่งในชนบท ผู้เขียนได้บอกถึงสภาพของโบสถ์ที่ไม่ค่อยดีนัก มีสภาพที่เก่า มีดและเหม็นอับ บอกถึงสิ่งของที่มีอยู่ในโบสถ์ด้วยคือโต๊ะพระ พระพุทธรูป เทียน มีการใช้คำเปรียบเทียบกับเห็นภาพและรู้สึกตามที่ผู้เขียนบรรยาย คือเปรียบโบสถ์เหมือนโรงเก็บศพ ทำให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการเห็นภาพ และรู้สึกตามที่ผู้เขียนเล่าได้เป็นอย่างดี

ในเรื่องสั้นชื่อชีวิตที่หายไป กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมของจังหวัด เชียงใหม่ที่เกิดจากความเจริญของบ้านเมือง โดยผ่านตัวละครที่เรียกแทนตัวเองว่า ผม ดัง ตัวอย่างต่อไปนี้

...เวลาที่ผ่านมา บ้านเมืองเริ่มเจริญมากยิ่งขึ้น มีตึกกรมหนาดามีความเคลื่อนไหว รวดเร็ว แต่พ่อเฒ่าก็ยังปั่นสามล้อออกแดด เป็นสิ่งตกค้างจากคืนวันเก่าๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป สามล้อแดงรถไฟแดงข้างรถเก๋งดูขัดเขินแต่ครั้งบ้านเกิดก็มี หลายอย่างเปลี่ยนแปลงไป เทือกดอยสุเทพที่เคยเขียวเป็นสีเขียวมีสิ่งแปลกปลอมคือเนื้อ ดินแดงเว่อกับบ้านพักส่วนตัวของใครไม่รู้แอบซ่อนอยู่ สะพานนวรัฐเปลี่ยนจากโครงเหล็ก เป็นคอนกรีตนานแล้ว น้ำแม่ปิงแห้งเขินจนเกาะแก่งดอนทรายผุดโผล่ ต้นน้ำปุ่น ป่าไม้คงไม่ หนาตาเหมือนเดิมแล้ว

(ชีวิตที่หายไป : 29,30)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนได้บรรยายจากที่เป็นสภาพของสังคมเมืองในจังหวัด เชียงใหม่ ผู้คน สิ่งก่อสร้างที่เปลี่ยนไปจากเดิมเพราะมีความเจริญขึ้น คือมีตึกเกิดขึ้นมาก ผู้คนโดยส่วนใหญ่มีการดำเนินชีวิตที่เร่งรีบและรวดเร็ว แต่ก็กล่าวถึงพ่อเฒ่าที่มีการดำเนินชีวิต ที่ขัดแย้งกับความเจริญจนกลายเป็นสิ่งเก่าๆที่ตกค้างให้เห็น โดยเปรียบเทียบระหว่างรถสามล้อแดง ของพ่อเฒ่ากับรถเก๋งทันสมัยที่เราพบเห็นได้ตามท้องถนน และธรรมชาติที่เปลี่ยนไปเพราะผล จากความเจริญเช่นกันแต่เปลี่ยนไปในทางลบมากกว่า อย่างดอยสุเทพจากที่เคยมีแต่สีเขียวของ ป่าไม้กับเห็นเนื้อดินแดงที่เป็นพื้นที่ในการสร้างที่อยู่อาศัย แม่น้ำปิงที่แห้งเขินจนเห็นเกาะแก่ง ดอนทรายก็เกิดจากที่ป่าไม้ค่อยลงอันเกิดจากการตัดไม้ทำลายป่ามาทำประโยชน์ของคน ดังนั้น การบรรยายจากดังกล่าว จึงสะท้อนให้เห็นว่าความเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากความเจริญก็มีทั้งข้อดี และข้อเสีย

จากที่กล่าวมาจะเห็นถึงวิธีการสะท้อนวิถีชีวิตของคนทางภาคเหนือของมาลา คำจันทร์ มีวิธีการสะท้อนภาพโดยผ่าน มุมมองของผู้เขียนเอง ตัวละครในเรื่อง และฉาก แล้วถ่ายทอด ออกมาเป็นเรื่องราววิถีชีวิต และสิ่งแวดล้อมของคนทางภาคเหนือในด้านต่างๆ ซึ่งมีแนวการ เขียนที่เป็นการแสดงถึงสีสันท้องถิ่น (local) คือเป็นการใช้รายละเอียดที่เป็นลักษณะพิเศษของ ภูมิภาคและสิ่งแวดล้อมแห่งหนึ่งโดยเฉพาะเพื่อความน่าสนใจและความสมจริงให้แก่วรรณกรรม.

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาภาพสะท้อนวิถีชีวิตชาวเหนือในเรื่องสั้น ของ มาลา คำจันทร์ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์จากเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ ที่ตีพิมพ์เป็นรูปเล่มจำนวน 4 เล่ม รวม 35 เรื่อง ได้แก่เจ้าที่ ประกันชีวิต วันนี้แม่ไม่มา ทางที่ต้องเดิน รถยนต์จะไปไหน เรื่องเล็กๆในหมู่บ้าน เล็กๆ ไปไม่เสียเลือด ห่า นกเอี้ยง เมืองเขมสมศรี ไอ้เตี้ยง ชีวิตที่หายไป ฟาร์องกับฟ้าลั่น คนแก่ คนตกค้าง เจ้าพ่อ หมู่บ้านคนบาป กลับที่เก่า ตำนานจากพ่อเฒ่า ร่วงแล้วที่ราวป่า ความช่วยเหลือ วันล้างใจ มรณกรรมของหลวงพ่อกุศล ไพพรางเทียน แม่ผัวลูกสะใภ้ ตูโป กะหรี่ปั๊บบ้าน หล้างอ้อย แข่งโคม ครุฑฟ้าผ่า นาคบาศ ปลาหางแหวน ผั่วตัวบั้งงา แม่ช่างและหนองเขียว

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาภาพสะท้อนวิถีชีวิตชาวเหนือในเรื่องสั้นทั้ง 35 เรื่องของ มาลา คำจันทร์ ในด้านภาพสะท้อนวิถีชีวิตชาวเหนือและวิธีการสะท้อนภาพ สามารถสรุปผลการศึกษาดังนี้

วิถีชีวิตของชาวเหนือมีภาพสะท้อน 5 ด้าน คือ ด้านสังคมและเศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรม ด้านศาสนา ด้านการศึกษา และด้านการเมืองการปกครอง ในด้านสังคมและเศรษฐกิจ พบว่าสะท้อนให้เห็นในเรื่องสภาพชีวิตความเป็นอยู่ ได้แก่ ที่อยู่อาศัย อาหารและเครื่องมือเครื่องใช้ อาชีพ ได้แก่อาชีพเกษตรกรรม เลี้ยงสัตว์ อุตสาหกรรมในครัวเรือน หางของป่าล่าสัตว์ ค้าขาย และรับจ้าง ปัญหาสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ ปัญหาความยากจน ปัญหาหนี้สิน ปัญหาครอบครัว ปัญหาการขาดที่ดินทำกิน ปัญหาการเอาเปรียบจากพ่อค้านายทุน ปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า และปัญหาสาธารณสุข ด้านวัฒนธรรม พบว่าสะท้อนให้เห็นในเรื่องความเชื่อ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องผี ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ความเชื่อเรื่องขวัญ ความเชื่อเรื่องขี้ตัง ความเชื่อเรื่องความฝัน และความเชื่อเรื่องยากลางบ้าน ประเพณีมีประเพณีสงกรานต์ซึ่งเป็นประเพณีตามเทศกาลต่างๆ ประเพณีงานบุญเดือนยี่เป็งและประเพณีงานปอยหลวงซึ่งเป็นประเพณีที่เกี่ยวกับศาสนา การแต่งกายของคนชนบททางภาคเหนือของไทยจะมีการแต่งกายที่เป็นแบบเรียบง่าย ผิดเองและใช้เองโดยนำมาจากผลิตผลทางธรรมชาติแล้วมาแปรรูป ภาษาที่ใช้ติดต่อสื่อสารกันคือภาษาเหนือ หรือที่เรียกว่า ภาษาคำเมือง วรรณกรรมเป็นวรรณกรรมประเภทลายลักษณ์ เครื่องดนตรีพื้นบ้านก็มีลักษณะเช่นเดียวกับภาคอื่น คือมี 4 ประเภท คือ ดิด สี ตี เป่าประเภทเครื่องดิด เช่น พิณ ซึ่ง เครื่องสี เช่น สะล้อ ซอ เครื่องตี เช่น กรับ ข้อง ฉิ่งและเครื่องเป่า เช่น ปี่ แ่น ปี่ซอ บทเพลงท้องถิ่นทางภาคเหนือ มีเนื้อหาในบท

เพลงเกี่ยวกับวรรณกรรมพื้นเมืองที่ให้คุณค่าด้านความบันเทิงใจ และคติข้อคิดสอดแทรกอยู่ และสะท้อนให้เห็นสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของท้องถิ่นพื้นบ้านในแง่มุมต่างๆ บทเพลงมีลักษณะเป็นคำอ่ำ จ้อย ซอ ละครซอและเพลงกล่อมเด็ก การละเล่นของเด็กๆ ทั้งชาวบ้านและชาวเขา ที่ง่าย ๆ ไม่มีวิธีการเล่นอะไรที่ยุ่งยาก ได้แก่ วิ่งขาเดียว เล่นเป่ายาง เล่นรถ ด่านศาสนา พบว่าชาวเหนือมีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม อาณิสสัสผลบุญ และเรื่องนรกสวรรค์ ชาตภพ และสะท้อนให้เห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของพระสงฆ์ด้วย ด้านการศึกษา พบว่าสะท้อนให้เห็นสภาพการศึกษาในชนบท เด็กในชนบทมีการศึกษาน้อย และบุคลากรทางการศึกษาคือครู ที่มีความสัมพันธ์ที่ดีและใกล้ชิดกับชุมชนและพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของครู ด้านการเมืองการปกครอง พบว่าชาวเหนือมีลักษณะการปกครองในระดับท้องถิ่นและปัญหาเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ แสดงให้เห็นถึงการทำงานเป็นไปอย่างล่าช้าในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นโดยมีขั้นตอนต่าง ๆ มากมาย รวมทั้งยังมีการโกงกินและช่วยเหลือพวกนายทุนหรือผู้มีอิทธิพล

ในส่วนองวิธีการสะท้อนภาพวิถีชีวิตชาวเหนือของมาลา คำจันทร์ พบว่ามี 3 วิธีคือการสะท้อนภาพผ่านมุมมองผู้เขียน สะท้อนภาพผ่านตัวละครในเรื่อง และสะท้อนภาพผ่านฉาก ซึ่งเป็นองค์ประกอบของเรื่องสั้น ในการสะท้อนภาพผ่านมุมมองผู้เขียน ผู้เขียนกล่าวถึงตัวละครโดยใช้สรรพนามบุรุษที่สาม โดยผู้เขียนบรรยายสิ่งต่างๆ เอง ในการสะท้อนภาพผ่านตัวละครในเรื่อง ผู้เขียนใช้ตัวละครในการเล่าเรื่องบรรยายเรื่อง ผ่านการสนทนาระหว่างตัวละคร ผ่านความรู้สึกนึกคิดของตัวละครและพฤติกรรมของตัวละคร ในการสะท้อนภาพผ่านฉาก เป็นการบรรยายฉาก ซึ่งเป็นฉากหรือสถานที่ต่างๆ ในชนบทภาคเหนือ.

อภิปรายผล

เรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์ เป็นเรื่องสั้นที่สะท้อนภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชนบทภาคเหนือทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ศาสนา การศึกษาและการเมืองการปกครอง จัดเป็นเรื่องสั้นที่มีสีสันท้องถิ่นและมีลักษณะของภูมิภาคนิยม ซึ่งเป็นการใช้รายละเอียดที่เป็นลักษณะพิเศษของภูมิภาค สิ่งแวดล้อม รวมทั้งวิถีชีวิตของคนทางภาคเหนือ และยังเป็นการเพิ่มความน่าสนใจและความสมจริงให้แก่เรื่องเล่าด้วย จะเห็นว่า ทุกสิ่งทุกอย่างมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเป็นวงจรลูกโซ่ มีผลกระทบถึงกันหมด เช่น หากลักษณะภูมิอากาศภูมิประเทศไม่สมบูรณ์และไม่สมดุลแล้ว ก็จะส่งผลถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ โดยเฉพาะอาชีพของชาวชนบทภาคเหนือที่ต้องอาศัยธรรมชาติ เช่นการทำนา หรือหาของป่า ทำให้รายได้จากการประกอบอาชีพน้อย ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา เช่น ความยากจน ความอดอยาก เป็นต้น ภาพสะท้อนวิถีชีวิตชาวเหนือที่ปรากฏในเรื่องสั้นของ มาลา คำจันทร์ ทำให้ผู้อ่านรู้จัก และเข้าใจวิถีชีวิตของคนภาคเหนือและสังคมท้องถิ่นทางภาคเหนือได้ดีขึ้น ซึ่งอาจช่วยลดความแตกต่างระหว่างท้องถิ่นและช่วยสร้าง

สัมพันธภาพที่ดีระหว่างคนต่างท้องถิ่นได้ ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเป็นเพราะ มาลา คำจันทร์ ได้สะท้อนภาพวิถีชีวิตที่เป็นสังคมในท้องถิ่นบ้านเกิดของตนทางภาคเหนือ กล่าวคือ มาลา คำจันทร์ เกิดที่จังหวัดเชียงราย ศึกษา ทำงานและอาศัยอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่จนถึงปัจจุบัน ดังนั้นวัตถุดิบในการสร้างสรรค์เรื่องสั้น ล้วนมาจากประสบการณ์ตรงในชีวิตของผู้เขียนทั้งสิ้น วัตถุดิบของงานประพันธ์และฝีมือในการประพันธ์ของมาลา คำจันทร์ มีผลทำให้เรื่องสั้นของเขามีสีสันของท้องถิ่นภาคเหนือโดดเด่นที่สุดในบรรดานักเขียนเรื่องสั้นร่วมสมัยด้วยกัน.

ข้อเสนอแนะ

ควรศึกษาวรรณกรรมของนักเขียนคนอื่นๆ ที่สะท้อนภาพวิถีชีวิตชาวเหนือ เพื่อเปรียบเทียบว่าเหมือนหรือแตกต่างกับภาพสะท้อนวิถีชีวิตชาวเหนือของ มาลา คำจันทร์ อย่างไร.

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ. (2542).

วัฒนธรรม พัฒนาการประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.

จันทนา อินทร์รัตน์. (2536). การวิเคราะห์นวนิยายของ มาลา คำจันทร์. ปรินิพนธ์ (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

ตรีศิลป์ บุญขจร. (2523). นวนิยายกับสังคมไทย (2475-2500). กรุงเทพฯ: บางกอกการพิมพ์.

บุปผา บุญทิพย์. (2543). คดีชาวบ้าน. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ประทีป เหมือนนิล. (2542). นักประพันธ์ไทย. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

ประเสริฐ ไสววรรณ. (2532). วิเคราะห์นวนิยายและเรื่องสั้นที่สะท้อนชีวิตชาวนาชนบทอีสานของ คำพูน บุญทวี. ปรินิพนธ์ (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

พิเชษฐ คงโต. (2546). แนวความคิดและภาพสะท้อนสังคมในเรื่องสั้นของประชาคม ลุนาชัย : การศึกษาวิเคราะห์. ปรินิพนธ์ (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

ไพลิน รุ่งรัตน์. (2530, 38 กุมภาพันธ์). วรรณกรรมไทย. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. 33(33): 18.

ภิญโญ กองทอง. (2541). สองทศวรรษเรื่องสั้นไทย (2520-2540). ใน วารสารของสมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ปีที่ 29. หน้า 150-155. กรุงเทพฯ: ศักดิโสภาคการพิมพ์.

ชัยสิทธิ์ พิศเพ็ง. (2538). การวิเคราะห์โลกทัศน์ในเรื่องสั้นของอัศศิริ ธรรมโชติ. ปรินิพนธ์ (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

มาลา คำจันทร์. (2523). ทางที่ต้องเดิน. กรุงเทพฯ: สารศึกษาการพิมพ์.

----- (2544). นาคบาศ. กรุงเทพฯ: มติชน.

----- (2545ก). ไฟพรางเทียน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.

----- (2545ข). ลมเหนือและป่าหนาว. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.

ยุรฉัตร บุญสนิท. (2538). วรรณกรรมวิจารณ์. กรุงเทพฯ: โครงการบริการวิชาการมศว.ภาคใต้.

- ราชบัณฑิตยสถาน. (2545). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย*. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.
- ลาวัญย์ สังขพันธานนท์. (2529). *ภาพสะท้อนสังคมไทยจากเรื่องสั้นร่วมสมัย*. ปรินิพนธ์ (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วนิดา เสนีเศรษฐ. (2530). *ภาคเหนือ*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- วิทย์ ศิวะศรียานนท์. (2544). *วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมชาติ.
- ศิริรัตน์ อาสนะ. (2529). *สตรีในวรรณกรรมล้านนา*. ปรินิพนธ์ (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สุธารัตน์ เสรีวัฒน์. (2522). *วิวัฒนาการของเรื่องสั้นในเมืองไทยตั้งแต่แรกจนถึง พ.ศ.2475*. กรุงเทพฯ: หน่วยศึกษานิเทศกรรมการฝึกหัดครู.
- สุรพล ดำริห์กุล. (2542). *ล้านนา สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: รุ่งอรุณ.
- อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์. (2538). *ส่งเสริมคุณภาพชีวิต (วิชาเลือก) ภาคเหนือ 1*. กรุงเทพฯ: ดาวิน พับลิชชิ่ง.
- อำนาจ เอี่ยมสำอางค์. (2546). *การวิเคราะห์ภาพสะท้อนและแนวคิดทางสังคมที่ปรากฏในบทร้อยกรองชุด "ข้างคลองคันทายาว" ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ช่วง พ.ศ. 2543-พ.ศ.2244*. สารนิพนธ์ (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นางสาวนิภาภัทร เทศหมวก
วันเดือนปีเกิด	30 กันยายน 2516
สถานที่เกิด	อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 93/380 ประชาร่วมใจคอนโด จรัญสนิทวงศ์ 25 แขวงบางขุนศรี เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร 10700
ตำแหน่งหน้าที่การงานในปัจจุบัน	อาจารย์ 1 ระดับ 3
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนวัดวิเศษการ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2533	มัธยมศึกษา จากโรงเรียนลำปางกัลยาณี จังหวัดลำปาง
พ.ศ. 2538	ศิลปศาสตรบัณฑิต (ภาษาไทย) จากมหาวิทยาลัยพายัพ จังหวัดเชียงใหม่
พ.ศ. 2549	การศึกษามหาบัณฑิต (ภาษาไทย) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร